

Funktionell svenska – utgångspunkter för att utveckla undervisningen i svenska som det andra inhemska språket

Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:10

Funktionell svenska – utgångspunkter för att utveckla undervisningen i svenska som det andra inhemska språket

Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:10

Opetus- ja kulttuuriministeriö / Undervisnings- och kulturministeriet
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen
PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

ISBN 978-952-263-146-6 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (Online)

Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:10

Presentationssblad

Utgivare
Undervisnings- och kulturministeriet

Utgivningsdatum
7.5.2012

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)	Typ av publikation Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisnings- och kulturministeriet		
	Datum för tillsättande av 31.3.2011	Dnro 8/040/2011	
Publikation (även den finska titeln) Funktionell svenska – utgångspunkter för att utveckla undervisningen i svenska som det andra inhemska språket (Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä)			
Publikationens delar promemoria samt bilaga			
Sammandrag			
<p>Arbetsgruppen tillsattes för att utvärdera omfattningen av undervisningen i svenska och undervisningsarrangemangen på olika utbildningsstadier samt för att reda ut olika möjligheter för hur undervisningen i svenska kan ordnas i den grundläggande utbildningen. Därtill ombads arbetsgruppen att komma med förslag på hur man kunde förbättra undervisningen och inläringen av det svenska språket på alla utbildningsstadier samt hur den språkliga jämställdheten kan tryggas.</p> <p>De svagare språkfärdigheterna i svenska språket beror på flera orsaker. Undervisningen i svenska har blivit mindre och mera ensidig i den grundläggande utbildningen. År 2010 studerade 89,9 procent av eleverna svenska som B1-språk och 8,3 procent som A1- och A2-språk. B1-lärokursen har till sin omfattning minskat med hälften jämfört med 1970-talet. Efter reformen av studentexamen blev det andra inhemska språket ett frivilligt ämne i studentskrivningarna 2004. Detta beslut har lett till att antalet studenter som valt att skriva svenska sjunkit så att de 2009 uppgick till endast 68 procent. Det finns också regional variation och skillnader mellan könen när man ser på vem som väljer att skriva svenska.</p> <p>Dessa ändringar i struktur och mängd inverkar på kvaliteten på språkutbildningen och kontinuum av studierna i svenska från småbarnsfostran till vuxenutbildning förverkligas inte med de nuvarande resurserna och förfaringssätten. Inlärningsresultaten i svenska är inte tillfredsställande och skillnaderna mellan könen vad gäller kunskaper och attityder verkar öka.</p> <p>Särskilt kritiska är övergången mellan grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet och högskolor. Den nuvarande situationen på de lägre stadierna har lett till att högskolorna är tvungna att åtgärda bristerna i kunskaperna i svenska, vilket i sin tur leder till att högskolornas resurser för att utveckla de studerandes färdigheter bland annat för behoven i arbetslivet blir ännu mindre.</p> <p>Arbetsgruppen anser att det är absolut nödvändigt att granska hur undervisningen i svenska språket utvecklas ur tre olika synvinklar. Dessa synvinklar är <i>principerna för utbildningskontinuum och trygghet av jämställt lärande, utveckling av läroplaner och undervisningsmetoder</i> samt <i>utveckling av invandrades möjligheter att erhålla den nivå på språkkunskaper i svenska</i> som behövs för att klara sig i arbetslivet.</p> <p>En av de centrala slutsatser som arbetsgruppen dragit är att det är en på många sätt problematisk tidpunkt att inleda studierna i svenska på sjunde klass. På grund av detta anser arbetsgruppen att det är viktigt att i fortsättningen granska tidpunkten för när studierna i svenska inleds. De förslag som gäller utveckling av undervisning i svenska betonar en revidering av läroplanerna och undervisningsmetoderna samt ett kontinuum i grund- och kompletteringsutbildningen i lärarutbildningen. Vad gäller invandrare, konstaterade arbetsgruppen att invandrare bör ha samma utbildningsmöjligheter som resten av befolkningen.</p>			
Nyckelord utbildning, svenska			
Seriens namn och nummer Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2012:10		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-146-6 (PDF)
Sidoantal 74	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution -		Förlag Undervisnings- och kulturministeriet	

Description

Publisher

Ministry of Education and Culture, Finland

Date of publication

7.5.2012

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Chair: Anita Lehtikoinen, Director General Secretaries: Sari Pöyhönen and Johanna Moisio		Type of publication Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland Contracted by Ministry of Education and Culture, Finland	
		Committee appointed on 31.3.2011	Dnro 8/040/2011
Name of publication Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä (Functional Swedish – Starting Points for Developing the Teaching of Swedish as the Second National Language of Finland)			
Parts Report and Appendix			
Abstract <p>A working group was appointed to assess the extent and teaching arrangements of the teaching of Swedish at different educational levels and to explore different alternatives for arranging the teaching of Swedish in basic education. In addition, the working group was asked to put forward proposals for improving the teaching and learning of Swedish at all levels and for ensuring language equality.</p> <p>The decline in competence in the Swedish language is due to several reasons. The amount of Swedish studies has been reduced and the studies have become increasingly one-sided in basic education. In 2010, 89.9 percent of students in comprehensive school studied Swedish as their B1 language and 8.3 percent as their A1 and A2 language. The scope of the B1 syllabus has been reduced by half compared to the 1970s. After the structural reform of the matriculation examination, the test in the second national language was made optional in the matriculation examination in 2004. After this decision, the number of students opting to take the Swedish test in the matriculation examination has declined so that in 2009 the figure was just 68 percent. Regional and gendered differences can also be detected in opting to take the Swedish test as part of the matriculation examination.</p> <p>These structural and quantitative changes impact the quality of language education in Swedish, and the continuum of Swedish studies from early childhood education to adult education is not realised with the current resources and practices. Learning outcomes in the Swedish language are not satisfactory, and gender-based differences in skills level and attitude appear to be increasing.</p> <p>Particularly critical are transitions from basic education to secondary education and again to higher education. The current situation at lower educational levels has led to institutes of higher education having to patch up deficiencies in Swedish skills, which places an additional strain on their resources to develop the skills of the students for example with reference to the needs of working life.</p> <p>The working group considers it necessary to explore the development of Swedish teaching from three different viewpoints. These viewpoints are ensuring the principle of the education continuum and equal learning, the development of curricula and teaching methods and the development of the opportunities of immigrants to achieve the skills in Swedish necessary in working life.</p> <p>One of the most central conclusions of the working group is that starting Swedish studies on the seventh grade of comprehensive school is in many ways problematic. For this reason, the working group finds it important that the point at which pupils begin to study Swedish be re-evaluated in the future. Proposals to do with developing the teaching of Swedish emphasise the renewal of curricula and teaching methods and a continuum between basic and continuing teacher education. With reference to immigrants, the working group stated that immigrants must have equal opportunities for education compared to the rest of the population.</p>			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education and Culture, Finland 2012:10		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (Online)	ISBN 978-952-263-146-6 (PDF)
Number of pages 74	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by -		Published by Ministry of Education and Culture, Finland	

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Ruotsin kielen opetuksen kehittämisryhmä		Julkaisun laji Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Puheenjohtaja: ylijohtaja Anita Lehikoinen Sihteerit: Erikoistutkija Sari Pöyhönen ja ylitarkastaja Johanna Moisio		Toimeksiantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 31.3.2011	Dnro 8/040/2011
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä (Funktionell svenska – utgångspunkter för att utveckla undervisningen i svenska som det andra inhemska språket)			
Julkaisun osat Muistio + liite			
Tiivistelmä <p>Työryhmä asetettiin arvioimaan ruotsin kielen opetuksen laajuutta ja opetusjärjestelyitä eri koulutusasteilla ja selvittämään eri vaihtoehtot ruotsin kielen opetuksen järjestämiseksi perusopetuksessa. Lisäksi työryhmää pyydettiin tekemään ehdotukset ruotsin kielen opetuksen ja oppimisen parantamiseksi kaikilla koulutusasteilla sekä kielellisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.</p> <p>Ruotsin kielen osaamisen heikentyminen johtuu useasta syystä. Ruotsin opinnot ovat vähentyneet ja yksipuolistuneet perusopetuksessa. Vuonna 2010 oppilaista 89,9 prosenttia opiskeli ruotsia B1-kielenä ja 8,3 prosenttia A1- ja A2-kielenä. B1-oppimäärän laajuus on laskenut puoleen 1970-lukuun verrattuna. Ylioppilastutkinnon rakenneuudistuksen jälkeen toisesta kotimaisesta tuli vapaaehtoinen aine ylioppilaskokeissa vuonna 2004. Kirjoittajien määrä on tämän päätöksen jälkeen laskenut siten, että vuonna 2009 ruotsin valinneita oli enää 68 prosenttia. Alueellisia ja sukupuolittuneita eroja ruotsin valitsemisessa kirjoitettavaksi aineeksi on niin ikään havaittavissa.</p> <p>Nämä rakenteelliset ja määrälliset muutokset vaikuttavat ruotsin kielikoulutuksen laatuun, eikä ruotsin opintojen jatkumo varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen nykyisillä resursseilla ja käytänteillä toteudu. Ruotsin oppimistulokset eivät ole tyydyttäviä, ja sukupuolten väliset osaamis- ja asennoitumiserot näyttävät kasvavan.</p> <p>E erityisen kriittisiä ovat nivelvaiheet perusopetuksesta toiselle asteelle ja korkeakouluihin. Nykytilanne alemmilla asteilla on johtanut siihen, että korkeakoulut joutuvat paikkaamaan puutteita ruotsin kielen taidossa, mikä entisestään vähentää korkeakoulujen resursseja kehittää opiskelijoiden osaamista muun muassa työelämän tarpeita varten.</p> <p>Työryhmä pitää välttämättömänä tarkastella ruotsin kielen opetuksen kehittämistä kolmesta eri näkökulmasta. Nämä näkökulmat ovat <i>koulutusjatkumon periaatteen ja yhdenvertaisen oppimisen turvaaminen, opetussuunnitelmien ja -menetelmien kehittäminen ja maahanmuuttajien mahdollisuuksien kehittäminen</i> saavuttaa työelämässä tarvittava kielitaito ruotsin kielessä.</p> <p>Työryhmän yksi keskeisimmistä johtopäätöksistä on, että ruotsin kielen opintojen aloitus peruskoulun seitsemänneltä luokalta on monella tapaa ongelmallinen ajankohta. Tästä syystä työryhmä pitää tärkeänä, että ruotsin aloituksen ajankohtaa tarkastellaan jatkossa. Ruotsin kielen opetuksen kehittämiseen liittyvissä ehdotuksissa painotetaan opetussuunnitelmien ja opetusmenetelmien uudistamista sekä opettajankoulutuksen perus- ja täydennyskoulutuksen jatkumoa. Maahanmuuttajien osalta työryhmä totesi, että maahanmuuttajilla tulee olla yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet muun väestön kanssa.</p>			
Avainsanat koulutus, ruotsi			
Sarjan nimi ja numero Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:10		ISSN-L 1799-0327 1799-0335 (PDF)	ISBN 978-952-263-146-6 (PDF)
Kokonaissivumäärä 74	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja -		Kustantaja Opetus- ja kulttuuriministeriö	

Till undervisnings- och kulturministeriet

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 31 mars 2011 en utvecklingsgrupp för undervisningen i svenska, vars mandat löpte ut den 31 maj 2012.

Gruppen hade till uppgift att:

- utvärdera omfattningen av undervisning i svenska och undervisningsarrangemang på olika utbildningsstadier med tanke på tillgodoseendet av de språkliga rättigheter för svenskspråkiga som avses i grundlagen och i språklagen,
- utreda olika alternativ för att ordna undervisning i svenska i den grundläggande utbildningen,
- presentera förslag för att förbättra undervisning i och inlärn timer av svenska på alla utbildningsstadier samt
- i samband med ovannämnda uppgifter föreslå andra nödvändiga åtgärder för att trygga den språkliga likabehandlingen.

Fram till den 27 september 2011 var överdirektör Sakari Karjalainen ordförande för arbetsgruppen. Han efterträddes av direktör Anita Lehtiköinen från undervisnings- och kulturministeriet. Direktör Johanna Suurpää från justitieministeriet var arbetsgruppens vice ordförande.

I gruppen ingick följande medlemmar: ordförande Valtteri Aine fram till den 31 december 2011 och för tiden 1.1.2012–31.5.2012 i dennes ställe informatör Kaisu Suopanki för Finlands Gymnasistförbund och Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund Sakki rf., specialsakkunnig Olavi Arra för Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ, direktör Johan Aura och från augusti 2011 i dennes ställe direktör Heidi Backman för Utbildningsstyrelsen, minoritetsombudsman Eva Biaudet (förutom perioden 1.11.2011–31.1.2012), ordförande Anna-Maja Henriksson och från augusti 2011 i dennes ställe folktingssekreterare Markus Österlund för Folktinget, utbildningspolitiska sekreteraren Jarmo Kallunki och från augusti 2011 i dennes ställe utbildningspolitiska sekreteraren Suvi Eriksson för Finlands studentkårers förbund FSF rf. och Förbundet för studerandekårer vid yrkeshögskolorna i Finland SAMOK rf., utvecklingschef Juha Karvonen för Finlands Kommunförbund, vicerektor Christina Nygren-Landgärds för Finlands Universitet UNIFI rf., rektor Anneli Pirttilä för Yrkeshögskolornas rektorsråd ARENE rf. och migrationsdirektör Kristina Stenman för inrikesministeriet, direktör Anita Lehtiköinen, direktör Eeva-Riitta Pirhonen och direktör Mika Tammilehto för undervisnings- och kulturministeriet.

Permanent sakkunnig i arbetsgruppen var specialforskare Sari Pöyhönen från Centralen för tillämpad språkforskning vid Jyväskylä universitet. Hon deltog också i utarbetandet av rapporten. Som sakkunnig i arbetet har också generalsekreterare Paulina Tallroth från Statsrådets kansli deltagit under 2012. Överinspektör Johanna Moisio från undervisnings- och kulturministeriet har varit sekreterare för arbetsgruppen.

Arbetsgruppen samlades tio gånger. Under arbetets gång har arbetsgruppen hört flera sakkunniga. Vid arbetsgruppens möten har man hört Taina Juurakko-Paavola, chef för språkcentret vid Tavastlands yrkeshögskola, direktör Ulla-Kristiina Tuomi och lektor Ullamaija Fiilin från Helsingfors universitet, undervisningsråd Leena Nissilä från Utbildningsstyrelsen, Kari Jukarainen, ordförande för Språkläraryrket i Finland rf. Därtill har rapportutkastet kommenterats av universitetsforskare Karita Mård-Miettinen, Jyväskylä universitet, Taina Juurakko-Paavola, chef för språkcentret vid Tavastlands yrkeshögskola, professor Ritva Kantelinen, Östra Finlands universitet, direktör Peppi Taalas, Jyväskylä universitet samt ett stort antal sakkunniga från statsförvaltningen.

Arbetsgruppen lät göra två olika enkäter som stöd för sitt arbete. Den första genomfördes via justitieministeriets Dinasikt.fi-service under tiden 1.8–15.8.2011. Via forumet frågade man på vilket sätt undervisningen i och inläringen av svenska som det andra inhemska språket kunde utvecklas, om det ges tillräcklig information om språkkunskapskrav på de olika utbildningsnivåerna och om språkkunskapskraven har någon betydelse när det gäller motivationen att lära sig svenska. Diskussionen var mycket livlig och sammanlagt fick man 289 kommentarer. Kommentarererna kan läsas i sin helhet i Dinasikt.fi-forumets arkiv. Den andra enkäten genomfördes i inledningen av 2012 av undervisnings- och kulturministeriet. Den riktades till anordnare av yrkesutbildning. Syftet med enkäten var att ta reda på situationen för undervisningen i svenska i finskspråkig läroplansbaserad grundläggande yrkesutbildning som leder till examen läsåret 2010–2011. Vad gäller den yrkesinriktade utbildningen ville man särskilt ta reda på om situationen i nuläget fortfarande är den att det är sällsynt att det ordnas frivilliga kurser i svenska i den grundläggande yrkesutbildningen.

Efter att ha slutfört sitt uppdrag, överläter arbetsgruppen högakttningsfullt sin slutrapport till undervisnings- och kulturministeriet.

Helsingfors den 7 maj 2012

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 31.3.2011 ruotsin kielen opetuksen kehittämisryhmän 31.5.2012 päättyväksi toimikaudeksi.

Ryhmän tehtävänä oli:

- arvioida ruotsin kielen opetuksen laajuutta ja opetusjärjestelyitä eri koulutusasteilla perustuslain ja kielilain määrittelemien ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta,
- selvittää eri vaihtoehdot ruotsin kielen opetuksen järjestämiseksi perusopetuksessa,
- tehdä ehdotuksia ruotsin kielen opetuksen ja oppimisen parantamiseksi kaikilla koulutusasteilla sekä
- tehdä edellisiin tehtäviin liittyen muita tarvittavia ehdotuksia kielellisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

Työryhmän puheenjohtajana toimi 27.9.2011 asti ylijohtaja Sakari Karjalainen ja tästä eteenpäin johtaja Anita Lehikoinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän varapuheenjohtajana toimi johtaja Johanna Suurpää oikeusministeriöstä.

Ryhmään ovat kuuluneet seuraavat jäsenet. Suomen Lukiolaisten Liiton ja Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto Sakki ry:n puolesta 31.12.2011 saakka puheenjohtaja Valtteri Aine ja ajalla 1.1.2012–31.5.2012 tiedottaja Kaisu Suopanki, erityisasiantuntija Olavi Arra Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:sta, johtaja Johan Aura ja elokuusta 2011 lähtien tilalla johtaja Heidi Backman Opetushallituksesta, vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet (lukuun ottamatta 1.11.2011–31.1.2012), puheenjohtaja Anna-Maja Henriksson ja elokuusta 2011 lähtien tilalla pääsihteeri Markus Österlund Folktingetistä, koulutuspoliittinen sihteeri Jarmo Kallunki ja elokuusta 2011 lähtien tilalla koulutuspoliittinen sihteeri Suvi Eriksson Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry:n ja Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto SAMOK ry:n puolesta, kehittämisspäällikkö Juha Karvonen Suomen Kuntaliitosta, vararehtori Christina Nygren-Landgärds Suomen yliopistot UNIFI ry:stä, rehtori Anneli Pirttilä Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry:stä, maahanmuuttojohtaja Kristina Stenman sisäasiainministeriöstä, johtaja Anita Lehikoinen, johtaja Eeva-Riitta Pirhonen ja johtaja Mika Tammilehto opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmän pysyvä asiantuntija on ollut ja raportin laadintaan osallistunut erikoistutkija Sari Pöyhönen Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskukselta. Asiantuntijana työskentelyyn on osallistunut myös pääsihteeri Paulina Tallroth Valtioneuvoston kansliasta vuonna 2012. Työryhmän sihteerinä on toiminut ylitarkastaja Johanna Moisio opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmä kokoontui 10 kertaa. Työryhmä on kuullut työnsä aikana useita asiantuntijoita. Työryhmän kokouksissa kuultavina ovat olleet kielikoulutuskeskuksen johtaja Taina Juurakko-Paavola Hämeen ammattikorkeakoulusta, johtaja Ulla-Kristiina Tuomi ja lehtori Ullamaija Fiilin Helsingin yliopistosta, opetusneuvos Leena Nissilä Opetushallituksesta, Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry:n puheenjohtaja Kari Jukarainen ja Suomen ruotsinopettajat ry:n puheenjohtaja Sisko Harkoma. Lisäksi raporttiluonnosta ovat kommentoineet yliopistotutkija Karita Mård-Miettinen Jyväskylän yliopistosta, kielikoulutuskeskuksen johtaja Taina Juurakko-Paavola Hämeen ammattikorkeakoulusta, professori Ritva Kantelinen Itä-Suomen yliopistosta, johtaja Peppi Taalas Jyväskylän yliopistosta ja lukuisa joukko asiantuntijoita valtion hallinnosta.

Työryhmä teetti työnsä tueksi kaksi erillistä kyselyä. Ensimmäinen toteutettiin oikeusministeriön Otakantaa.fi -palvelun kautta 1.8.–15.8.2011. Foorumilla kysyttiin, miten ruotsin kielen opetusta ja oppimista toisena kotimaisena kielenä voitaisiin kehittää, kerrotaanko kielitaitovaatimuksista riittävästi eri koulutusasteilla tai mikä merkitys kielitaitovaatimuksilla on ruotsin kielen oppimisen motivaation kannalta. Keskustelu oli varsin vilkasta ja kommentteja julkaistiin yhteensä 289 kappaletta. Kommentit ovat luettavissa kokonaisuudessaan Otakantaa.fi -foorumin arkistossa. Toinen kysely toteutettiin alkuvuodesta 2012 opetus- ja kulttuuriministeriöstä ammatillisen koulutuksen järjestäjille. Kyselyllä oli tarkoitus selvittää ruotsin kielen opetuksen tilannetta suomenkielisessä tutkintoon johtavassa opetussuunnitelmaperusteisessa ammatillisessa peruskoulutuksessa lukuvuonna 2010–2011. Nykytilaa ammatillisessa koulutuksessa haluttiin selvittää erityisesti sen osalta, onko edelleen harvinaista, että ammatillisessa peruskoulutuksessa järjestetään valinnaisia ruotsin kursseja.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittaen loppuraporttinsa opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 7. päivänä toukokuuta 2012

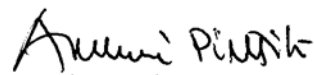

Anita Lehikoinen

Johanna Suurpää

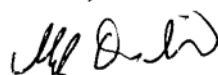

Heidi Backman

Suvi Eriksson

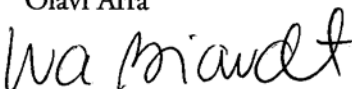

Christina Nygren-Landgärds

Anneli Pirttilä

Kristina Stenman

Mika Tammilehto

Olavi Arra

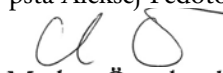

Eva Biaudet

Juha Karvonen

Eeva-Riitta Pirhonen

Sari Pöyhönen

Kaisu Suopanki
psta Aleksej Fedotov

Markus Österlund

Innehåll

1	Inledning	11
	DEL I. NULÄGE	13
2	Utgångspunkterna för de språkliga rättigheterna i den finländska lagstiftningen och i internationella förpliktelser	13
3	Behov och användning av det svenska språket i arbetslivet	17
4	Lagstiftning inom utbildningssektorn och undervisning i svenska	22
	Förskoleundervisning	22
	Grundläggande utbildning	23
	Gymnasieutbildning	24
	Yrkesinriktad grundutbildning: yrkesinriktade grundexamina	26
	Yrkesinriktad tilläggsutbildning: yrkesexamina och specialyrkesexamina	29
	Yrkeshögskolor och universitet	30
5	Omfattningen av undervisningen i svenska, undervisningsarrangemang och inlärningsresultat på olika utbildningsstadier	31
	Sammanfattning: omfattningen av undervisningen i svenska, undervisningsarrangemang och inlärningsresultat på olika utbildningsstadier	45
6	Attityder och motivation vid svenskinläringen	46
	Sammandrag: attityder och motivation inom svenskinläringen	72
7	Svenskundervisningen för invandrare	53
	Sammandrag: svenskundervisningen för invandrare	57
8	Svensklärarytbildningen	58
	DEL II. SLUTSATSER	62
9	Arbetsgruppens förslag på hur kunskaperna i svenska kan utvecklas	64
	Källor	68
	Bilaga. Utbildningsstig för den som lär sig svenska och språkutbildningens kontinuitet	74

1 Inledning

Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte den 31 mars 2011 en utvecklingsgrupp för undervisningen i svenska, vars uppgift var att utvärdera omfattningen av undervisningen i svenska och undervisningsarrangemang på olika utbildningsstadier, att utreda olika alternativ för att arrangera undervisning i svenska i den grundläggande utbildningen och att presentera förslag för att förbättra undervisning i och inläring av svenska på alla utbildningsstadier. Arbetet skulle vara klart den 31 maj 2012. Bakgrunden till att arbetsgruppen tillsattes var att språkinläringen enligt statsrådets språkberättelse 2009 har minskat i skolorna. Otillräckliga studier i svenska på alla utbildningsstadier håller på att leda till att förutsättningarna för att verkställa språklagstiftningen vilar på allt färre språkkunniga individers axlar. Svenskspråkiga elever inleder sina studier i finska tidigare än finskspråkiga elever inleder sina studier i svenska. I allmänhet börjar finskspråkiga elever studera svenska först när det blir ett för alla gemensamt ämne i årskurs sju. Kommunernas språkprogram inverkar på detta, eftersom få kommuner erbjuder möjligheter att inleda studier i svenska tidigare. Även när denna möjlighet finns, väljer de finskspråkiga eleverna sällan svenskan som ett frivilligt språk som inleds tidigt. Finskspråkiga elever skriver också allt mer sällan provet i svenska i studentskrivningarna. På det stora hela verkar motivationen för att lära sig svenska ha minskat. Otillräckliga studier i svenska i grundskolan och gymnasiet har återverkningar också för språkstudierna i högskolorna, där man blir tvungen att komplettera bristerna i språkundervisningen i stället för att bygga upp studerandenas språk- och kommunikationsfärdigheter för arbetslivet.

Statsrådets språkberättelse visar att det ännu finns mycket som behöver utvecklas för att de språkliga rättigheterna till sin helhet ska tillgodoses. Bland myndigheterna råder det okunskap om hur språklagstiftningen ska tillämpas. Inte heller tjänstemännen känner alltid nödvändigtvis till sina kunders språkliga rättigheter. Man uppfattar också felaktigt att språklagstiftningen är en speciallagstiftning som gäller enbart svenskspråkiga, när det i själva verket är fråga om preciserande lagstiftning om de grundläggande fri- och rättigheterna. Myndigheterna planerar ofta sin verksamhet enbart utgående från majoritetsspråket inom sitt verksamhetsområde, alltså oftast finska. Också när det gäller rekrytering får språkkunskaperna varierande uppmärksamhet. Oberoende av den egna uppgiftsbilden har det i praktiken blivit så att personer som har svenska som modersmål får se till att svenskspråkigas språkliga rättigheter tillgodoses. Att tillgodose de språkliga rättigheterna på eget initiativ bland myndigheterna går trögt särskilt när majoritetsspråket inom myndighetens område är finska. Svenskspråkiga personers språkliga rättigheter tillgodoses bäst i Österbotten, när det i den service som erbjuds i Södra Finland finns mycket som borde förbättras.

Enligt grundlagsutskottets betänkande (GrUB 1/2010 rd) vittnar språkberättelsen om att det behövs långsiktiga åtgärder för att garantera att myndigheterna också i praktiken kan erbjuda service på svenska. En sådan tänkbar åtgärd är enligt utskottet att på alla utbildningsstadier öka resurserna för undervisning i svenska.

I arbetsgruppens tillförordnande konstateras att det å andra sidan finns allt fler elever och studerande, vars modersmål är något annat språk än finska eller svenska. Särskilt de barn med invandrabakgrund som börjar omfattas av den finländska läroplikten under grundskolans sista år har stora problem med att studera nationalspråken. Man har därför också varit tvungen att befria elever med något annat språk än finska eller svenska som modersmål från undervisning i svenska i grundskolan. För närvarande är det inte möjligt att inleda studier i svenska i gymnasieutbildningen om man inte avlagt grundskolans lärokurs i svenska. Personer med invandrabakgrund har begränsat tillträde till många uppgifter på grund av bristen på kunskaper i svenska. Kraven på språkundervisning för sådana som har annat modersmål än finska eller svenska behöver omvärderas med tanke på likabehandlingen.

Statsminister Katainens regeringsprogram

De tre huvudsakliga insatsområdena i Jyrki Katainens regeringsprogram av den 22 juni 2011 är bekämpning av fattigdom, ojämlikhet och utslagning, stabilisering av den offentliga ekonomin och stärkande av en hållbar ekonomisk tillväxt, sysselsättning och konkurrenskraft. I regeringsprogrammet konstateras att man vid utvecklingen av tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna ska dra nytta av de förslag som har lagts fram av president Martti Ahtisaaris arbetsgrupp. Därtill ska undervisningsmetoderna för nationalspråken utvecklas så att betoningen ligger på kommunikationsfärdigheter. Under statsministerns ledning utarbetas det en långsiktig språkstrategi för att utveckla två livskraftiga nationalspråk och utifrån detta konkretiseras åtgärder för regeringsperioden. Statsrådets kansli tillsatte också den 2 november 2011 ett nationalspråksstrategiprojekt, vars mandatperiod går ut i slutet av 2012.

Statsrådet godkände den 15 december 2011 en utvecklingsplan för utbildning och forskning för åren 2011–2016. I utvecklingsplanen konstateras att studierna i främmande språk i grundskolan och gymnasiet betonat engelskan i för stor utsträckning i förhållande till de krav globaliseringen medför. En bredare språkreserv förutsätter att de studerande har ett större intresse för andra språk och kulturer samt att det finns ett tillräckligt och regionalt täckande utbildningsutbud. I utvecklingsplanen fastställs den nationalspråksstrategi som ska beredas under ledning av statsministern och som mål ställs upp att utveckla undervisningsmetoderna för nationalspråken så att betoningen ligger på kommunikationsfärdigheter. Därtill genomför undervisnings- och kulturministeriet ett utvecklingsprogram för att stärka mångsidiga läs- och skrivfärdigheter hos barn och ungdomar. Under regeringsperioden definieras målen för och sätten att uppnå en bredare nationell språkreserv och en mera mångsidig kulturkännedom. Vad gäller invandrare konstaterar man i utvecklingsplanen att nivån på integrationsutbildningen för invandrare ska förbättras och att svenska språkets ställning i integrationsutbildningen tryggas.

DEL I. NULÄGE

2 Utgångspunkterna för de språkliga rättigheterna i den finländska lagstiftningen och i internationella förpliktelser

Utgångspunkterna för de språkliga rättigheterna (medborgarna) och de språkliga skyldigheterna (myndigheterna): Finlands Grundlag

Enligt 17 § 1 mom. i grundlagen är Finlands nationalspråk finska och svenska. Enligt 2 mom. i bestämmelsen är det vars och ens rätt att hos domstol och andra myndigheter i egen sak använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, samt att få expeditioner på detta språk ska tryggas genom lag (medborgarnas rättigheter). I bestämmelsens 2 mom. fastställs också att det allmänna ska tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder (myndigheternas skyldigheter).

De i grundlagen grundläggande bestämmelserna för statens och myndigheternas skyldigheter att tillgodose de språkliga rättigheterna kompletteras i 22 § i grundlagen, enligt vilken det allmänna ska se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna betonas också i det allmänna förbudet mot särbehandling i 6 § i grundlagen. Språket nämns skilt i denna paragraf.

I grundlagen fastställs de allmänna ramarna för språklagstiftningen. Dessa preciseras i lagar och förordningar. Bestämmelser som på olika sätt behandlar språk finns i otaliga författningar. Vad gäller finska och svenska är språklagen (423/2003) och lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) de mest centrala.

En allmän lag om nationalspråken: språklagen

Språklagen är en allmän lag som fastställer miniminivån för den språkliga servicen. I språklagen finns detaljerade bestämmelser om det finska och svenska språkets ställning i lagstiftning, rättsskipning och förvaltning. Lagen omfattar även situationer där offentliga förvaltnings- eller serviceuppgifter har överlåtits av myndigheterna åt privata tjänsteproducenter. Rätten att använda finska eller svenska gäller också utlänningar. Med språklagen strävar man bland annat efter att stärka medborgarnas och beslutsfattarnas förhållande till sitt eget land och sitt eget språk. Man har försökt forma lagen så att den är flexibel på så sätt att de språkliga rättigheterna kan tillgodoses utgående från kvaliteten på verksamheten genom att utnyttja olika praktiska lösningar.

I 35 § i språklagen har man fastställt särskilda betydande skyldigheter för det allmänna för att tillgodose språkliga rättigheter. Enligt bestämmelsen ska det allmänna tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder. Enligt bestämmelsen ska myndigheterna i sin verksamhet främja användningen av båda nationalspråken.

Såväl grundlagen som språklagen är språkneutrala vad gäller nationalspråken och gäller på så sätt finska och svenska på lika grunder.

Lag som tryggar service på nationalspråken: lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda

Syftet med lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda är att säkra att myndigheterna klarar av sina skyldigheter enligt vad som fastställs i språklagen och i speciallagstiftningen. Lagen gäller personal vid staten, kommunerna och andra offentliga samfund och den betonar arbetsgivarens skyldighet att tillgodose medborgarnas språkliga rättigheter. Utgångspunkten i lagen är att varje person som tar hand om offentliga uppgifter ska ha den tillräckliga språkkunskap som respektive tjänst eller uppgift förutsätter. Med detta avses beroende på uppgift kunskaper i finska, svenska och också andra språk.

Lagen förutsätter inte att varje tjänsteman ska ha likadan nivå på eller lika omfattande språkfärdigheter. Det viktiga är att myndigheterna ser till att språkkunskaperna i finska och svenska är tillräckliga för att arbetsuppgifterna ska kunna utföras. En fördelning av arbetsuppgifterna mellan tjänstemän som behärskar olika språk är således ett möjligt sätt att se till att de språkliga rättigheterna tillgodoses.

En myndighet kan försäkra sig om att personalen har de språkkunskaper som uppgifterna kräver genom att föreskriva om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper. Behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för personal vid statlig myndighet har fastställts direkt med stöd av lagen, för den personal för vilken högskoleexamen enligt lag eller förordning utgör behörighetsvillkor.

Kommunala myndigheter kan i den ordning som anges i kommunallagen fastställa behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper, om det inte genom lag eller med stöd av lag föreskrivs om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för kommunalt anställda. Detta innebär att kommunen i sina egna förvaltningsbestämmelser eller i skilda språkbestämmelser kan besluta om behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för sin personal. Undantag från detta utgör lärares språkkunskaper, om vilka det finns särskilda bestämmelser. Kommunerna bestämmer alltså själva om eventuella behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper och bestämmelser i anslutning till dem. Om språkkunskapskrav i olika uppgifter fattas beslut kommunspezifikt. Kraven utgår från kommunens skyldighet enligt språklagen att se till att personal med olika språkkunskaper finns i de uppgifter där språkkunskaperna behövs. Man kräver till exempel inte att alla anställda vid kommuner ska ha kunskaper i svenska.

Såväl en statlig som en kommunal arbetsgivare ska innan en tjänst ledigförklaras besluta om de faktiska språkkunskaperna som tjänsten förutsätter och som ska räknas som en merit, även om man inte fastställt behörighetsvillkor som gäller språkkunskaperna. Arbetsgivaren ska också innan anställningen förvissa sig om att den som anställs har sådana språkkunskaper som arbetsuppgiften kräver. Arbetsgivaren ska enligt lagen också se till att de anställdas språkkunskaper upprätthålls.

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen innehåller mer detaljerade bestämmelser om språkexamina och olika sätt att visa språkkunskaper.

Exempel på andra lagar som är av betydelse vid tillgodoseende av de språkliga rättigheterna

Bland de viktiga allmänna lagar som omfattar språk kan bland annat nämnas lagen om likabehandling, vars syfte är att främja och trygga likabehandling samt att effektivisera rättsskyddet för den som utsatts för diskriminering. Lagen om likabehandling förbjuder uttryckligen diskriminering bland annat på grund av språk.

I områdesspecifika speciallagar finns många bestämmelser om språk, särskilt om användning av nationalspråk och språklig indelning. Sådana bestämmelser finns bland annat i förundersökningslagen, kyrkolagen, barnskyddslagen, postlagen, socialvårdslagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Finlands internationella förpliktelser

Finland är part i flera statsfördrag som gäller de språkliga rättigheterna. Tillämpningsområdet för och innehållet i statsfördragen som gäller de språkliga rättigheterna varierar stort. Fördragen är antingen bilaterala, multilaterala eller nordiska. De binder till exempel medlemsstaterna i Europarådet eller Förenta nationerna. Vissa fördrag handlar uttryckligen om språk, andra handlar framför allt om de mänskliga rättigheterna, förebyggande av rasdiskriminering eller om minoriteters kulturella rättigheter. Många fördrag innehåller specificerade rättigheter som kan åberopas vid rättegång eller administrativa frågor. Ett exempel på ett sådant fördrag är den så kallade nordiska språkkonventionen. Å andra sidan har avtalen ett allmännare mål. De tryggar språkliga minoriteters eller befolkningsgruppers ställning och främjar användningen av minoritetsspråk. Detta mål nämns uttryckligen i till exempel Europarådets minoritetsspråkskonvention. Europarådets konvention för skydd för nationella minoriteter skapar för sin del inte rättigheter för språkliga minoriteter eller befolkningsgrupper, utan ger staterna möjligheten att välja mellan olika språkliga förpliktelser från en förteckning som innehåller flera alternativ.

Grundlagen och den övriga lagstiftningen innehåller bestämmelser som motsvarar de förpliktelser i internationella fördrag som är bindande för Finland. I vissa avtal ingår en överenskommelse om ett internationellt tillsynssystem som förutsätter att medlemsstaterna avger rapporter om språk. Ett exempel på detta är tillsynen över Europarådets ramkonvention för skydd av nationella minoriteter. På basis av medlemsstaternas rapporter kan organen som utövar tillsyn över konventionerna göra slutledningar eller ge rekommendationer. Finland lämnar också regelbundet rapporter till organen i fråga. Verkställigheten av de språkliga rättigheter som tryggats i finsk lag är sålunda utöver nationell laglighetsövervakning under internationell tillsyn.

Det svenska språket behandlas på grund av sin faktiska ställning som minoritetsspråk i rapporteringsförfarandet som ett minoritetsspråk, även om svenskan inte i den nationella rätten är ett minoritetsspråk.

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk syftar till att stärka minoritetsspråkens ställning. Stadgan erkänner minoritetsspråken som en del av det europeiska kulturarvet och strävar efter att främja deras ställning bland de europeiska huvudspråken. Målet är att värna om små utdöende språk som invånare i konventionsländerna traditionellt använder i sina länder.

Med tre års mellanrum görs en rapport till Europarådet om hur bestämmelserna i konventionen har verkställts nationellt och Europarådets sakkunnigkommitté ger sedan

sina rekommendationer utgående från den periodiska rapporten och andra relevanta uppgifter. Europarådets ministerkommitté fastställer de slutliga rekommendationerna. I Finland trädde konventionen i kraft den 1 mars 1998. Finlands fjärde rapport gavs i september 2010.

Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter

Ramkonventionen specificerar med normer av programkaraktär de principer som förpliktar konventionsstaterna att på sitt eget territorium skydda nationella minoriteter. Konventionsstaterna förbinder sig bland annat att följa principen om förbud mot diskriminering och om likabehandling samt att på många olika sätt stöda minoritetskulturernas fortbestånd och utveckling. I Finland trädde konventionen i kraft den 1 februari 1998. Finlands tredje rapport gavs i februari 2010.

Utgångspunkter i lagstiftningen och uppföljning av tillgodoseendet av språkliga rättigheter i praktiken

Det hör till myndigheternas uppgifter att själva följa upp och säkerställa att de mänskliga rättigheterna tillgodoses inom myndighetens eget verksamhetsområde. Riksdagens justitieombudsman och justitiekanslern övervakar att myndigheterna iakttar gällande rätt och att de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna tillgodoses. Justitieministeriet följer verkställigheten och tillämpningen av språklagen samt ger rekommendationer i frågor som gäller lagstiftningen om nationalspråken.

Justitieministeriet kan dessutom vid behov komma med initiativ och vidta andra åtgärder för att rätta till brister som ministeriet har konstaterat. För att följa verkställigheten och tillämpningen av språklagen och den lagstiftning som har samband med den samt för uppföljning av utvecklingen av språkförhållandena finns i anslutning till justitieministeriet en delegation för språkärenden. Delegationen tillsätts av statsrådet för fyra år i sänder. I delegationens uppgifter ingår att bereda förslag på åtgärder för främjande av användningen av nationalspråken och deras ställning samt att bereda rekommendationer till myndigheterna om ordnande av information och utbildning om språklagen och lagstiftning som har samband med den.

Situationen för de språkliga rättigheterna i Finland behandlas vart fjärde år i Statsrådets berättelse. Delegationen för språkärenden bistår justitieministeriet vid beredningen av berättelsen om tillämpningen av språklagstiftningen, som statsrådet ska lämna till riksdagen varje valperiod. Berättelserna har getts 2006 och 2009 och följande kommer att ges 2013.

De utgångspunkter i lagstiftningen som ovan nämnts styr myndigheternas verksamhet när det gäller att tillgodose de språkliga rättigheterna. Framför allt bestämmelserna i grundlagen och i 35 § i språklagen betonar att tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna ska tas i beaktande i all myndighetsverksamhet. Dessa utgångspunkter sätter ut gränser för hur myndigheter agerar, till exempel när man genomför nya lagstiftningsprojekt.

Såväl i statsrådets berättelser, i verksamheten vid delegationen för språkärenden och i slutsatser som getts av organ som utövar tillsyn över internationella fördrag har man betonat myndigheternas skyldighet att bedöma hur varje enskild lösning inverkar på främjandet av de språkliga rättigheterna och möjligheterna att tillgodose dem.

3 Behov och användning av det svenska språket i arbetslivet

Mångsidiga språk – och kommunikationsfärdigheter är av stor betydelse när man ser på individens möjligheter att fungera som en fullvärdig medlem av samhället inom olika livsområden, så som i arbetet, i skolan, i hobbyverksamhet och i medborgarverksamhet. Svenskan som ett nationalspråk är centralt inom alla områden i samhället. Denna rapport, som utarbetats av arbetsgruppen, koncentrerar sig på undervisning i svenska och i rapporten granskas behovet och användningen av svenska språket utgående från arbetslivet, eftersom målet för den nationella utbildningspolitiken är tillgång till kompetent arbetskraft såväl inom den offentliga som den privata sektorn.

Språkkunskapernas betydelse i arbetslivet blir ständigt allt större. I informations- och servicesamhället behöver arbetskraften i allt större utsträckning mångsidiga språk- och interaktionsfärdigheter. Därför har krav på kunskaper i nationalspråken som riktar sig mot hela åldersgruppen ökat. Behovet av kunskaper i svenska i olika yrken hör också samman med de språkliga rättigheter som fastställs i grundlagen (731/1999) och i språklagen (423/2003), men det är också en del av de kulturella och samhällsliga behov för båda språkgrupper som avses i grundlagen.

Svenska språket inom den offentliga sektorn

Behovet av kunskaper i svenska i arbetslivet har granskats såväl inom den privata som inom den offentliga sektorn. Språksituationen inom social- och hälsovården inom den offentliga sektorn har undersökts bland annat 2007, när social- och hälsovårdsministeriet gav Stakes i uppgift att reda ut hur de lagstadgade språkliga rättigheterna för den finsk- och svenskspråkiga befolkningen tillgodoses utgående från serviceproducenterna inom social- och hälsovården i tvåspråkiga kommuner (Kauppinen 2008). Under tiden för utredningen fanns det sammanlagt 43 tvåspråkiga kommuner i Finland. I 21 av dessa kommuner var majoriteten finskspråkig och i 22 kommuner var majoriteten svenskspråkig. Utredningen genomfördes som en enkät. Enkäten skickades till alla tvåspråkiga kommuner. Endast en kommun lät bli att svara på enkäten.¹

¹ Som urbana kommuner räknades kommuner i vilka minst 90 procent av befolkningen bor i tätorter eller där den största tätortens folkmängd är minst 15 000. Tätortskommuner utgörs av de kommuner i vilka minst 60 procent, men under 90 procent, av befolkningen bor i tätorter och den största tätortens folkmängd är minst 4 000 men under 15 000. Landsbygdskommuner är de kommuner där mindre än 60 procent av befolkningen bor i tätorter och den största tätortens folkmängd är under 4 000.

Man tar i allmänhet vid myndigheterna i en tvåspråkig kommun reda på det språk som en person önskar uträtta ärenden på i samband med att personen den första gången kommer i kontakt med någon myndighet. Det språk som en person uträttar sina ärenden på hos myndigheter bestäms inte utgående från det språk som noterats i befolkningsregistret, utan personen har själv rätt att välja språk hos myndigheterna. Det språk som personen väljer att uträtta sina ärenden på registreras i personens uppgifter för betjäning vid senare besök. Under tiden för utredningen hade språklagen varit i kraft i nästan tre år. Den största delen av kommunerna erbjöd service åt sina invånare i enlighet med språklagen på invånarnas eget modersmål, även om det fanns variationer i förfaringssätten. Man kunde bäst ta tvåspråkigheten i beaktande när man utarbetade meddelanden, broschyrer och blanketter. Särskilt i urbana kommuner i Södra Finland som hade en finskspråkig majoritet hade man svårigheter med att översätta material och betjäna sina kunder på svenska.

Enligt lagstiftningen har myndigheten själv ansvar för att tjänstemännen har de språkkunskaper som deras uppgifter förutsätter. Myndigheten ska också själv övervaka att lagen efterföljs inom sitt eget verksamhetsområde. Enligt enkäten togs språkkunskapskraven i beaktande i uppgiftsbeskrivningarna för yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården i 34 kommuner (39 kommuner svarade på enkäten). Oftast granskades de sökandes språkkunskaper genom att man bad om ett språkintyg (19/41) eller testade språkkunskaperna i samband med arbetsintervjun (18/41). Fyra kommuner där man inte tog i beaktande kunskaper i båda språken var kommuner med en svensk majoritet. Enligt enkäten ordnade 17 kommuner av 42 undervisning i det andra inhemska språket som man hade möjlighet att delta i under arbetstid. Bland dessa kommuner hade 14 en finskspråkig majoritet.

Enligt statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen (2009) fäster man i rätt varierande grad uppmärksamhet vid personalens språkkunskaper, i praktiken kunskaper i svenska, i samband med rekrytering. Språkkunskaper anses i allmänhet inte utgöra sådan yrkesskicklighet, som det vid behov inte går att avstå från. I praktiken leder detta till att ansvaret för att tillgodose de svenskspråkigas språkliga rättigheter lämnas åt de tjänstemän som har svenska som modersmål, oberoende av tjänstemännens faktiska arbetsbeskrivningar. Orsaken till detta är sannolikt svårigheten att rekrytera personer som har både de språkkunskaper och den övriga yrkesskicklighet som behövs. Om yrkesskicklighet väger tyngre än språkkunskaper, bestäms språkkunskapskraven ofta enligt den valda arbetstagarens kunskaper. En sådan praxis har till exempel varit vanlig inom hälsovården, som lidit av särskilt stor brist på arbetskraft.

Under de senaste åren har man fäst särskild uppmärksamhet vid nödcentralernas bristande service på svenska. I flera fall har ingen på nödcentralen talat svenska och kunderna har uppmanats tala finska. Nio av tio av de finskspråkiga studerande som avlagt den kurs i svenska som ingår i polisyrkeshögskolans utbildning för grundexamen upplevde att de har medelmåttiga eller dåliga kunskaper i svenska. Endast en av tio ansåg sina kunskaper i svenska vara goda eller utmärkta. Även åklagarnas kunskaper i svenska visade sig vara otillräckliga. (Statsrådets redogörelse om språklagstiftningens tillämpning 2009.)

Svenska språket inom den privata sektorn

I det vardagliga arbetet vid företag i Finland har betjäning av kunder på olika språk, internationell verksamhet och kontakt med företag utanför Finlands gränser ökat. Som en följd av detta har också behovet av språkkunskaper hos personalen ökat. Finlands

Näringsliv EK redde 2005 och 2009 ut behoven av språkkunskaper hos personalen i sina medlemsföretag. År 2005 meddelade ungefär 65 procent av företagen att kunskaper i svenska var ett rekryteringskriterium. Betoningen på språkkunskaper i svenska minskade 2009. Då ansågs svenskan som ett viktigt rekryteringskriterium vid 50 procent av företagen. År 2005 behövdes endast engelska mera än svenska. Detta ansåg ungefär 80 procent av respondenterna. År 2009 hade betoningen på engelska ökat ännu mera, eftersom redan 88 procent av arbetsgivarna då ansåg att engelska var ett viktigt rekryteringskriterium. Om man ser på situationen branschvis behövdes personer med kunskaper i svenska mest i servicebranschen, där 55 procent av företagen ansåg detta vara ett viktigt rekryteringskriterium. I dessa yrken grundar sig kunskaperna i båda nationalspråken eller användningen av dem inte på grundlagen eller språklagstiftningen utan är en förutsättning för att man ska kunna vara verksam inom sitt yrke. Över 50 procent av alla sysselsatta har ett serviceyrke som förutsätter åtminstone behjälpliga eller till och med utmärkta kunskaper i det andra inhemska språket. Inom den del av servicebranschen som ingår i finansbranschen betonade till och med över 80 procent av företagen kunskaper i svenska. Inom industrin betonade 46 procent kunskaper i svenska och inom byggbranschen drygt en tredjedel av företagen. Nästan varje industriföretag fäste stor vikt vid kunskaper i engelska som rekryteringskriterium. Inom servicebranschen betonades kunskaper i engelska vid 85 procent och inom byggbranschen vid 74 procent av företagen. Förutom bransch inverkade också arbetsuppgifterna på behovet av språkkunskaper. När man rekryterade personal till arbetstagaruppgifter betonade 36 procent av arbetsgivarna kunskaper i engelska, 18 procent kunskaper i svenska och åtta procent kunskaper i ryska. I sakkunniguppgifter och för tjänstemän ansågs engelska vara ett viktigt rekryteringskriterium av 83 procent av arbetsgivarna, svenska av 43 procent av arbetsgivarna och ryska av drygt 20 procent samt tyska av 13 procent av arbetsgivarna. I EK:s utredning över personal och utbildning från 2009 bad man också företag uppskatta kunskaper i vilket språk som kommer att få en allt större betydelse som rekryteringskriterium i framtiden. De företag som förutsåg att behovet av språkkunskaper kommer att öka angav ryska (50 procent), portugisiska (36 procent), kinesiska (29 procent) och spanska (24 procent) som språk som kommer att vara centrala.

Förutom i EK:s personalutredning har man även i andra undersökningar visat att svenska kommer på andra plats som viktigt främmande språk i företag efter engelska (se bland annat Huhta 1999, Borenus 2009). Barner-Rasmussen (2011) gjorde i sin forskning en utredning över hurdana språkkunskaper det behövs i finländska företag som riktar sig mot Sverige och i svenskägda dotterbolag i Finland. Enligt den enkät som gjordes i samband med forskningen skedde 75 procent av företagets interna kommunikation på finska, 19 procent på svenska och resten på engelska. När man håller kontakt med Sverige är svenskan av stor betydelse: av kommunikationen sker 63 procent på svenska, 34 procent på engelska och endast tre procent på finska.

I de intervjuer som kompletterade enkäten framgick det att man i kommunikation riktad mot Sverige använde svenskan särskilt på hög nivå och i informella diskussioner. Enligt respondenterna ledde användningen av svenska till att förhållanden baserade på förtroende uppstod mellan företagen och att arbetstagarna hade möjlighet att skapa bättre kontakter och att mera aktivt delta i samarbetet mellan företagen. I företag som riktade sig mot Sverige anses kunskaper i svenska vara en viktig förutsättning för karriäravancemang. Även vid rekrytering anses svenska både utgående från enkätsvaren och intervjuerna vara en stor merit, även om den inte är av lika stor betydelse och lika viktig som kunskaper i engelska. Även om svenskans betydelse vid kommunikation med

företag i Sverige är stor kan man inte förringa engelskans betydelse. Engelska är i många internationella företag koncernens officiella språk. I finsk-svenska kontakter väljs engelska oftast som en språklig kompromiss mellan företagen. Man anser att det är rättvist att båda parterna i stället för svenska använder ett språk som är främmande för båda.

Svenskans betydelse i olika yrken

Utbildningsstyrelsen lät 2009 göra utredningen Yrke 2020. I denna delades yrkena in enligt vilken betydelse man uppskattade att språk och kultur hade för dem (Backman & Westerholm 2009).² Utgående från indelningen skapade man fyra yrkesgrupper. Många yrken ingår i flera av dessa grupper.

I myndighetsyrken har tjänstemännen en lagstiftad skyldighet att betjäna både på finska och svenska. I myndighetsyrkena bör kundbetjänande tjänstemän inom statliga myndigheter i de tvåspråkiga kommunerna och regionerna behärska de båda inhemska språken. År 2004 var 18 procent av hela landets sysselsatta verksamma inom myndighetsyrken. Av dem som var sysselsatta i myndighetsyrken arbetade ungefär 42 procent i ett tvåspråkigt landskap och ungefär 57 procent i ett helt finskspråkigt landskap. Svensk- och finskspråkiga är i olika grad företrädade inom olika myndighetsyrken i tvåspråkiga landskap. Svenskspråkiga är underrepresenterade bland annat bland advokater och åklagare samt polisernas och socialarbetarnas yrkesgrupper, men överrepresenterade bland alarmjourhavande, brandmän samt stads- och kommundirektörer. Detta leder till att finskspråkiga i vissa yrken måste betjäna på svenska och att svenskspråkiga i andra yrken måste betjäna också finskspråkiga kunder.

Till yrken som kräver språklig och kulturell kompetens hör yrken där språket är ett centralt arbetsredskap och där språket bör vara på en utmärkt nivå. Oftast använder de som ingår i denna grupp sitt modersmål som arbetsspråk (myndigheter, journalister, skådespelare osv.). Det är dock inte uteslutet att personer som har en annan språkbakgrund och som har utmärkta kunskaper i det andra inhemska språket kan vara verksamma inom dessa yrken. I sådana yrken är cirka tio procent av alla sysselsatta verksamma.

Serviceyrken samt ledar- och expertyrken omfattar yrken med kundkontakt samt en stor andel ledar- och sakkunnigyrken inom den privata sektorn. Det här är yrken där det är viktigt med kunskaper i svenska även om detta inte förutsätts i lag. Behovet av språkkunskaper finns dels för att kunna betjäna finsk- och svenskspråkiga i Finland på deras eget språk, dels för att kunna sköta nordiska kontakter. I gruppen ingår anställda, ledare och sakkunniga och i hög grad även småföretagare som behöver bred kompetens, inklusive språkfärdigheter. I dessa yrken är språket alltså ett viktigt redskap. Över 50 procent av alla sysselsatta har ett serviceyrke som förutsätter åtminstone behjälpliga kunskaper i det andra inhemska språket.

Den fjärde gruppen är *yrken där det andra inhemska språket inte är ett centralt arbetsredskap*. Inom gruppen kan dock finnas yrken där det trots allt kan vara viktigt att ha kontakter över språkgränsen. I de tvåspråkiga regionerna kan behovet av kunskaper i det andra inhemska språket vara viktigt enbart av den orsaken att bägge språkgrupperna är företrädade på arbetsplatserna. Grovt räknat kan ungefär vart femte yrke räknas ingå i denna grupp.

² Utredningen Yrke 2020 ingick i nationalspråkutredningen samt projektet för prognostisering av arbetskrafts- och utbildningsbehov.

Sammanfattning: behov och användning av det svenska språket i arbetslivet

Svenska språket är viktigt i arbetslivet såväl inom den offentliga som den privata sektorn. Inom den offentliga sektorn grundar sig behovet av svenska på de i grundlagen och språklagen fastställda rättigheterna att använda sitt eget språk hos myndigheter. Vid tvåspråkiga myndigheter har man haft problem med att rekrytera arbetstagare med kunskaper i svenska. Problem med service för svenskspråkiga beror ofta på att det finns brist på arbetstagare som kan svenska.

I det internationella företagslivet är svenska efter engelska det viktigaste språket. Detta beror såväl på företagets kontakter inom de svenskspråkiga områdena i Finland som på ett omfattande ekonomiskt samarbete med företag i Sverige och i övriga Norden. Även om engelska är det språk som är av störst betydelse i dessa sammanhang, upplever man att svenskan medför ett mervärde när man skapar förtroendefulla förbindelser och större kontaktnätverk.

Språkkunskaper i svenska är också ett rekryteringskriterium när företagen anställer nya arbetstagare. Starkast betonar arbetsgivare svenskans betydelse som rekryteringskriterium i serviceyrken. I sakkunnig- och tjänstemannauppgifter betonar man kunskaper i svenska starkare än i arbetstagaruppgifter

4 Lagstiftning inom utbildningssektorn och undervisning i svenska

Förskoleundervisning

Barn får förskoleundervisning under året innan läroplikten börjar. Målet är att stärka barnens inlärningsförutsättningar inom ramen för småbarnsfostran. Kommunen är enligt lagen om grundläggande utbildning (628/1998) skyldig att ordna förskoleundervisning och föräldrarna beslutar om barnet deltar i den. Målet för förskoleundervisningen är att förstärka barnens positiva självuppfattning och utveckla deras intresse för och förmåga att inhämta kunskaper. Centrala ämnesområden i förskoleundervisningen är språk och interaktion, matematik, etik och livsåskådning, natur och miljö, hälsa, fysisk och motorisk utveckling, konst och kultur. De riksomfattande läroplansgrunder som Utbildningsstyrelsen fastställer styr planeringen av innehållet i förskoleundervisningen och utgör grund för de lokala läroplanerna³.

Behöriga att ge förskoleundervisning är i regel personer som avlagt barnträdgårdslärarexamen samt klasslärare. Kommuner och andra som anordnar förskoleundervisning beviljas finansiering per elev enligt systemet för finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet.

Enligt grunderna för förskoleundervisningens läroplan grundar sig arbetet i förskoleundervisningen på en verksamhet som formas av lek och utgår från barnens utvecklingsnivå. Den främjar också barnens språkliga utveckling och deras förmåga att lära sig. I verksamheten beaktas barnens behov av att lära sig med fantasins och lekens hjälp. Förskoleundervisningen kan ordnas så att den bygger på sådana pedagogiska tillvägagångssätt som betonar språket, som till exempel förskoleundervisning på ett främmande språk, eller språkbad i något av de inhemska språken. Bestämmelser om undervisningsspråket i förskoleundervisningen ingår i lagen om grundläggande utbildning.

Den förskoleundervisning som ges på undervisningsspråket och den som ges på ett annat språk ska bilda en helhet. I sådan undervisning eftersträvas förutom de allmänna målen också specifika mål. I sin snävaste form är målet att väcka barnets intresse för språket. I sin vidaste form är strävan att ge barnet färdigheter att fungera i en tvåspråkig miljö och förutom på undervisningsspråket också kunna inhämta kunskaper på ett annat språk. Det slutliga målet kan i dessa fall vara strävan att ge barnet färdigheter att vid övergången till den grundläggande utbildningen fungera i en tvåspråkig miljö och

³ http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplane_och_examensgrunder/forskoleundervisning

förutom på undervisningsspråket i förskoleundervisningen också inhämta kunskaper på det främmande språket i fråga.

Grundläggande utbildning

Enligt 4 § i lagen om grundläggande utbildning är en kommun som har såväl finsk- som svenskspråkiga invånare skyldig att ordna grundläggande utbildning och förskoleundervisning separat för vardera språkgruppen.

Enligt lagen om grundläggande utbildning är skolans undervisningsspråk antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen meddelas på något annat språk än elevens egna ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar elevens möjligheter att följa undervisningen. Om utbildningsanordnaren meddelar undervisning på fler än ett av de undervisningsspråk som nämnts ovan och eleven har förmåga att studera på detta språk, får vårdnadshavaren välja undervisningsspråket. I en särskild undervisningsgrupp eller skola kan undervisningen dessutom huvudsakligen eller uteslutande meddelas på något annat språk än de som nämns ovan.

I den grundläggande utbildningens lärokurs ingår som för alla elever gemensamma ämnen modersmål och litteratur, det andra inhemska språket, främmande språk, omgivningslära, hälsokunskap, religion eller livsåskådningskunskap, historia, samhällslära, matematik, fysik, kemi, biologi, geografi, gymnastik, musik, bildkonst, slöjd och huslig ekonomi.

I statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (1435/2001) beslutas om hur den tid som används för grundläggande utbildning ska fördelas mellan undervisningen i olika ämnen, ämnesgrupper och elevhandledning. Enligt förordningen ska eleven läsa minst ett språk enligt lärokursen för A-språket (16 årsveckotimmar) och minst ett språk enligt lärokursen för B-språket (6 årsveckotimmar). Undervisning i det första för alla gemensamma främmande språket (A1) påbörjas senast på den tredje årskursen i grundskolan. Utbildningsanordnaren kan erbjuda flera olika språkalternativ för A1-språket, som till exempel svenska. I årskurserna 1–6 i den grundläggande utbildningen kan man frivilligt studera även ett A2-språk, vars lärokurs omfattar minst 12 årsveckotimmar. Studierna i det frivilliga A2-språket kan inledas i årskurs fyra eller fem.

Studierna i det andra för alla gemensamma språket (B1) inleds i de högre klasserna i den grundläggande utbildningen. Eleven kan i årskurs 7–9, beroende på språk, läsa det frivilliga A-språket antingen som valfritt ämne eller i stället för B-språket som gemensamt ämne. I förordningen om timfördelning inom den grundläggande utbildningen bestäms om det minimiantal lektioner som ska användas till undervisningen och därför kan den som anordnar grundläggande utbildning genom sitt eget beslut utöka undervisningen i främmande språk genom att öka timantalet i främmande språk eller använda lektioner för valfria ämnen.

I 7 § i förordningen om timfördelningen bestäms om timfördelningen i grundläggande utbildning för andra än läropliktiga. Grundläggande utbildning avsedd för vuxna består av obligatoriska och valfria kurser i olika läroämnen och ämnesgrupper. I nämnda paragraf fastslås per läroämne och ämnesgrupp minimiantalet obligatoriska kurser, minimiantalet riksomfattande valfria kurser och det minimiantal kurser som totalt sett ska ingå i studierna. Hela den grundläggande utbildningen ska omfatta minst 44 kurser. Av detta utgör minimiantalet obligatoriska kurser i främmande och det andra inhemska språket 14 kurser och minimiantalet för antalet frivilliga kurser som ska erbjudas är minst sex.

I samma förordning finns också specialbestämmelser om språkundervisning. Om undervisningen helt eller delvis ges på ett annat språk än skolans undervisningsspråk, kan timantalet i modersmål och litteratur samt i A-språket med avvikelse från 6 och 7 § fördelas mellan å ena sidan undervisning i modersmål och litteratur enligt skolans undervisningsspråk och å andra sidan undervisning i ifrågavarande språk så som utbildningsanordnaren beslutar. Om elever med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål får modersmålundervisning i detta språk i enlighet med 12 § i lagen om grundläggande utbildning, kan lektionerna i elevens modersmål och litteratur och i övriga språk med avvikelse från 6 och 7 § fördelas mellan undervisning i språk så som utbildningsanordnaren beslutar. Elever som avses i detta moment undervisas i stället för i det andra inhemska språket i finska eller svenska enligt en särskild läroplan.

I skolor med elever som bor på samernas hembygdsområde ska ett valfritt ämne vara samiska. I skolor där elever med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål får modersmålsundervisning i detta språk, ska ett valfritt ämne vara svenska eller finska.

I förordningen finns därtill specialbestämmelser om förskoleundervisningen. Undervisningen av elever som enligt 17 § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning intagits eller överförs till specialundervisning kan, om det med hänsyn till elevens inlärningsförutsättningar är motiverat, enligt 18 § i lagen om grundläggande utbildning ordnas med avvikelse från 6 och 7 § så som anges i den individuella läroplan för hur undervisningen ska ordnas som har gjorts upp för eleven. I specialundervisningen kan man alltså vid behov avvika från den fördelning av läroämnena som definieras i 11 § i lagen om grundläggande utbildning eller befria från något särskilt ämne, som studier i det andra inhemska språket, enligt 18 § i lagen i fråga. Undervisningen av de elever som omfattas av förlängd läroplikt enligt 25 § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning kan vid behov ordnas så att undervisning i det andra inhemska språket och i ett främmande språk inte ges som gemensamt ämne. I undervisningen av elever som omfattas av förlängd läroplikt kan ämnen kombineras till ämnesblock och indelas i delområden så som anges i läroplanen. Undervisningen av mycket gravt utvecklingsstörda elever kan ordnas enligt verksamhetsområden i stället för i skilda läroämnena så som anges i läroplanen.

Gymnasieutbildning

Ordnanande av gymnasieutbildning är verksamhet som är beroende av tillstånd och grundar sig på tillstånd för anordnande som ges av undervisnings- och kulturministeriet. Enligt 4 § 2 mom. i gymnasielagen (629/1998) anges i tillståndet de kommuner i vilka utbildningen ordnas, undervisningsspråket, den form i vilken utbildningen ordnas, en särskild utbildningsuppgift samt andra behövliga villkor som gäller ordnandet av utbildningen.

Enligt gymnasielagen är skolans undervisningsspråk antingen finska eller svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen meddelas på något annat språk än studerandes egna ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar studerandes möjligheter att följa undervisningen. Om utbildningsanordnaren meddelar undervisning på fler än ett undervisningsspråk och studeranden har förmåga att studera på detta språk, får studeranden enligt lagen välja undervisningsspråket. I en särskild undervisningsgrupp eller läroanstalt kan undervisningen dessutom huvudsakligen eller uteslutande meddelas på något annat språk än de som nämns ovan.

I gymnasiet lärokurs ingår modersmål och litteratur, det andra inhemska språket och främmande språk, matematisk-naturvetenskapliga studier, humanistisk-samhällsvetenskapliga studier, religion eller livsåskådningskunskap, gymnastik och andra konst- och färdighetsämnen samt hälsokunskap. Undervisningen kan innehålla olika långa lärokurser. Utbildningsanordnaren kan enligt en särskild utbildningsuppgift avvika från bestämmelserna i detta moment.

Studierna för en elev kan delvis ordnas på annat sätt än vad som bestäms och föreskrivs i lagen i fråga, om:

- 1 studeranden anses till någon del redan ha kunskaper och färdigheter som motsvarar gymnasiet lärokurs,
- 2 det med hänsyn till studerandens förhållanden och tidigare studier till någon del är oskäligt att studeranden ska genomgå gymnasiet lärokurs, eller
- 3 detta är motiverat av skäl som har samband med studerandens hälsotillstånd.

Från ovan nämnda bestämmelser har man bland annat befriat elever med invandrarbakgrund från det andra inhemska språket, om de till exempel inte alls har studier i det andra inhemska språket när de kommer till gymnasiet.

I språkundervisningen kan utöver de övriga delområdena i språkfärdigheten även den studerandes muntliga språkfärdighet bedömas, men kurser i muntlig språkfärdighet ingår i fördjupade riksomfattande kurser som inte är obligatoriska för studerandena. Den muntliga språkfärdigheten bedöms i ett särskilt prov. Utbildningsstyrelsen ansvarar för utarbetandet av provet. Bestämmelser om innehållet i provet i muntlig språkfärdighet utfärdas genom förordning av statsrådet.

Enligt gymnasielagen ska gymnasieutbildningen avslutas med en studentexamen. Med hjälp av studentexamen utreds om de studerande tillägnat sig de kunskaper och färdigheter som ingår i gymnasiet läroplaner samt uppnått tillräcklig mognad enligt målen för gymnasieutbildningen. I examen ingår prov i modersmål och litteratur, det andra inhemska språket, främmande språk, matematik och realämnena.

I studentexamen ingår minst fyra prov. Examinanderna ska avlägga provet i modersmål och litteratur samt enligt eget val tre prov av följande: provet i det andra inhemska språket, provet i ett främmande språk samt proven i matematik och realämnena. Examinanderna kan förutom dessa prov ytterligare avlägga ett eller flera extra prov.

Enligt 8 § 1 mom. i statsrådets förordning om allmänna riksomfattande mål för gymnasieutbildningen och om timfördelningen i gymnasieundervisningen (955/2002) är timfördelningen för modersmål och litteratur samt A- och B-språk följande:

Ämne eller ämnesgrupp	Obligatoriska kurser	Antal riksomfattande kurser i form av fördjupade studier
Modersmål och litteratur	6	3
Språk som påbörjas i årskurs 1–6 i den grundläggande utbildningen (A-språk)	6	2
Språk som påbörjas i årskurs 7–9 i den grundläggande utbildningen (B-språk)	5	2

Enligt förordningen kan studeranden studera flera än ett A-språk. Om han eller hon studerar det andra inhemska språket enligt lärokursen för A-språk är antalet obligatoriska kurser sex.

En studerande med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål kan undervisas i modersmål och litteratur enligt lärokursen för finska/svenska som andra språk.

Om en studerande med samiska, romani eller ett främmande språk som modersmål får modersmålsundervisning i sitt eget modersmål, kan det sammanlagda antalet kurser i modersmål och litteratur och i obligatoriska kurser i övriga språk samt det totala antalet obligatoriska kurser som studeranden ska fullgöra vara mindre än vad som föreskrivs. Det andra inhemska språket studeras då som valfritt ämne.

Om en studerande med ett främmande språk som modersmål får undervisning i finska/svenska enligt lärokursen för finska/svenska som andra språk, får lektionerna i modersmål och litteratur och i det andra inhemska språket delas i undervisning i de nämnda ämnena så som utbildningsanordnaren beslutar.

Enligt förordningen är timfördelningen inom undervisningen för vuxna vad gäller modersmål och litteratur samt A- och B-språk följande:

Läroämnen	Obligatoriska kurser	Minimiantal riksomfattande kurser i form av fördjupade studier
Modersmål och litteratur	5	1
Språk		
A-lärokurs	6	2
B1-lärokurs	5	2

Enligt förordningen (955/2002) ska en studerande studera minst ett språk enligt målen för A-lärokursen. Antingen A- eller B1-språket ska vara det andra inhemska språket. Den studerande ska ges möjlighet att studera ett eller flera främmande språk som valfritt ämne.

Yrkesinriktad grundutbildning: yrkesinriktade grundexamina

Ordande av yrkesinriktad utbildning är verksamhet som är beroende av tillstånd och grundar sig på tillstånd för anordnande som ges av undervisnings- och kulturministeriet. Enligt lagen om yrkesutbildning (630/1998) anges i tillståndet utbildningsuppgiften, vilken innehåller behövliga bestämmelser om utbildningsstadier, utbildningsområden, examina, undervisningsspråket, de kommuner i vilka utbildningen kan ordnas, antalet studerande, en särskild utbildningsuppgift, den form i vilken utbildningen ordnas samt andra omständigheter som gäller ordnandet av utbildningen.

Enligt lagen om yrkesutbildning är skolans undervisningsspråk antingen finska eller svenska. I en tvåspråkig läroanstalt är undervisningsspråket finska och svenska. Undervisningsspråket kan också vara samiska, romani eller teckenspråk. Dessutom kan en del av undervisningen meddelas på något annat språk än studerandens egna ovan nämnda språk, om detta inte äventyrar studerandens möjligheter att följa undervisningen. Om utbildningsanordnaren meddelar undervisning på fler än ett undervisningsspråk och studeranden har förmåga att studera på detta språk, får studeranden välja undervisningsspråket. I en särskild undervisningsgrupp eller läroanstalt kan undervisningen dessutom huvudsakligen eller uteslutande meddelas på något annat språk än de som nämns ovan. Detta förutsätter ett tillstånd att ordna undervisning på ett främmande språk. Tillståndet beviljas av undervisnings- och kulturministeriet.

Enligt 12 § i lagen om yrkesutbildning (630/1998) omfattar examen enligt vad läroplanen föreskriver yrkesinriktade studier och inläring i arbetet som stöder dem, samt sådana studier i modersmålet, det andra inhemska språket, främmande språk, matematisk-

naturvetenskapliga ämnen och humanistisk-samhällsvetenskapliga ämnen, gymnastik och andra konst- och färdighetsämnen och, hälsokunskap som är nödvändiga för förvärvande och komplettering av yrkesskickligheten samt studiehandledning. Undervisnings- och kulturministeriet beslutar närmare om examina och deras omfattning.

Enligt 13 § i lagen om yrkesutbildning beslutar statsrådet om de allmänna riksomfattande målen för utbildningen samt om de gemensamma studierna och deras omfattning. Enligt 1 § i statsrådets beslut (213/1999) omfattar en yrkesinriktad grundexamen 120 studieveckor. Den består av yrkesinriktade studier och inlärn timer i arbetet som stöder dem (90 studieveckor), gemensamma studier som är nödvändiga för förvärvande och komplettering av yrkesskickligheten (20 studieveckor), samt valfria studier (10 studieveckor).

Enligt 2 § i statsrådets beslut innehåller de gemensamma studierna obligatoriska studier omfattande 16 studieveckor och valfria studier omfattande fyra studieveckor. I utbildning med finska som undervisningsspråk är studierna i modersmål fyra studieveckor och studier i det andra inhemska språket en studievecka. I utbildning med svenska som undervisningsspråk är de obligatoriska studiernas omfattning 17 studieveckor och de valfria studiernas omfattning tre studieveckor. Studier i modersmålet, alltså svenska, omfattar då fyra studieveckor och i det andra inhemska språket, alltså finska, två studieveckor. De valfria studierna väljs bland de studier som anges i statsrådets beslut bland de matematisk-naturvetenskapliga och humanistisk-samhällsvetenskapliga studier som utsetts i beslutet. De kan då enligt studerandes eget val innehålla 0–4 studieveckor i svenska.

Om en studerandes modersmål är något annat språk än finska eller svenska, kan utbildningsanordnaren besluta om fördelning av studierna i modersmålet och det andra inhemska språket på ett sätt som avviker från statsrådets beslut. Studiernas sammanlagda omfattning ska dock i undervisning som ges på finska omfatta minst fem och i undervisning som ges på svenska minst sex studieveckor. I läroplansgrunderna för yrkesinriktade grundexamina finns noggrannare bestämmelser för hur de studieveckor som i examensdelarna reserverats för modersmålet och det andra inhemska språket ($4 + 1 = 5$ sv för undervisning som ges på finska, $4 + 2 = 6$ sv för undervisning som ges på svenska) kan slås ihop och fördelas flexibelt på studier i den studerandes eget modersmål, svenska eller finska som andraspråk och studier i det andra inhemska språket. Undervisningen i det andra inhemska språket (svenska) för finskspråkiga studerande ordnas enligt målen för det andra inhemska språket, med beaktande av nivån på de studerandes språkkunskaper. Vid behov kan utbildningen i svenska ordnas som nybörjarundervisning i det andra inhemska språket, beroende på de studerandes och branschens behov.

Utbildningsstyrelsen beslutar enligt lagen om yrkesutbildning om målen för och det centrala innehållet i studierna särskilt för varje utbildningsområde och examen. Enligt grunderna för yrkesinriktade examina har målen för examen och utbildningsprogrammen eller kompetensområden fastställts i dessa, liksom även uppbyggnaden av examen, kraven på yrkesskicklighet eller målen för examensdelarna, föremålen för bedömning och bedömningskriterierna för de examensdelar som kompletterar yrkesskickligheten och för de yrkesinriktade examensdelarnas del även olika sätt att påvisa yrkesskicklighet.

I grunderna för yrkesinriktad examen (som exempel här Utbildningsstyrelsens förordning om grundexamen inom företagsekonomi, merkonom, D:34/011/2009) konstateras att kunskapskraven för examen Modersmål, svenska som andraspråk innebär att den studerande behärskar sådana kommunikations- och interaktionsfärdigheter, att han/hon har tillräcklig beredskap för arbetslivet, ett aktivt medborgarskap och fortsatta studier. Svenska som andraspråk innebär ett språk som den studerande har lärt sig efter

modersmålet i en svenskspråkig miljö (invandrare). Den studerande förstår det centrala innehållet i skriven och talad svenska och kan problemfritt följa med det ämne som behandlas i studierna samt kan delta i arbetet och förmår använda litterära källor för att studierna ska framskrida. Den studerande får stimulans och upplevelser via bekantskapen med litteratur och olika textgenrer både på svenska och i mån av möjlighet på sitt modersmål. Han/hon framställer dokument och andra texter, till exempel rapporter, meddelanden samt köpe- och mötesdokument och kan fungera i sitt yrke enligt de centrala verksamhetssätten i det finländska arbetslivet och samhället. Han/hon behärskar de centrala strukturerna i det svenska språket samt fackterminologin och uttrycken inom affärsliv och offentlig förvaltning. Därtill hämtar den studerande information i olika källor, använder ordböcker och gör minnesanteckningar självständigt samt använder skriftligt material och material i informationsnätverk för att utveckla sina språkkunskaper och främja sina studier.

För det andra inhemska språket, svenska (studerandes modersmål finska, samiska, romani eller teckenspråk) -examen ska studeranden enligt målen klara av rutinmässiga arbetsuppgifter inom affärslivet och vardagssituationer på svenska och förstå de båda nationalspråkens och kulturernas betydelse i det mångkulturella Finland.

Examensdelar i svenska som ingår i grundutbildning för yrkesexamen kan ersättas med gymnasiekurser genom erkännande av kunnande. Om ersättningar bestäms i grunderna för examen.

Yrkesinriktad grundexamen kan avläggas antingen som utbildning som leder till examen eller som fristående examen. Utbildning som förbereder för fristående examen omfattar inte de gemensamma studier som finns i grunderna för läroplanen, och omfattar därför inte heller obligatoriska studier/examen i svenska. Vid yrkesinriktad grundexamen som avläggs vid yrkesläroanstalter och vid fristående examen ska dock samma mål för studierna uppnås och samma yrkesskicklighet visas. Detta innebär att den som avlägger examen ska ha kunskaper i svenska, om detta är en central del av yrkesskickligheten inom branschen.

Enligt 21 § i lagen om yrkesutbildning kan studierna delvis ordnas på annat sätt än vad som bestäms och föreskrivs i lagen eller med stöd av den. Den som ordnar utbildningen kan befria en studerande helt från till exempel studier i svenska om det med hänsyn till studerandens förhållanden och tidigare studier till någon del är oskäligt att studeranden ska slutföra de studier som examen omfattar, eller om detta är motiverat av skäl som har samband med studerandens hälsotillstånd. Utbildningsanordnaren ska med stöd av lagen fatta ett skilt förvaltningsbeslut utgående från den bedömning som görs för varje studerande.

Enligt förordningen om yrkesutbildning (811/1998, 13 §) ska utbildningsanordnaren ge en studerande som har genomfört de studier som hör till examen med godkänt resultat ett examensbetyg över avlagd examen, när han/hon med godkänt resultat avlagt de studier och de bevis på yrkesexamen som ingår i examen. Till en studerande som avgår utan att ha avlagt en yrkesinriktad examen ges skiljebetyg, i vilket de studier som slutförts och bevis på yrkeskunnande jämte vitsord antecknas. En studerande ges även under studiernas gång på begäran ett betyg över slutförda studier. Som komplettering till förordningen fattar Utbildningsstyrelsen beslut om de uppgifter som ska antecknas i betygen (630/1998, 25 §). Enligt examensgrunderna ska bland annat de delar av examen som avlagts indelade i yrkesinriktade examen, examen som kompletterar yrkesskickligheten (gemensamma studier) och fritt valbara studier jämte deras omfattning och vitsord noteras i betyget. För de gemensamma studier som statsrådet fattat beslut om (inklusive studier i svenska) och alla andra examensdelar som ingår i examen ges skilda vitsord.

Yrkesinriktad tilläggsutbildning: yrkesexamina och specialyrkesexamina

Ordnande av yrkesinriktad tilläggsutbildning är verksamhet som är beroende av tillstånd och grundar sig på tillstånd för anordnande som ges av undervisnings- och kulturministeriet. Enligt 5 § 2 mom. i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998) anges i tillståndet en utbildningsuppgift, som innehåller behövliga bestämmelser om undervisningsspråket, utbildningsområden, antalet studerandeårsverken samt läroavtal i utbildning som förbereder för fristående examina och i annan yrkesinriktad tilläggsutbildning och om en särskild utbildningsuppgift för dessa samt om en utvecklings- och serviceuppgift för arbetslivet och om andra omständigheter som gäller ordnandet av utbildningen och examina.

Enligt 10 § 2 mom. i lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning tillämpas på utbildning enligt denna lag dessutom bestämmelserna i 11 § om undervisningsspråk i lagen om yrkesutbildning (630/1998).

I lagen om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998), i fortsättningen vuxenutbildningslagen, bestäms om yrkesinriktade grundexamina, yrkesexamina och specialyrkesexamina som avläggs genom fristående examina oberoende av hur yrkesskickligheten har förvärvats, liksom även utbildning som förbereder för dessa examina samt annan yrkesinriktad tilläggsutbildning än sådan som förbereder för fristående examina. Enligt 2 § i lagen är syftet att upprätthålla och höja den vuxna befolkningens yrkeskunnande, ge de studerande färdigheter för att utöva ett självständigt yrke, utveckla arbetslivet och främja sysselsättningen samt stödja livslångt lärande. Med stöd av 13 § i vuxenutbildningslagen utfärdas bestämmelser om vilka examina som kan avläggas genom fristående examina genom förordning av undervisnings- och kulturministeriet. I grunderna för examina anges den yrkesskicklighet som krävs i examen, de delar som examen består av och de kompetensområden som eventuellt bildas av dem, de sätt på vilka yrkesskickligheten visas samt de allmänna grunderna för bedömning av examen. Utbildningsstyrelsen beslutar om examensgrunderna.

Enligt grunderna för yrkesexamen och specialyrkesexamen består examina av obligatoriska och frivilliga examensdelar från arbets- och verksamhetshelheter i arbetslivet. I examensgrunderna för fristående examen fastställs vilka delar och eventuella kompetensområden som hör till examen, samt uppbyggnaden av examen. Fristående examina innehåller inte någon särskild examensdel för svenska, men kraven på yrkesskicklighet som ingår i examina omfattar också den språkfärdighet och de sociala färdigheter som krävs i arbetslivet. Kunskaper i svenska är ett krav i de yrkesexamina och specialyrkesexamina, där det med tanke på arbetslivet är viktigt. Det finns dock skillnader mellan olika examina. I vissa examen förutsätts att den som avlagt examen kan betjäna kunder på svenska, i andra är inte förutsättningarna för betjäningen garanterade.

Om utbildning som förbereder för fristående examen bestäms i 8 § i vuxenutbildningslagen. Enligt den beslutar utbildningsanordnaren om förberedande utbildning för en fristående examen samt om innehållet i sådan utbildning enligt grunderna för examen.

Enligt 7a § i vuxenutbildningslagen utfärdar examenskommissionen examensbetyg för en person som har slutfört alla delar av examen med godkänt resultat. För en godkänd del av en examen utfärdas betyg på begäran. I 6 § i förordningen om yrkesinriktad vuxenutbildning (812/1998) bestäms närmare om innehållet i examensbetygen. Enligt förordningen ska bland annat bedömningen och de delar som en examen består av framgå av examensbetyget.

Yrkeshögskolor och universitet

I statsrådets förordning om yrkeshögskolor (352/2003) konstateras för språkkunskapernas del att en studerande skall i de studier som ingår i yrkeshögskoleexamen eller på annat sätt visa sig ha förvärvat sådana kunskaper i finska och svenska som enligt lagen om de språkkunskaper, som krävs av offentligt anställda (424/2003) krävs för en tjänst inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt för vilken högskoleexamen är ett krav, och som behövs med tanke på studerandens yrkesutövning och utveckling i yrkesmässigt avseende. Enligt förordningen gäller inte ovan nämnda en studerande som fått sin skolbildning på något annat språk än finska eller svenska, inte heller en studerande som fått sin skolbildning utomlands. Yrkeshögskolan beslutar om de språkkunskaper som ska krävas av en sådan studerande. Yrkeshögskolan kan också av särskilda skäl helt eller delvis befria en studerande från detta språkkunskapskrav. I förordningen konstateras också att den studerandes språkkunskaper ska anges i examensbetyget.

I statsrådets förordning om universitetsexamina (794/2004) konstateras att en studerande ska i de studier som ingår i lägre eller högre högskoleexamen eller på annat sätt visa sig ha förvärvat sådana kunskaper i finska och svenska som enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter, och som är nödvändiga med tanke på det egna området. Universitetet beslutar om de språkkunskaper som ska krävas av en studerande som fått sin skolbildning på ett annat språk. Universitetet kan av särskilda skäl helt eller delvis befria en studerande från de språkkunskapskrav som föreskrivs i 1 mom. Universitetet ger den studerande ett examensbetyg över avlagd högre eller lägre högskoleexamen. Examensbetyget också ska innehålla uppgifter om den studerandes språkkunskaper; vid anteckning av språkkunskaperna ska 19 § i statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003) beaktas.

5 Omfattningen av undervisningen i svenska, undervisningsarrangemang och inlärningsresultat på olika utbildningsstadier

Småbarnsfostran och förskoleundervisning

Mål för småbarnsfostran och förskoleundervisningen

Småbarnsfostran är en del av livslångt lärande. Detta innebär att man redan i småbarnsfostran ska börja fostra barnet i en flerspråkig miljö. Den centrala utgångspunkten i grunderna för planen för småbarnsfostran (2005) är ett välmående barn. Språket har en viktig betydelse i barnets uppväxt och utveckling. I grunderna för planen för småbarnsfostran konstateras att "barnet är till sin natur nyfiskt: det vill lära sig nytt, dröja kvar vid och upprepa det som det redan har lärt sig." Denna nyfikenhet märks bland annat i barnets sätt att bekanta sig med sin närmiljö, när det blir medvetet om språkbruket samt när det skapar en bild av sitt eget och andras sätt att agera. Målet för småbarnsfostran är också att erbjuda meningsfulla och betydelsefulla förutsättningar för att lära sig, så att barnet upplever glädje över att lära sig och lyckas.

Det är alltså möjligt att basera småbarnsfostran och förskoleundervisningen i Finland på lösningar som betonar en fostran av barnet i en flerspråkig miljö. Exempel på sådana lösningar är språkbad i de inhemska språken och undervisning i främmande språk. I de riksomfattande grunderna för småbarnsfostran och förskoleundervisning drar man därför också upp riktlinjer för genomförande av språkbadsfostran i de inhemska språken och undervisning och fostran i främmande språk. I sådan verksamhet ska man i huvuddrag tillämpa de allmänna riksomfattande målen för småbarnsfostran och förskoleundervisningen, men för verksamheten ska man också utarbeta särskilda mål för språkinläring. Dessa särskilda mål anpassas till omfattningen av språkbadsverksamheten eller verksamhet på främmande språk och barnets språkliga bakgrund. (Grunderna för planen för småbarnsfostran 2005; Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2010.)

Ett viktigt övergångsskede i fostran och utbildningen är övergången från småbarnsfostran och förskoleundervisningen till den grundläggande utbildningen. Vad gäller språkbad innebär detta att det språkbad som inletts i småbarnsfostran ska vara möjligt att fullfölja i den grundläggande utbildningen (Grunderna för planen för småbarnsfostran 2005). Om man utgår från språkutbildningen verkar det dock som om livslångt lärande och kontinuiteten för språkinläringen inte blir fullt förverkligade, eftersom man i

den grundläggande utbildningen inte i tillräckligt stor utsträckning tar barnets tidiga erfarenheter av en flerspråkig och mångkulturell miljö i beaktande. I den grundläggande utbildningen finns det till exempel inte någon lärokurs för sådana språk som påbörjats i språkbadsverksamheten eller i undervisning i främmande språk i småbarnsfostran eller förskoleundervisningen. (Mård-Miettinen & Björklund 2007). Detta syns till exempel i den enskilda elevens vardag genom att en elev som påbörjat språkbad i daghem och som fortsatt i språkbad i den grundläggande utbildningen får en anteckning om endera A- eller B1-språk i avgångsbetyget från den grundläggande utbildningen.

Svenskt språkbad i småbarnsfostran och förskoleundervisningen

Tidigt fullständigt språkbad i svenska har genomförts i småbarnsfostran och förskoleundervisningen från och med slutet av 1980-talet, inledningsvis med försökstillstånd. I och med lagen om ändring av grundskolelagen (261/1991) från 1991 blev det möjligt att utan försökstillstånd ordna undervisning i något annat språk än skolans undervisningsspråk. Språkbadsverksamheten utnyttjar de möjligheter som en tvåspråkig miljö erbjuder för inlärnin g av det andra inhemska språket och ett tidigt användande utanför daghemmet.

Tidigt fullständigt språkbad i svenska inleds i Finland endera i småbarnsfostran (ålder minst tre år) eller i förskoleundervisningen. I grunderna för planen för småbarnsfostran (2005) nämns att ”kommunen ska säkerställa att den språkbadsverksamhet som har inletts inom småbarnsfostran fullföljs inom den grundläggande utbildningen”. All verksamhet i småbarnsfostran och förskoleundervisningen sker på språkbadsspråket och verksamheten utgår från att barngruppen inte på förhand kan språket, utan att den tillägnar sig språket i samband med den svenskspråkiga verksamheten. En sådan utgångspunkt förutsätter att den som fostrar barnen kan planera och genomföra småbarnsfostran och förskoleundervisningen så att den stöder barnens språkliga utveckling (Laurén 2000). Målet med språkbadet är att barnen i småbarnsfostran och i förskoleundervisningen uppnår sådana kunskaper i svenska att de i den grundläggande utbildningen i språkbad kan fortsätta att lära sig substansen i läroämnena på detta språk. Detta mål uppnås åtminstone i sådan verksamhet som följer de pedagogiska principerna för språkbad (till exempel Mård-Miettinen 2010). I språkbadet förutsätts att fostraren förstår barnens modersmål men endast tilltalar dem på språkbadsspråket. Barnen får använda sitt modersmål men uppmuntras att använda språkbadsspråket. Tillsammans med föräldrarna tryggar man barnens mångsidiga inlärnin g av sitt eget modersmål.

Undervisnings- och kulturministeriet beställde en redogörelse över situationen för språkbad och undervisning i främmande språk i kommunerna i Finland och framtidsplanerna för småbarnsfostran och den grundläggande utbildningen från Centralen för tillämpad språkforskning. Enligt redogörelsen (Kangasvieri m.fl. 2011a) ges svenskspråkig språkbadsundervisning i småbarnsfostran och förskoleundervisningen i 23 kommuner. Flest kommuner som ordnade språkbad (åtta) fanns i Nyland. I svenskt språkbad i småbarnsfostran och förskoleundervisningen fanns 662 elever. Statistiken från en del så kallade språkbadskommuner saknades. Detta innebär att siffrorna i verkligheten är något större. För studien fick man inte heller från alla kommuner information om på vilket språk språkbadsundervisningen ordnas. Vad gäller småbarnsfostran och förskoleundervisningen förvrids också statistiken på grund av att det förekommer mycket språkbadsverksamhet i privata daghem och alla kommuner har inte uppgifter från dessa. Enligt statistik från Vasa universitet och olika sakkunnigas uppfattning deltar sammanlagt drygt fyrtusen elever i språkbad i småbarnsfostran, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

Enligt redogörelsen över språkbadsundervisning och undervisning i främmande språk (Kangasvieri m.fl. 2011a) förekommer det för tillfället i den finskspråkiga småbarnsfostran och förskoleundervisningen i viss mån även annan svenskspråkig verksamhet än språkbad. De enheter som genomför denna verksamhet använder olika benämningar, från språkduschar till svenskspråkig undervisning. De som erbjuder undervisningen får själva bestämma vilken benämning de använder på undervisningen och hur de ordnar den. Likadan verksamhet kan alltså ha olika benämningar och på motsvarande sätt kan olika verksamhet ha samma benämning. Enligt redogörelsen prognostiserar såväl små som stora kommuner en ökad efterfrågan på språkbadsundervisning och särskilt undervisning på främmande språk (innehåller övrig verksamhet på svenska). De kommuner, som inte ordnade språkbadsverksamhet på det andra inhemska språket eller undervisning på främmande språk men som prognostiserade en ökad efterfrågan, var främst små eller medelstora. De kommuner som prognostiserat en ökad efterfrågan på språkbadsverksamhet (i småbarnsfostran och förskoleundervisningen) var till största delen små kommuner med färre än 10 000 invånare.

Grundläggande utbildning

Lärokurser för språk och språkval

Lärokurserna i språken i den grundläggande utbildningen delas in i gemensamma och frivilliga språk av olika omfattning (se tabell 1). Enligt gällande timfördelning är A1-språket, i vilket studierna inleds senast på årskurs tre, och B1-språket (det andra inhemska språket), i vilket studierna inleds i årskurs sju, gemensamma för alla. I den grundläggande utbildningen studerar man 16 årsveckotimmar eller 608 lektioner i A1-språket. Från och med 1994 har lärokursen för B1-språket omfattat minst sex årsveckotimmar eller 228 lektioner, vilket är en tredjedel mindre än i lärokursen enligt timfördelningen från 1985 (nio årsveckotimmar eller 342 lektioner) och ungefär hälften mindre jämfört med timantalet på 1970-talet. Kommunen kan om den vill erbjuda en frivillig lärokurs i A2-språk, som inleds senast på den femte årskursen. Denna lärokurs omfattar 12 årsveckotimmar, alltså 456 lektioner. I årskurserna 7–9, oftast på åttonde klass, kan eleven enligt vad som erbjuds välja ett B2-språk, som omfattar sex årsveckotimmar eller 228 lektioner.

Tabell 1. Studier i främmande språk i den grundläggande utbildningen⁴

klass	klass 1–6						klass 7–9		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
A1 gemensam	(x)	(x)	x	x	x	x	x	x	x 608
A2 frivillig				(x)	x	x	x	x	x 456
B1 gemensam							x	x	x 228
B2 valfri								x	x 228

⁴ Siffrorna anger antalet lektioner. En lektion omfattar 45 minuter. I den grundläggande utbildningen framställs lektionerna som årsveckotimmar (en årsveckotimme är 38 lektioner). Till exempel omfattar A1-språket i den grundläggande utbildningen 16 årsveckotimmar eller 608 lektioner.

Fyra av fem elever som gått ut den finskspråkiga grundskolan har studerat engelska och svenska. Studier i frivilliga språk har minskat de senaste femton åren och projekt för att göra språkundervisningen mera mångsidig har inte lyckats hindra att språkvalen minskat. Man har skärt ner på språkutbudet i kommunerna och utbudet har blivit mera ensidigt. Det handlar inte endast om att eleverna väljer lite språk utan också om att man inte nödvändigtvis erbjuder olika språk i kommunerna (UVM 2010; Kangasvieri m.fl. 2011b). Enligt statistik och expertutlåtanden från Utbildningsstyrelsen studerade man 1998 svenska som A1-språk i sammanlagt 45 kommuner på årskurserna 1–6, när situationen var den motsvarande i 20 kommuner 2009 (WERA 2011). Antalet kommuner har förstås minskat (461 kommuner 1998, 348 kommuner 2009), men detta räcker inte ensamt till för att förklara de minskade språkvalen. Även om man i kommunerna erkänner vikten av språkundervisning, ordnas undervisningen i dem enligt minimikraven (Kyllönen & Saarinen 2010).

I tabell 2 åskådliggörs valet av A1-språk under tiden 1994–2009 i finsk- och svenskspråkiga grundskolor. Tabellen visar att ungefär nio elever av tio studerar engelska på tredje årskursen. Engelska är också det enda alternativet till A1-språk i många kommuner. Valet av alla andra språk har minskat under åren. Andelen finska kan förklaras med de val de svenskspråkiga eleverna gör. I siffrorna för A1-svenska ingår också de elever som går i svenskspråkigt språkbud, eftersom språkbudssvenska enligt 7 § i förordningen om timfördelningen är språkbudselevens A-språk.

Tabell 2. Elever som studerat A1-språk på tredje årskursen i den grundläggande utbildningen (%) 1994–2009

A1-språk	1994	1996	1998	2000	2002	2005	2007	2009
engelska	86,9	86,6	87,7	89,1	89,7	90,1	90,9	90,2
svenska	3,1	2,4	2,0	1,5	1,5	1,1	1,1	0,9
finska	4,6	4,6	4,8	5,2	5,3	5,5	5,1	5,4
franska	1,1	1,7	1,6	1,1	1,0	0,8	0,8	0,8
tyska	4,0	4,0	2,9	2,2	2,0	1,4	1,2	1,3
ryska	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2
samiska	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ett annat språk	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
A1-språk totalt	99,8	99,5	99,3	99,3	99,7	99,2	99,3	99,0

Källa: UBS: Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2003, 2006 och 2010.

Det frivilliga A2-språket har funnits med i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen sedan 1994. I tabell 3 åskådliggörs valet av A2-språk under 1994–2009 i finsk- och svenskspråkiga grundskolor. Närmare 17 procent av eleverna studerade 1994 ett frivilligt A2-språk. Toppåren inföll 1996–1998. Under dessa år studerade drygt en tredjedel av eleverna ett A2-språk. Efter detta har siffrorna sakta sjunkit, och 2009 studerade endast 23,5 procent av eleverna ett A2-språk. Under 1990-talet steg studier i svenska som A2-språk från knappt två procent till drygt sex procent. År 2009 valde 7,4 procent av eleverna svenska som A2-språk. Engelska är det vanligaste A2-språket i svenskspråkiga skolor och i språkbudsprogram. Enligt Utbildningsstyrelsens statistik gavs år 2009 undervisning i A2-språk i 143 kommuner för årskurserna 1–6. År 1998 uppgick antalet kommuner till 275. Språkläraryrket i Finland SUKOL rf. har gjort en utredning över indragningen av A2-språk i kommunerna 2003–2006. Under denna tidsperiod drogs studier i följande A2-språk in: svenska i 52 kommuner, tyska i 115 kommuner, franska i 27 kommuner och ryska i 12 kommuner (Jukarainen 2010).

Tabell 3. Elever som studerat A2-språk på femte årskursen i den grundläggande utbildningen (%) 1994–2009

A2-språk	1994	1996	1998	2000	2002	2005	2007	2009
engelska	9,6	10,4	10,2	9,7	8,8	8,3	8,0	7,5
svenska	1,7	6,0	6,6	7,0	8,4	7,7	7,5	7,4
finska	0,5	0,4	0,5	0,4	0,2	0,3	0,3	0,7
franska	0,9	2,8	3,1	3,0	3,3	2,9	2,5	2,5
tyska	4,1	16,9	16,2	14,4	12,3	8,6	6,3	5,4
ryska	0,1	0,2	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4
samiska	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
ett annat språk	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,3
A2-språk totalt	16,9	36,8	37,1	35,1	33,5	28,5	25,0	23,5

Källa: UBS: Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2003, 2006 och 2010.

Undervisning i det andra inhemska språket inleds som för alla gemensamt B1-språk på den sjunde årskursen i den grundläggande utbildningen, om eleven inte redan studerar detta som A-språk. I finskspråkig undervisning är svenska B1-språk. År 2010 studerade 89,9 procent av de finskspråkiga eleverna svenska som B1-språk och 8,3 procent som A1- och A2-språk. Samma år studerade 95,1 procent av de svenskspråkiga eleverna på årskurs 7–9 finska som A1- och A2-språk. (WERA 2011.)

Inlärningsmål och inlärningsresultat

Inlärningsmålen i läroplanerna för den grundläggande utbildningen bygger på referensramen Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning. I den europeiska referensramen betonar man funktionella språkkunskaper, alltså inlärares förmåga att i olika situationer kommunicera utgående från sina egna språkkunskaper. För de olika delområden inom språkfärdigheter (hörförståelse, läsförståelse, skriftlig produktion och muntlig produktion) har man ställt upp målnivåer⁵. I läroplanen för den grundläggande utbildningen har man fastställt en högre kravnivå för att förstå språket än för att producera språket. Målnivån för A-svenska (A1 och A2) i den grundläggande utbildningen är vad gäller förmåga att förstå A2.2 (grundläggande språkfärdighet stadd i utveckling) och förmåga att producera A2.1 (den grundläggande språkfärdighetens begynnelsestadium). Med sådana språkkunskaper kan inlärares till exempel förstå talat språk tillräckligt för att kunna tillfredsställa sina konkreta behov, förstå huvudtankarna och vissa detaljer i skrivna meddelanden på några stycken (reklam, brev), ge en kort, katalogmässig beskrivning om sin närmaste krets och reda sig i skrivuppgifter i rutinmässiga vardagssituationer.

För en inlärare som har svenska som B1-språk är målnivån vad gäller förmåga att förstå A2.1 och förmåga att producera A1.3 (fungerande elementär språkfärdighet). Inlärares kan förstå enkelt tal eller följa med i en diskussion om ämnen som är direkt viktiga för honom eller henne, inlärares förstår enkla texter som innehåller det allra vanligaste ordförrådet (t.ex. nyhetsnotiser), kan med korta satser berätta om sin närmaste krets och reder sig i enkla lätt förutsebara skrivuppgifter i de mest bekanta situationerna som anknyter till vardagliga behov och erfarenheter.

Inlärningsresultaten på avgångsklassen i grundskolan har 2001 bedömts i A- och B-lärokursen och 2008 i B1-lärokursen (Tuokko 2002; 2009). Bland de som deltog i utvärderingen av inlärningsresultaten för A-lärokursen 2001 var resultaten nöjaktiga

⁵ http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplan-och_examensgrunder/grundlaggande_utbildningen

eller goda för de allra flesta (45–80 procent av det maximala poängantalet). Eleverna fick i genomsnitt 62 procent av det maximala poängantalet i provet. De bästa inlärningsresultaten uppnåddes i Södra och Västra Finland. Man noterade inte i statistiken att gruppstorleken hade något avsevärt samband med resultaten för förmågan att förstå eller tala. För dem som studerat A-svenska visar inlärningsresultaten att man på avgångsklassen i grundskolan hade de bästa resultaten i läsförståelse och skriftlig produktion. Kunskaperna om språkets struktur vara svagare. Flickorna lyckades bättre än pojkarna i alla delområden av provet, skillnaderna varierade mellan fem och tio procent. Bland dem som deltog i provet hade ungefär femton procent svaga kunskaper i svenska (under 45 procent av det totala poängantalet). Bland pojkarna hade ungefär en femtedel svaga resultat i hörförståelse, skriftlig produktion och muntlig produktion. Därtill hade 43 procent av pojkarna svaga kunskaper om språkets struktur.

De som deltog i utvärderingen av B1-lärokursen fick i medeltal 53 procent av provets maximala poängantal. Av eleverna nådde 56 procent nöjaktiga eller goda resultat och för 38 procent var resultaten svaga. Bästa resultaten i provet nåddes inom hör- och läsförståelse och sämst var resultaten för språkets struktur och skriftlig produktion. Flickorna lyckades också vad gäller B1-lärokursen bättre än pojkarna inom alla delområden.

I den utvärdering av kunskaperna i B1-svenska som genomfördes 2008 nådde 59 procent av eleverna nivå A2.1 vad gäller läs- och hörförståelse. Vad gäller skriftlig produktion nådde 51 procent och muntlig produktion 33 procent kunskapsnivån A1.3. När man ser på produktion var resultaten för pojkarna väsentligt sämre än resultaten för flickorna.

Det är svårt att göra en pålitlig jämförelse av inlärningsresultaten för åren 2001 och 2008, eftersom proven delvis utformades enligt olika kriterier. I det prov som ordnades 2001 utgick man inte från den europeiska referensramen och även samplingen av elever avvek från varandra. Därför ska man vara försiktig när man jämför och tolkar resultaten från utvärderingarna. Som en gemensam nämnare kan man dock konstatera att pojkarnas inlärningsresultat är svagare än flickornas på alla områden och att kunskaperna i språkets struktur samt läs- och hörförståelse har sjunkit (Tuokko 2009; UBS 2011).

Språkbad i svenska i den grundläggande utbildningen

Ett tidigt fullständigt språkbad i svenska fortsätter efter småbarnsfostran och förskoleundervisningen under hela den grundläggande utbildningen. Enligt principerna för tidigt fullständigt språkbad ges läs- och skrivundervisning först i språkbadsspråket och först därefter i modersmålet. I språkbadsprogrammet inleds undervisningen i modersmålet redan på första klassen. När programmet fortskrider ökar andelen undervisning i modersmålet samtidigt som undervisningen i språkbadsspråket minskar tills man på årskurs 7–9 ger ungefär 40–50 procent av undervisningen på språkbadsspråket. Undervisning på språkbadsspråket och modersmålet bildar en helhet. Eleven ska uppnå både i språkbadsspråket och i modersmålet sådana språkkunskaper att det inte finns risk för att eleven inte lär sig substansen i läroämnena. Detta kräver att läraren förmår planera och genomföra undervisningen så att den utvecklar såväl elevens språkkunskaper som substanskunskaper i olika läroämnen. (Björklund m.fl. 2007; Mård-Miettinen 2010.)

I grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen (2004) har man inte fastställt kunskapsnivån, utan målen för språkbadet anpassas till hur omfattande språkbadet är. I grunderna ger man riktgivande anvisningar för hur kunskapsmålen utarbetas och det är på utbildningsanordnarens ansvar att definiera målnivån: "Målen i främmande språk eller språkbadsspråk ska anpassas till den omfattning undervisningen i

främmande språk eller språkbadsundervisningen har. I målen definieras åtminstone vilken nivå som eftersträvas i hör- och textförståelse, tal, skrift och kulturkännedom under den grundläggande utbildningen. Om en del av eleverna talar det främmande språket eller språkbadsspråket som modersmål, fastställs för dem mer krävande mål än för de elever som har skolans undervisningsspråk som modersmål.” (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004).

Enligt redogörelsen över språkbadsundervisning och undervisning i främmande språk (Kangasvieri m.fl. 2011a) erbjöds år 2010 språkbad i den grundläggande utbildningen i årskurserna 1–6 i 15 kommuner och i årskurserna 7–9 i elva kommuner. I årskurserna 1–6 gick 1 930 elever i språkbad och i årskurserna 7–9 gick 674 elever i språkbad. Av utredningen framgick att kontinuiteten för språkbadsundervisningen från småbarnsfostran till slutet av den grundläggande utbildningen förverkligas endast i elva kommuner, även om kommunerna enligt grunderna för planen för småbarnsfostran (2005) förutsätts se till att språkbad som inletts i småbarnsfostran kan fortsätta i den grundläggande utbildningen. Även i kontinuiteten i innehållet förekommer mycket stora variationer (Kangasvieri m.fl. 2011a). Språkbadet har ändrats och anpassats till de egna behoven och resurserna. Enligt språkbadsutredningen förekommer det för tillfället i den finskspråkiga grundläggande utbildningen i viss mån även annan svenskspråkig verksamhet än språkbad. De enheter som genomför denna verksamhet använder olika benämningar på verksamheten, från språkduschar till svenskspråkig undervisning.

Språkprogram för språkbad i svenska

Målen för språkbadsmodellen i Finland är en funktionell flerspråkighet (Björklund m.fl. 2007; TUFF 2011). Inläring av språkbadsspråket, alltså svenska, inleds i småbarnsfostran och fortsätter i förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen så att svenska lärs och utvecklas såväl i undervisning i läroämnenas substans som i språkundervisning. Även det egna modersmålet lärs och utvecklas i den grundläggande utbildningen såväl i undervisning i läroämnenas substans som i språkundervisningen. I språkbadet har man också tidigarelagt undervisningen i det främmande språket. Redan på årskurserna 2–3 studerar man förutom modersmålet och språkbadsspråket det första främmande språket. I en del av språkbadsskolorna studerar man även från årskurserna 4–5 ett andra främmande språk som frivilligt språk. Detta språk studeras fram till slutet av den grundläggande utbildningen, även om detta förfaringssätt blivit ovanligare efter att timfördelningen förnyades 2001. Innan 2001 användes endast lektionerna för modersmål och litteratur för undervisning i språkbadsspråket och lektionerna för andra läroämnen och främmande språk undervisades inom ramarna för A1- och A2-lektionerna. I timfördelningen från 2001 bands dock språkbadsspråket, svenska, till A-språkets timantal. Detta innebär att språkbadsskolor som betonade ett mångsidigt språkprogram blev tvungna att använda extra resurser om de ville fortsätta att undervisa i ett andra främmande språk. En del av skolorna och kommunerna beslöt att göra denna satsning (åtminstone Helsingfors, Åbo och Vasa), när andra skolor och kommuner (till exempel Esbo och Karleby) tog bort undervisningen i det frivilliga andra främmande språket från sitt språkbadsprogram, vilket innebär att språkbadseleverna i årskurserna 1–6 i dessa skolor endast studerar engelska förutom språkbadssvenskan. (Björklund & Mård-Miettinen 2010.)

Kunskaperna i svenska hos språkbadselever i svenskt språkbad har inte utvärderats med hjälp av kunskapsnivåerna i den europeiska referensramen utan genom att man undersökt deras kunskaper i svenska i förhållande till hur elever från svenskspråkiga skolor eller

svenskspråkiga elever behärskar språket. Eftersom språkbads eleverna får största delen av undervisningen i läroämnena i den grundläggande utbildningen på språkbadsspråket utvecklas och blir deras kunskaper i läs- och hörförståelse mångsidig och når samma nivå som den nivå på förståelse elever i svenskspråkiga skolor och svenskspråkiga elever har. Språkbads elever identifierar också sig själva som aktiva användare av svenska och de använder varierande svenskspråkiga uttryck som lämpar sig för olika textgenrer när de talar och skriver, på samma sätt som elever som har svenska som modersmål använder språket i liknande situationer. Språkbadet ger alltså eleverna goda funktionella färdigheter i svenska språket, även om det ännu i slutet av den grundläggande utbildningen förekommer typiska generaliseringar i ordval och språkriktighet i deras svenska. (Björklund m.fl. 2007; Mård-Miettinen 2010.) Enligt en enkät från 2007 trodde också språkbads eleverna i nionde klass i Nyland och Österbotten (n = 171 elever) själva att de från språkbadet fått bland annat flytande språkkunskaper, en grund för att studera mera svenska, goda kunskaper i både finska och svenska och mod att använda olika språk. I stort sett upplevde de att de från språkbadet fått goda utgångspunkter för sin framtid. (Huhtala 2008.)

Gymnasieutbildning

Lärokurser för språk och språkval

I gymnasiet studerar man inom lärokursen för A-språket (A1 eller A2) sex kurser eller 228 lektioner. B-språket omfattar fem kurser eller 190 lektioner. Därtill har eleven möjlighet att inom båda lärokurser studera två fördjupade kurser (78 lektioner) och eventuella tillämpade kurser som skolan erbjuder. I gymnasiet kan man också fortsätta studierna i B2-språket eller inleda studier i ett B3-språk. Båda lärokurserna omfattar sex kurser, alltså 228 lektioner.⁶ I gymnasiet är det dock inte möjligt att inleda en lärokurs i svenska. I finskspråkiga gymnasier studerar åtta procent svenska som A-språk och resten som B-språk.

Efter examensstrukturen 2004 blev det andra inhemska språket ett frivilligt ämne i studentskrivningarna, vilket har lett till att antalet studenter som deltar i provet i svenska sjunkit drastiskt. Enligt undervisnings- och kulturministeriets och studentexamensnämndens rapport (2010) var andelen som valde svenska i studentskrivningarna ungefär 89 procent 2005, 2007 hade andelen som valde svenska sjunkit till 77 procent och 2009 var det endast 68 procent som valde svenska. Skillnaderna mellan män och kvinnor var mycket stora. Av männen valde 52 procent att avlägga provet i svenska 2009. Ändringen var över 44 procent jämfört med 2004. Bland kvinnorna valde fortfarande närmare 80 procent att avlägga provet.

Det förekommer också regionala variationer i valen. Mest valde man att avlägga svenska i Österbotten (cirka 81 procent)⁷ och i Östra Nyland (cirka 79 procent) och minst i Norra Karelen (cirka 62 procent), Birkaland (62 procent) och Södra Savolax (cirka 63 procent). Även skillnaderna mellan olika gymnasier har ökat. Det finns gymnasier där alla skriver provet i svenska. Den andra ytterligheten är gymnasier där endast ungefär 20

⁶ I gymnasiet presenteras lektionerna som kurser. En kurs består av 38 lektioner.

⁷ I dessa siffror ingår också elever som skriver medellång svenska och som gått i språkbad. Nationellt sett är antalet språkbads elever mycket litet, men det kan öka till exempel valprocenten i Österbotten. Detta synsätt baserar sig på intervjuer med sakkunniga. Det finns ingen statistik över de val som språkbads elever gör.

procent väljer att skriva svenska. Enligt Nationalspråksutredningen (UBS 2011) deltar en majoritet av de elever som siktar på universitetsstudier i studentexamen i svenska. I gymnasierna finns dock en så kallad 2/3-regel, som bland annat gör det möjligt att en kurs av fem obligatoriska kurser kan vara underkänd. Detta minskar ännu mera på mängden studier. Enligt vad som framkommit när man hört sakkunniga borde bedömningssystemet utvecklas så att en sådan här taktisering inte är möjlig.

Inlärningsmål och inlärningsresultat

Inlärningsmålen i läroplanerna för gymnasieutbildning bygger också på Gemensam europeisk referensram för språk: lärande, undervisning och bedömning. Målnivån för A-svenska (A1 och A2) är vad gäller förmåga att förstå B2.1 (självständig språkfärdighet, grundnivå) och vad gäller förmåga att producera något lägre, B1.2 (flytande grundläggande språkfärdighet). Med sådana språkkunskaper förstår inläraren de centrala tankarna i muntlig framställning som är invecklad till språk och innehåll och som behandlar konkreta eller abstrakta ämnesområden och kan inläraren självständigt läsa texter på några sidor inom den egna branschen eller på allmänna ämnesområden och skriva klart och detaljerat om många ämnesområden som intresserar, om bekanta abstrakta ämnen, rutinmässiga sakter samt mer formella sociala meddelanden. Därtill kan inläraren kommunicera säkert i de flesta vanliga situationer och skriva personliga och mer offentliga meddelanden. För en inlärare som har svenska som B1-språk i gymnasiet är målnivån vad gäller förmåga att förstå B1.2 (flytande grundläggande språkfärdighet) och förmåga att producera B1.1 (fungerande grundläggande språkfärdighet). Med sådana språkkunskaper kan inläraren förstå tydlig, faktabaserad information som anknyter till bekanta och relativt allmänna ämnen i sammanhang som i viss mån är krävande, söka fram och kombinera uppgifter ur olika texter på några sidor, uttrycka sig relativt obehindrat trots att pauser och avbrott förekommer och skriva en klart utformad koherent text.

Inlärningsresultaten för elever i gymnasiet har inte utvärderats på samma sätt som man med hjälp av de olika inlärningsnivåtesten för niondeklassare gjort. Inlärningsresultaten från gymnasiet kan granskas utgående från studentskrivningarna. Studentprovet och läroplanen för gymnasiet står dock i konflikt med varandra, eftersom bedömningen av studentproven är normrelaterad. Bedömningen av främmande språk enligt läroplanen baserar sig däremot på ett målrelaterat tankesätt som utgår från färdighetsnivån (Tärnanen m.fl. 2007). I praktiken innebär detta att man i studentprovet inte bedömer examinandens kunskaper i förhållande till kriterierna för språkkunskaper, alltså mål för färdighetsnivåer, utan i förhållande till andra examinanders prestationer. Resultaten från provet i svenska i studentskrivningarna hösten 2004 har dock sammanlänkats med beskrivningarna av färdighetsnivåerna i den europeiska referensramen och en motsvarande sammanlänkning ska göras för proven från våren 2012. Enligt resultaten nådde ungefär 42 procent av dem som avlagt studentexamen minst färdighetsnivå B1, som i referensramen fastställts som målnivå för gymnasier. Ungefär 58 procent nådde däremot inte högre än till färdighetsnivå A1–A2 i referensramen. (Takala 2005.)

Det finns information från Vasa om resultaten från studentproven i svenska för cirka 100 språkbads elever som deltagit i svenskt språkbad (Bergroth 2007, Mård-Miettinen 2010). Språkbads elevernas resultat är utmärkta. Tre av fyra språkbads elever har skrivit vitsordet L, E eller M i provet för den långa lärokursen i svenska och ingen har skrivit vitsordet A eller blivit underkänd i provet i svenska. Språkbads eleverna har också skrivit

bra i modersmåls-, engelska- och tyskaprovet. Resultaten från språkbads elevernas studentprov i matematik och olika realämnen visar också att grundläggande utbildning som ges på två språk i olika ämnen har ökat elevernas ämneskunskaper och att de i studentproven förmår till fullo uttrycka på finska kunskap som de inhämtat på svenska.

Rådet för utbildningsutvärdering har gjort en utvärdering av den kunskaps- och färdighetsmässiga beredskapen för fortsatta studier utgående från högskolestudier (Hautamäki m.fl. 2012). Enligt utvärderingen skapar gymnasiet positiva attityder till fortsatt utbildning och en god allmänbildning. Som problem ansågs dock att eleverna inte får en klar helhetsbild av studierna på grund av den stora mängden inlärningsmål och att gymnasieutbildningen verkar splittrad.

Utgående från finskspråkiga högskolestuderandes åsikter lyftes lärande av svenska fram som en färdighet som bör stärkas i gymnasiet. Bland de högskolestuderande som deltog i den enkät som genomfördes i samband med utvärderingen hade 21 procent varit tvungna att förbättra sina kunskaper i svenska. Enligt de representanter för högskolor som intervjuats syns valfriheten av svenska i studentskrivningarna i att språkkunskaperna i svenska försvagats. Enligt utvärderingen ansåg respondenterna att det är av stor vikt att man i gymnasierna informerar eleverna så att de förstår vilken betydelse de val som där görs har för fortsatta studier.

Yrkesutbildning på andra stadiet

Omfattningen av studier i svenska i studier som leder till yrkesinriktad grundexamen har fastställts med statsrådets beslut. De studier som är gemensamma för alla innehåller i finskspråkig utbildning en studievecka svenska. De valfria studierna i de gemensamma studierna väljs bland de obligatoriska studierna och bland de matematisk-naturvetenskapliga och humanistisk-samhällsvetenskapliga studier som anges i statsrådets beslut. De kan då enligt studerandes eget val innehålla 0–4 studieveckor i svenska. Inom varje examen har de gemensamma studierna en yrkesmässig inriktning. Syftet med dem är att ge stöd för förvärvandet av yrkesskicklighet och komplettera yrkesskickligheten. Dessutom ger de gemensamma studierna alla studerande kunskaper och färdigheter som behövs för deras fortsatta studier, fritidsintressen och personliga utveckling.

Krav på kunskaper i svenska kan i vissa yrkesinriktade grundexamina omfattas också av obligatoriska eller valfria delar av den yrkesinriktade examen, när språkkunskaper utgör en viktig del av yrkesskickligheten. Därtill kan den studerande enligt sina egna val ta med studier i svenska också i de fritt valbara studierna (0–10 studieveckor). Den valfrihet som ingår i de gemensamma studierna gör att de studerande kan styra in sina studier enligt vald inriktning. Främst de studerande som samtidigt avlägger yrkesinriktad grundexamen och studentexamen väljer språkstudier. Språkstudierna är också populära när den yrkesstuderande siktar in sig på fortsatta studier på högskolenivå.

Målet för färdigheterna i svenska för den yrkesinriktade grundutbildningen är enligt den europeiska referensramen A1–A2. Målet med språkstudierna är alltså inte att höja färdighetsnivån utan att utveckla den för behoven i arbetslivet. Enligt en utredning från 2009 (Kantelininen 2011, se UBS 2011) bedömer lärarna att 98 procent av studerandena har en utgångsnivå på A1–A2 när de inleder utbildningen. De uppskattar att 76 procent av studerandena har en färdighet i svenska som motsvarar nivån A1–A2 och nästan 24 procent en nivå som motsvarar B1–B2 när de är i slutskedet av studierna. Man bedömde att färdigheterna i att producera var svagare än förståelsen. Ungefär 63 procent av studerandena bedömde själva att de i slutskedet av studierna hade en språkfärdighet

på nivå A1–A2, ungefär 30 procent bedömde att de hade en språkfärdighet på nivå B1–B2 och nästan sju procent en nivå på C1–C2. På samma sätt som lärarna bedömde studerandena att de hade bättre förmåga att förstå än att producera svenska än förmåga att producera svenska. Även om studerandena utgående från utvärderingen uppnådde den uppställda nivån på språkfärdigheter, ansåg nästan 75 procent av lärarna och närmare 41 procent av studerandena att de som utexamineras från yrkesinriktad utbildning inte har de språkkunskaper som motsvarar behoven i arbetslivet. Om man ser på språkfärdigheter utgående från utbildningsområden bedömde studerandena från det samhällsvetenskapliga, företagsekonomiska och administrativa området att deras kunskaper var bäst och studeranden från teknik och kommunikation att deras kunskaper var sämst. Mellan dessa placerade sig studeranden från social-, hälso- och idrottsområdet samt turism-, kosthålls- och ekonomibranschen.

Enligt Kantelinens (2011) forskningsresultat har studerande i finskspråkig läroplansbaserad grundläggande yrkesutbildning oftast endast en formell möjlighet att studera svenska efter de kurser som är gemensamma för alla. Inom vissa utbildningsområden var det under den tidsperiod som studien genomfördes ovanligt att valfria kurser ordnades.

Den utredning över situationen för undervisningen i svenska som arbetsgruppen låtit göra

Undervisnings- och kulturministeriet gjorde våren 2012 för arbetsgruppens del en utredning över undervisningen i svenska i den finskspråkiga läroplansbaserade grundläggande yrkesutbildningen läsåret 2010–2011. Man ville bland annat ta reda på om situationen i nuläget för undervisning i svenska fortfarande är den att det är sällsynt att det ordnas valfria kurser i svenska i den grundläggande yrkesutbildningen.

En enkät sändes ut och besvarades av 29 endera landskapsvisa eller regionala anordnare av yrkesinriktad utbildning inom flera branscher. Dessa anordnare var verksamma i 18 län. De utbildningsanordnare som svarade på enkäten utgjorde en andel som motsvarade 74 procent av den totala årliga kapaciteten för antalet studerande (finskspråkig utbildning) enligt tillstånden att ordna grundläggande yrkesutbildning. Resultaten från enkäten kan anses vara nationellt riktgivande och relativt täckande även med tanke på fortsatt arbete.

Utgående från enkäten erbjuder en väsentlig andel av utbildningsanordnarna möjligheter att avlägga studier i svenska. Studierna länkas samman såväl med valfria examensdelar i anslutning till examensdelarna som kompletterar yrkesskickligheten eller de valfria examensdelarna som med de yrkesinriktade examensdelarna. Studerandena har i regel valt färre studier i svenska än vad utbildningsanordnarna erbjudit. Detta har lett till att den undervisning som genomförts har varit mindre omfattande än den undervisning som erbjudits.

Bland de utbildningsanordnare som svarat på enkäten ordnade 14 (cirka 48 procent) valfria studier i svenska i alla former som de är möjliga att avlägga. Fem av utbildningsanordnarna (cirka 17 procent) ordnade utbildning i svenska såväl som valfria examensdelar i anslutning till examensdelarna som kompletterar yrkesskickligheten och som valfria examensdelar. Fyra av utbildningsanordnarna hade ordnat valfri undervisning i svenska endast genom att integrera den i undervisningen i de yrkesinriktade examensdelarna och de examensdelar som kompletterar yrkesskickligheten. En utbildningsanordnare hade inte arrangerat valfria studier i svenska på något sätt alls.

Högre utbildning

Även examen vid yrkeshögskolor och universitet och de språkstudier som krävs i dem, inklusive studier i det andra inhemska språket, varierar. I yrkeshögskolan omfattar studierna i svenska i regel 3–6 studiepoäng och i universiteten 3–5 studiepoäng (en studiepoäng motsvarar 27 timmars arbete för den studerande). Målnivån fastställs i statsrådets förordning om yrkeshögskolor (352/2003) enligt vilken studerandena ska förvärva ”sådana kunskaper i finska och svenska som enligt lagen om de språkkunskaper, som krävs av offentligt anställda för en tjänst inom ett tvåspråkigt ämbetsdistrikt för vilken högskoleexamen är ett krav, och som behövs med tanke på studerandens yrkesutövning och utveckling i yrkesmässigt avseende”. Vad gäller universitet ska den studerande på motsvarande sätt visa sig ha förvärvat ”sådana kunskaper i finska och svenska som enligt 6 § 1 mom. i lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) krävs av statsanställda vid tvåspråkiga myndigheter, och som är nödvändiga med tanke på det egna området”. Det är viktigt att notera att det språkkunskapskrav i svenska som ingår i högskoleexamen ska visas på två sätt: i examen förutsätts både sådana kunskaper i svenska som krävs av offentligt anställda samt sådana kunskaper som behövs med tanke på studerandens yrkesutövning eller egen bransch.

KORU-projektet för en enhetlig bedömning av studerandenas kunskaper i det andra inhemska språket genomfördes 2003–2005 (Elsinen & Juurakko-Paavola 2006). I projektet har man tagit fram beskrivningar på de färdighetsnivåer som krävs av studerandena vad gäller kunskaper i svenska. Färdighetsnivåerna har också sammanlänkats med den europeiska referensramen och enligt den är den språkkunskap som krävs nivå B1 inom alla delområden. Vitsorden ska också vara jämförbara med de motsvarande vitsorden som fastställs i språkexamina för statsförvaltningen. Rekommendationerna från KORU-projektet har tagits i bruk vid alla högskolor den 1 augusti 2006.

Även det att det i synnerhet vid yrkeshögskolorna finns studerande som inte avlagt studentexamen medför press på undervisningen i svenska. Antalet sådana studerande varierar beroende på område, men i medeltal utgör dessa studerande 15 procent av alla studerande. Därtill vill allt fler studerande med invandrarbakgrund, som inte fått undervisning i svenska tidigare, söka sig till högskolestudier och få likadan kompetens för offentlig anställning som sina medstuderande. Målet i internationaliseringsstrategin för högskolorna 2009–2015 (UVM 2009) är att andelen högskoleutbildade med invandrarbakgrund ska motsvara andelen invandrare bland hela befolkningen.

Även om skillnaderna mellan studerande med olika utbildningsbakgrund, manliga och kvinnliga studerande och studerande inom olika utbildningsområden är väsentliga, bedömer ungefär 56 procent av de studerande som avlagt sina studier att deras språkkunskaper uppgår minst till den uppställda nivån, alltså B1, när lärarna igen bedömde att 83 procent av studerandena uppnår den uppställda nivån. Resultaten från bedömningen av färdighetsnivån kan jämföras med resultat från tidigare forskning inom yrkeshögskolestuderandes kunskaper i svenska (AMKKIA-projektet, se närmare Juurakko & Takala 2001). De studerandes och lärarnas bedömning motsvarar i stor utsträckning de resultat som man fått från AMKKIA-projektets pilotförsök. Lärarna tycker dock att det är svårt att med endast en genomsnittlig beskrivning bedöma yrkeshögskolestuderandes kunskaper i svenska, eftersom de studerande är en så heterogen grupp. Till exempel en fjärdedel av studerandena kommer från yrkesinriktad grundutbildning, som har lägre målnivå för språkkunskaper. Vad gäller språkstudier har alltså yrkeshögskolestuderande olika utgångspunkter (se också Juurakko-Paavola 2011).

Enligt en enkät riktad mot språkcentrumen vid universiteten (Palviainen 2010, 2011; Jauhojärvi-Koskela & Palvinen 2011) har universitetsstuderandes språkkunskaper i svenska blivit sämre under 2000-talet. Sakkunniga bedömer bland annat att det att svenskan blivit frivillig i studentskrivningarna och att antalet lektioner i svenska har minskat i gymnasiet har inverkat på färdighetsnivån. Studerandenas allt svagare språkkunskaper sätter press på universitetens språkcentrum, eftersom man behöver allt mer resurser till undervisningen. Samtidigt hinner studerande vid universiteten inte nödvändigtvis koncentrera sig på språkstudier eller så upplever de att språkstudierna inte är en del av de övriga studierna. Kurserna i svenska, liksom de övriga studierna som är gemensamma för alla, avläggs endera i inledningen av studierna när sammanbandet till det egna området ännu är svagt, eller alldeles i slutet av studierna när det redan har kunnat gå årtal sedan man senast studerat språk.

Med de språkstudier som ingår i högskoleexamina kan man alltså visa att man har de nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i det andra inhemska språket som krävs av anställda inom den offentliga förvaltningen. De som avlagt högskoleexamina på finska behöver alltså inte enligt huvudregeln skilt avlägga språkexamina för statsförvaltningen. Enligt den studie som genomfördes innan KORU-projektet genomfördes (Niemi 2008) har ungefär var femte högskolestuderande en anteckning för språkkunskaper i sitt examensbetyg, som inte enligt den europeiska referensramen motsvarar färdighetsnivån B1. Forskningsresultaten stöder uppfattningen att allt flera högskolestuderande som avlagt lärokursen i B-svenska i gymnasiet har en så låg utgångsnivå på sina språkkunskaper att de inte under de obligatoriska studierna i svenska i sin högskoleexamen uppnått nöjaktiga skriftliga och muntliga färdigheter i svenska. Problemet är alltså inte endast de svaga språkfärdigheter som de som avlagt en yrkesexamen på andra stadiet har, utan också sämre språkkunskaper i gymnasiets B-svenska. De senaste åren har situationen blivit ännu värre, åtminstone enligt de praktiska erfarenheter svensklärare vid yrkeshögskolor har.

Vuxenutbildning

Utbildning riktad till vuxna ordnas på alla utbildningsstadier från den grundläggande utbildningen till högskolor samt i det fria bildningsarbetet. Vuxenutbildningen delas vanligtvis in i allmänbildande och yrkesinriktad utbildning. Den allmänbildande vuxenutbildningen erbjuder möjligheter och studier enligt eget val och den yrkesinriktade vuxenutbildningen har som mål att upprätthålla och utveckla vuxnas yrkesskicklighet och främja sysselsättningen (Sartoneva 2007). Indelningen mellan allmänbildande och yrkesinriktad utbildning är dock inte särskilt skarp, eftersom till exempel en vuxen med invandrarbakgrund kan avlägga studier enligt eget val vid en läroanstalt för fritt bildningsarbete och på så sätt utveckla sina språkfärdigheter och möjligheter till sysselsättning.

Vuxenutbildning som inte leder till en examen är i regel allmänbildande utbildning enligt eget val. Den erbjuds i huvudsak av vuxenutbildningsinstitut under utbildningsstyrelsen, såsom läroanstalter för fritt bildningsarbete, yrkesläroanstalter, vuxenutbildningscentraler och yrkeshögskolor. Även öppna universitet, privata språkskolor och företag inom utbildningsbranschen, kulturcenter och föreningar erbjuder språkutbildning (Sartoneva 2007).

Läroanstalter för fritt bildningsarbete (medborgar- och arbetarinstitut, folkhögskolor, sommaruniversitet och studiecentraler) samt yrkesläroanstalter och vuxenutbildningscentraler har ett utbud av språkutbildning som är av stor betydelse. År 2004 gav man nästan 650 000 undervisningstimmar i språk i vuxenutbildning

som inte leder till examen. Av dessa utgjorde svenskans andel vid läroanstalter för fritt bildningsarbete ungefär 36 500 undervisningstimmar och vid yrkesläroanstalter och vuxenutbildningscentralen ungefär 7 300 undervisningstimmar. Ungefär en tredjedel av undervisningen koncentrerar sig på finska (Sartovena 2007). Statistik från 2010 visar att i vuxenutbildning som inte leder till någon examen gavs närmare 820 000 undervisningstimmar⁸. Av dessa var nästan 49 procent av undervisningstimmar eller nästan 400 000 i finska. Svenskans andel vid läroanstalter för fritt bildningsarbete utgjorde ungefär 9 200 undervisningstimmar och vid yrkesläroanstalter och vuxenutbildningscentraler ungefär 42 000 undervisningstimmar. Av statistik från 2010 framgår dessutom att undervisning som inte leder till examen och som beställts av arbetsgivaren från yrkesläroanstalter, vuxenutbildningscentraler och läroanstalter för fritt bildningsarbete i svenska uppgick till 2 400 undervisningstimmar, i finska till 12 400 undervisningstimmar och i engelska till 9 300 undervisningstimmar. Arbetsgivaren använder också tjänster från privata språkutbildningsföretag.

Läroanstalter för fritt bildningsarbete, yrkesläroanstalter och vuxenutbildningscentraler har blivit centrala i utbildningen av vuxna invandrare. Dessa läroanstalter har också potential som utbildare i svenska för invandrare.

Studier som gjorts om språkkunskapskraven i fristående examina för vuxna visar att det finns stora branschvisa skillnader i språkkunskapskraven. Innan de nya examensgrunderna som trädde i kraft 2008 saknade nästan hälften av grunderna klara krav på vilka språkkunskaper den som avlade examen ska ha. Detta inkluderade också kunskaper i svenska. Härmäläs (2008) undersökning av fristående examina för företagsekonomi åskådliggör att innehållet i de fristående examina och kravnivån på språkkunskaper varierar stort. Alla som ordnar examina krävde till exempel inte att man visade kunskaper i svenska vid examenstillfället, även om detta förutsattes i grunderna för examen. Förfarandet motiverades med att man vid examenstillfället strävade efter att visa och bedöma baskompetensen i yrket. Man ansåg alltså inte enligt dessa motiveringar att kunskaper i svenska är centrala med tanke på yrkesskickligheten. I de reviderade grunderna för fristående examina från 2008 har språkkunskapskraven blivit enhetligare och i alla grundexamina uttrycks kravet på språkkunskaper enligt färdighetsnivåskalan i den europeiska referensramen. Kunskaper i svenska förutsätts i de förnyade grunderna för fristående examina dock mera sällan än 2006 (Härmälä 2006).

⁸ Statistikcentralen 2011. Läroanstaltsstatistik. Vuxenutbildning vid läroanstalter.

Sammanfattning: omfattningen av undervisningen i svenska, undervisningsarrangemang och inlärningsresultat på olika utbildningsstadier

Fyra av fem elever som gått ut den finskspråkiga grundskolan har studerat engelska som A-språk och svenska som B-språk. Studier i frivilliga språk har minskat de senaste femton åren och projekt för att göra språkundervisningen mera mångsidig har inte lyckats hindra att språkvalen minskat. Detta gäller i hög grad också svenska. Studier i svenska förutom som för alla gemensamt B1-språk har inte ökat. Samtidigt har B1-lärokursen till sin omfattning minskat med hälften jämfört med 1970-talet.

Om man ser på utbildningens kontinuitet finns det problem i inlärningsresultaten från svenskan. Inlärningsresultaten från den grundläggande utbildningen är inte tillfredsställande och skillnaderna mellan könen vad gäller kunskaper och attityder verkar öka. Bland annat som en följd av valfriheten i studentexamen har antalet som skriver svenska sjunkit drastiskt och det går också att skönja regionala skillnader i hur man väljer att skriva svenska. Å andra sidan bör man också notera att en undervisning av hög kvalitet är tydligt förknippad med såväl inlärningsresultaten som attityderna och motivationen. Även inlärningsresultaten från språkbadsundervisningen är uppmuntrande.

De skillnader i färdighetsnivå som uppstår i högskolestudier bland elever från yrkesinriktade studier på andra stadiet är för stora. Man har också noterat att det finns brister i kunskaperna i svenska bland dem som avlagt gymnasieutbildningen när de övergår till högskolestudier. Uppskattningsvis ungefär 60 procent av gymnasieeleverna uppnår inte språkkunskaper på nivå B1, som är målnivån för gymnasieutbildningen och den branschvisa utgångsnivån för högskoleutbildning.

Man bedömer att ungefär en femtedel av högskolestuderandena inte uppnår en nivå som motsvarar nöjaktig i statsförvaltningens språkexamina. Den nuvarande situationen på de lägre stadierna har lett till att högskolorna är tvungna att åtgärda brister i kunskaperna i svenska. Detta ingår inte i högskolornas basuppgifter.

6 Attityder och motivation vid svenskinläringen

Attityderna och motivationen inverkar på inlärningsförutsättningarna och det har konstaterats att de har samband med inlärningsresultaten. Attityderna och motivationen påverkar elevernas villighet att studera språk och därigenom språkvalet – ifall utbildningsanordnaren erbjuder möjligheter till språkval (se kap. 5 om lärokurserna i språk och valet av språk).

Eleverna behöver stöd och uppmuntran samt mångsidig information om olika språks betydelse. Särskilt affektiva faktorer som hänför sig till den upplevda nyttan är av stor betydelse för såväl valet av språk som språkinläringen. Den sociala inlärningsmiljön borde stödja och uppmuntra kunskaper i olika språk. Det är alltså viktigt med en positiv attitydmiljö som möjliggör ett mångsidigt språkval. Lika viktigt är det att trygga en långsiktig språkinläring och fortlöpande stöd under inlärningsprocessen. Allt detta gäller även svenskinläringen.

Attityder inom den grundläggande utbildningen och i gymnasiet

Elevernas attityder till svenska inom den grundläggande utbildningen och i gymnasiet har utretts bland annat inom Utbildningsstyrelsens utvärdering av förmågan att lära sig B1-svenska samt forskningsprojektet Svenska i toppen.

Vid utvärderingen av förmågan att lära sig B1-svenska 2008 (Tuokko 2009) kartlades elevernas attityder och uppfattningar inom tre områden: hur väl de behärskade läroämnet, vad de tyckte om det och vilken nytta de ansåg sig ha av det. Ungefär 52 procent av eleverna ansåg att svenska är ett svårt läroämne. Ändå ansåg sig 54 procent av eleverna nå goda resultat. Inställningen till svenska som läroämne var ganska negativ: ungefär 47 procent av eleverna ansåg att både läroämnet och lektionerna var tråkiga. Ungefär 42 procent av eleverna antog att de kommer att behöva svenska i sina studier. Ungefär 46 procent ansåg att de inte behöver kunna svenska i vardagslivet. Ungefär 35 procent av eleverna trodde att de kommer att behöva svenska i arbetslivet.

Pojkarnas attityder var negativare än flickornas inom alla delområden. Skillnaderna var statistiskt signifikanta. Flickornas och pojkarnas åsikter skiljde sig särskilt i fråga om den uppskattade nyttan av läroämnet. Flickorna hade en något positivare syn på nyttan med svenska än pojkarna. Flickornas uppfattning av sina egna kunskaper var ganska neutral, medan pojkarnas var något negativ.

Hos de flickor som tänkte fortsätta i gymnasiet var attityderna i viss mån positiva inom samtliga tre områden. De var ganska positivt inställda till svenska och trodde att de kan något svenska samt ansåg att det är ett ganska nyttigt läroämne. Attityderna och uppfattningarna hos de pojkar som tänkte fortsätta i gymnasiet var genomgående tämligen negativa. De mest negativa svaren kom inom det område som gällde vad de tyckte om språket. De flickor som tänkte söka till en yrkesutbildning ansåg sig ha en viss nytta av att kunna svenska. Deras självförtroende i fråga om sina kunskaper i svenska var relativt negativt och de tyckte inte särskilt mycket om att lära sig svenska. Svaren från de pojkar som tänkte söka till en yrkesutbildning var de mest negativa inom alla delområden från dem som planerade fortsatta studier. Deras självförtroende i fråga om sina kunskaper i svenska var lågt, och de tyckte inte heller om svenska och ansåg att de hade just någon nytta av att studera svenska.

I de nationella utvärderingarna 2001 och 2008 (Tuokko 2002; 2009) hade attityderna kartlagts på ett annat sätt och med andra mätare, och det gick att jämföra endast några påståenden. På grund av dessa kunde man konstatera att elevernas attityder inte just hade förändrats. Vid utvärderingarna undersöktes inte sambandet mellan attityderna och skolornas geografiska läge. Färska undersökningsresultat (t.ex. Rossi 2012) visar att det geografiska läget inte är en avgörande faktor för attityderna till svenska.

Högklassig undervisning ger positiva attityder

Inom projektet Svenska i toppen har man undersökt elevernas och lärarnas synpunkter på svenskundervisningen både inom den grundläggande utbildningen och i gymnasiet. I undersökningen som gällde den grundläggande utbildningen deltog sju olika stora skolor i olika delar av Finland i städer och på landsbygden. Grundskolematerialet bestod bland annat av niondeklassisters uppsatser om svenskstudierna, intervjuer med elever, lärare och rektorer samt iakttagelser under lektionerna. Gymnasiematerialet har insamlats i sju gymnasier i olika delar av Finland där studerandena har uppvisat goda resultat i studentskrivningarna i svenska. Undersökningsmaterialet består av iakttagelser under lektionerna samt intervjuer med lärare, elever och rektorer (Lehti-Eklund & Green-Vänttinen 2011; Green-Vänttinen m.fl. 2010).

Enligt niondeklassisternas uppsatser var 49 procent av eleverna positivt inställda till svenska som läroämne, 31 procent neutralt inställda eller ”tudelade” och 20 procent negativt inställda. De vanligaste orsakerna till att man var positivt inställd var att man var nöjd med nivån på undervisningen, att läraren var bra och lektionerna mångsidiga. Av de elever som tagit ställning till om svenska var lätt eller svårt ansåg 62 procent att svenska var ett lätt språk. Många nämnde nyttan av svenska och många ansåg också att svenska är en del av vår historia och att det hör till allmänbildningen att kunna svenska. De som förhöll sig neutralt till svenskstudierna betraktade svenska som ett läroämne bland de andra läroämnena. Vissa hade tudelade åsikter om svenska: å ena sidan känns språket lätt och det är trevligt att lära sig nya språk, å andra sidan funderar man på om man kommer att ha användning för språkkunskaperna i framtiden. De negativt inställda motiverade sin inställning med att svenskan är onödig. Det kunde ändå hända att de ansåg att själva undervisningen var bra. Eleverna önskade mera muntliga övningar och vardagssvenska, pararbete, svenskspråkig kultur, arbetsro i klassen och övning i hörförståelse i svenskundervisningen.

Av de gymnasieelever som deltog i gruppintervjuerna (84 elever) berättade hälften att de tyckte om svenska, medan 11 procent var negativt inställda. Resten förhöll sig neutralt. Av gymnasieeleverna ansåg 67 procent att svenska är ett lätt språk och många

ansåg att svenska är lättare än till exempel tyska, franska och ryska. Vid jämförelsen med engelska gick åsikterna i sär. Motivationen att studera svenska var genomgående hög bland de intervjuade studerandena, även om det hördes en del missljud. Den viktigaste orsaken till att studera svenska var arbetslivet. Andra orsaker var bland annat att överlag kunna landets bägge officiella språk och att på grund av arbetet flytta till antingen något svenskspråkigt område i Finland eller något annat nordiskt land. Av de intervjuade gymnasieeleverna tänkte 80 procent delta i studentprovet i svenska, vilket är klart högre än medeltalet för hela landet.

De gymnasieelever som deltog i undersökningen ansåg man förhåller sig positivare till svenskstudier i gymnasiet än i grundskolan. Flera nämnde att undervisningen i grundskolan var för lätt och undervisningen ofta var anpassad till de svagaste eleverna. Gymnasieeleverna ansåg att lärarna talade mera svenska i gymnasiet än i grundskolan.

Gymnasieeleverna ville ha mera varierande material, såsom filmer, musik, tidningsartiklar, webbuppgifter och kulturkunskap. Mera än en tredjedel av de gymnasieelever som deltog i undersökningen betonade att de vill lära sig att kommunicera muntligt och klara sig i vardagssituationer. Studerandena anser det viktigt att samtliga delområden av språkkunskaperna beaktas på ett mångsidigt sätt i undervisningen, men att den muntliga färdigheten borde spela en större roll i undervisningen. Gymnasieeleverna gillade pararbete och ville ha mera tid för fri diskussion så att de skulle bli modigare att använda språket. Eleverna ansåg också att det bästa sättet att lära sig förstå talad svenska är att läraren konsekvent talar svenska. Att höra svenska både förbättrar hörförståelsen och ger en förebild för ens egen talade svenska.

Undersökningsresultaten som gäller Svenska i toppen stödjer tidigare resultat som säger att inte ens bakom dålig motivation att studera svenska ligger svenska språket i sig (t.ex. Kovanen 2004). Man upptäckte att läraren, lärarens sätt att undervisa och person samt elevens egna framgångar i svenskstudierna är de starkaste faktorerna som hör ihop med studiemotivationen. Dessutom visade sig lagom utmanande studier, elevens egna erfarenheter av att undervisningsinnehållet är meningsfullt och nödvändigt samt elevens egna attityder och de attityder som omgivningen förmedlar vara centrala faktorer som påverkar motivationen att studera svenska. (Kantelinen & Kettunen 2004.)

Lärarnas synpunkter på målen och motivationen

De lärare inom den grundläggande utbildningen som deltog i undersökningen Svenska i toppen (Lehti-Eklund & Green-Vänttinen 2011) fördelade sig på två grupper när de tillfrågades om de mål som satts för eleverna. En del av lärarna betonade att de genom sin undervisning eftersträvar att eleverna ska få en positiv inställning till svenska fast själva språkkunskaperna inte skulle vara så bra. De försöker också lära ut att språkinläring kräver regelbundet arbete. Andra lärare betonade åter språkkunskaperna. De anser att det viktigaste är att eleverna upplever att de kan språket och vågar använda det. Det är också viktigt att förstå språkets grundstruktur. Språkkunskaper förutsätter motivation att lära sig, vilket åter ger näring åt tanken att språk är något man lär sig för att själv ha nytta och glädje av det i framtiden.

Nästan alla gymnasielärare som deltog i undersökningen hade arbetat som lärare i flera år; de var erfarna och hade hunnit utveckla sin yrkeskompetens. Lärarna satte olika mål för svenskundervisningen. Av intervjuerna framgick att lärarna ansåg det viktigt att eleverna i och med svenskstudierna också kan använda språket i vardagssituationer. Det fanns dock skillnader mellan lärarna när det gällde betoningen av de olika delområdena av

språkkunskaperna för att nå målet. Lärarna betonade att en djupgående kulturkännedom hör till språkstudier. Målet för undervisningen i svenska är enligt lärarna att förbereda eleverna för fortsatta studier och arbetslivet. Lärarna försöker motivera eleverna att studera svenska, skapa en positiv inställning och åstadkomma en avslappnad och trevlig atmosfär under lektionerna. De intervjuade lärarna var målmedvetna och satte höga inlärningsmål. Gymnasielärarna balanserar mellan flera olika krav: i studentskrivningarna mäts de exakta kunskaperna i grammatik, skrivning, läsförståelse och hörförståelse, medan läroplanen betonar den muntliga och skriftliga kommunikativa kompetensen och lärarna själva eftersträvar en motiverande undervisning.

Attityder inom yrkesutbildningen på andra stadiet

Inom den grundläggande yrkesutbildningen trodde ungefär en fjärdedel av både lärarna och studerandena att i det framtida arbetslivet behövs svenska åtminstone några gånger i veckan, men så många som hälften av lärarna och studerandena trodde att svenska behövs bara några gånger om året. Svenska upplevdes som nyttigt om man flyttar till en ort där det bor svenskspråkiga. Att svenskan bedömdes som onödigt motiverades åter med att engelska är det interna språket på många arbetsplatser, att man vid behov kan använda engelska med svenskspråkiga och att man inte tänker flytta till orter där man behöver svenska. De som studerade teknik och kommunikation trodde oftare än andra att de inte behöver svenska i arbetslivet. Av Kantelinens undersökning (UBS 2011; Kantelinen 2011) framgår att lärarna bedömer att studerandena har bättre språkkunskaper än vad de själva tycker.

Attityder i högskolan

Studerandenas inställning till studierna i svenska har utretts i såväl yrkeshögskolorna som universiteten. Yrkeshögskolestuderandena är mycket oenhetliga i sina attityder (UBS 2011; Juurakko-Paavola 2011). Av yrkeshögskolestuderandena trodde 20 procent att de kommer att behöva svenska i arbetslivet, medan 10 procent var av den åsikten att de aldrig kommer att behöva svenska. Under 20 procent av studerandena upplevde svenskstudierna som helt onödiga och drygt 20 procent att man borde studera mera svenska än nu. Hälften av yrkeshögskolestuderandena upplevde att studiernas nuvarande omfattning (3–6 studiepoäng) är tillräcklig, men lärarna ansåg att omfattningen borde vara minst sex studiepoäng. Det fanns dock stora individuella skillnader mellan studerandena. Kvinnor som avlagt studentexamen och som studerade företagsekonomi var positivast inställda till svenskstudierna medan manliga teknikstuderande som avlagt yrkesinriktad grundexamen var mest negativa.

I högskolorna var de som utbildade sig inom samhällsvetenskaper och ekonomi positivare inställda till svenskstudierna än andra studerande. De trodde också att kunskaper i svenska är till nytta i arbetslivet. Negativast förhöll sig de som studerade teknik och naturvetenskaper. Intresset för studier i svenska korrelerade i någon mån med studerandenas kunskaper i svenska: de som var intresserade av att studera svenska trodde sig ha bättre kunskaper i svenska än de som förhöll sig negativt till studierna.

Av en undersökning som gjorts bland universitetsstuderande (Jauhojärvi-Koskelo & Palviainen 2011) framgår att 64 procent av studerandena bedömde att den obligatoriska kursen i svenska är till nytta med tanke på arbetslivet. Endast 29 procent av studerandena skulle ha gått kursen om den hade varit frivillig. Om svenska skulle vara ett frivilligt ämne på alla utbildningsnivåer skulle endast få studerande gå kursen i svenska och avlägga

språkprovet för statsförvaltningen. Om valfriheten i fråga om svenska inom utbildningen ändå inte skulle inverka på de språkkunskaper som krävs i olika arbetsuppgifter, skulle allt flera avlägga språkprovet för statsförvaltningen utanför utbildningen.

Vid Jyväskylä universitets språkcenter har man 2011 kartlagt motivationen att studera svenska hos grundexamensstuderande.⁹ Resultaten visar att nästan 80 procent av studerandena upplever att svenska är viktigt för arbetslivet. Det finns vissa skillnader mellan områdena: ekonomistuderandena förhåller sig positivast till studierna i svenska och databehandlingsstuderandena negativast.

Projekt för att utveckla attityderna och inläringen

Inom den grundläggande utbildningen och på andra stadiet har svenskundervisningen de senaste åren utvecklats med hjälp av flera projekt, till exempel TOKI-projektet och nätverket Svenska nu. Inom Utbildningsstyrelsens TOKI-projekt (2007–2010) har man bland annat utvecklat svenskundervisningen i mera praktisk riktning och främjat elevutbyte. Inom AM-TOKI-projektet (2008–2011), som genomfördes i yrkesläroanstalterna, lyckades man motivera studerandena och göra svenskstudierna mångsidigare i sådana branscher där behovet av att kunna det andra inhemska språket är uppenbart. Liknande metoder kunde tillämpas även i andra branscher, till exempel teknik och kommunikation. Under projektet upptäckte man att perioderna av inläring i arbetet erbjuder naturliga möjligheter att lära sig språk, men för att hitta arbetsplatser krävs omfattande inhemskt och nordiskt samarbete och finansieringskanaler.

Nätverket Svenska nu, som funnits sedan 2007 och som koordineras av Hanaholmens kulturcentrum för Sverige och Finland, främjar svenskundervisningen genom att erbjuda möjligheter att möta svenskan i läroanstalterna. Nätverket samarbetar nära med språklärare och de universitet som utbildar svensklärare. Målet med projektet Svenska nu är att genom att möta språket ska eleverna få mod att använda svenska i vardagssituationer. Nätverket förmedlar information om den svenskspråkiga ungdomskulturen och vikten av språkkunskaper till finskspråkiga elever. Det erbjuder även fortbildning för lärare samt nya läromedel som eleverna och lärarna kan använda. Även om nätverkets verksamhet till stor del är koncentrerad till elever och lärare i årskurserna 7–9 och läroanstalter på andra stadiet, verkar det i någon mån på alla utbildningsnivåer.¹⁰

Den viktigaste verksamhetsformen för nätverket Svenska nu är att utvidga kulturutbudet i läroanstalterna. Det ordnar författar-, journalist- och musikturnéer samt teater- och filmföreställningar, där en fast del utgörs av pedagogiskt material som är riktat till eleverna. Med hjälp av det pedagogiska materialet knyts kulturbesöken till språkundervisningen. Nätverket bedriver också utvecklingsarbete för att integrera innehållet i andra läroämnen och svenskundervisningen bland annat inom projektet Tidningen i skolan, på svenskspråkiga matlagningskurser och i serie- och lyrikverkstäder. Enligt responsen var de elever och lärare som deltog i nätverket Svenska nus matlagningskurser och film- och teaterföreställningar 2009 och 2010 i huvudsak nöjda med programmet: 60 procent av eleverna och nästan 90 procent av lärarna ansåg att programmet var bra eller utmärkt. Största delen av eleverna uppgav att de kunde följa med programmet.

Målen för Nordplus-programmen, som finansieras av Nordiska ministerrådet, och den nordiska skolverksamhet som stöds av Pohjola-Norden rf är bland annat att stärka

⁹ muntlig information direktör Peppi Taalas.

¹⁰ www.svenskanu.fi

samarbetet mellan förskolor, grundskolor, gymnasier, yrkesläroanstalter, högskolor och vuxenutbildningsorganisationer i de nordiska länderna. En stor del av detta samarbete utgörs av olika typer av elev- och lärarutbyte både i projektform och i form av individuell rörlighet. Ett mål är också att stärka kunskaperna i de nordiska språken, samt kunskaperna och kännedomen om de nordiska ländernas kultur, språk samt levnadssätt i skolorna och vardagen. Med stöd av programmet Nordplus Nordiska språk utvecklas också läromedel, metoder och strategier som stärker förståelsen för de nordiska språken på alla utbildningsstadier.

Av utredningen *Utveckling av det nordiska samarbetet inom skolektorn* (Linna 2011) framgår att skolorna har omfattande möjligheter till nordiskt samarbete och att samarbetet åtminstone i någon mån har ökat intresset för att studera svenska i finskspråkiga skolor. Enligt utredningen åker varje år uppskattningsvis cirka 8 000–9 000 elever och 2 000–3 000 lärare från Finland till de andra nordiska länderna. Från de andra nordiska länderna kommer uppskattningsvis 3 000 elever och 2 000 lärare till Finland som utnyttjar finansiering via olika program. Även Europeiska unionens program för utbildningsrörlighet möjliggör projektsamarbete mellan de nordiska länderna och elev-, studerande- och personalutbyte.

I den utvärderingsundersökning som CIMO låtit göra om effekterna av Pohjola-Nordens elev- och lärarutbyte (Rahikainen 2009) konstaterades att studieresorna hade positiva inverknings på deltagarnas personliga utveckling och språkkunskaper. Framför allt lärarnas känsla av nordisk samhörighet ökade. Man kunde inte förvänta sig att språkkunskaperna skulle förbättras kännbart under korta besök, men man blev ändå modigare att tala det främmande språket. Även om utredningen gällde endast Pohjola-Nordens utbytesverksamhet kan slutsatserna tillämpas på annat utbyte mellan de nordiska länderna, och liknande resultat har också fått vid andra motsvarande undersökningar om rörlighetens effekter. Personliga kontakter ökar också motivationen att studera språket.

Sammandrag: attityder och motivation inom svenskinläringen

Som de faktorer som har starkast samband med studiemotivationen har även när det gäller studier i svenska identifierats undervisningssättet och inlärares egen studieframgång. Andra faktorer med anknytning till motivationen är bland annat lagom utmanande inläring, inlärares upplevelse av att undervisningsinnehållet är meningsfullt och nödvändigt samt inlärares och omgivningens attityder till att studera svenska. Inom den grundläggande utbildningen efterlyste eleverna mera muntliga och hörförståelseövningar inom svenskundervisningen, att de skulle få bekanta sig med vardagssvenska och den svenskspråkiga kulturen samt mångsidigare undervisningsmetoder.

Det finns ett klart samband mellan de fortsatta utbildningsplanerna och inställningen till svenska. De elever som är positivast inställda till svenskstudier, sina egna kunskaper i svenska och nytta av svenska inom den grundläggande utbildningen är flickor som planerar att fortsätta i gymnasiet. De pojkar som planerar att fortsätta i gymnasiet är däremot tämligen negativt inställda till samtliga tre områden. De flickor som tänker söka sig till en yrkesutbildning är något negativt inställda till svenska, men de anser att de kommer att ha en viss nytta av svenskan. Negativast inställda till svenska är de pojkar som tänker söka sig till en yrkesutbildning. När man jämför inlärningsresultaten är resultaten för dem som tänker söka sig till en yrkesutbildning klart sämre än för dem som tänker fortsätta i gymnasiet.

I de gymnasier som klarat sig bra i svenska i studentskrivningarna är studerandena motiverade att studera svenska och en större del av dem än medeltalet i hela landet deltar i studentskrivningarna i svenska. Till detta hänför sig flera faktorer: lärarnas yrkeskompetens och större arbetserfarenhet, de höga mål som satts för inläringen, en kommunikativ undervisning med fokus på vardagssituationer, betoning på kulturkännedom samt en trevlig och avslappnad studieatmosfär.

Gymnasieeleverna skulle utveckla svenskundervisningen genom att använda varierande material (t.ex. filmer och webbuppgifter) samt mera muntliga övningar och hörförståelseövningar. Gymnasieeleverna upplever att de viktigaste orsakerna att studera svenska är behov i arbetslivet, betydelsen av att kunna bägge nationalspråken och möjlighet att flytta till en ort eller ett land där man behöver kunna svenska.

Inom yrkesutbildningen ses bland annat perioderna av inläring i arbetet som ett sätt att utveckla språkinläringen och höja studiemotivationen.

I högskolorna varierar attityderna och motivationen beroende på bransch. De som studerar samhällsvetenskaper och ekonomi är positivast inställda till svenskstudierna, medan de som studerar teknik och naturvetenskaper är negativast inställda. Samma trend kan iakttas i både yrkeshögskolorna och universiteten.

De senaste åren har svenskundervisningen utvecklats inom flera projekt, till exempel TOKI-projektet och nätverket Svenska nu. Det gemensamma för dessa projekt är att man prövar nya undervisningsmetoder och gör språket till en del av elevernas vardag. Man har också försökt påverka attityderna. Utmaningen med projekten är hur metoder som upplevts som bra ska beaktas i det långsiktiga strategiska arbetet, till exempel när läroplaner utarbetas på såväl riksomfattande som lokal nivå.

7 Svenskundervisningen för invandrare

Statistik

Invandringen till Finland har fortfarande en relativt kort historia i internationellt perspektiv och invandringens andel i Finland är liten i internationell jämförelse. Invandrarna utgör dock en växande del av Finlands befolkning, vilket också syns i utbildningen och arbetslivet.

Antalet invandrare har fyrfaldigats sedan början av 1990-talet. Enligt Statistikcentralen var antalet utländska medborgare 2010 cirka 168 000, alltså 3,1 procent av befolkningen. Andelen som talade främmande språk var cirka 224 000, alltså 3,4 procent av befolkningen. Största delen av invandrarna kommer från andra EU-länder eller närområdena. Invandringen är koncentrerad till tillväxtcentrumen, särskilt huvudstadsregionen, Egentliga Finland och Birkaland.

Under de senaste årtiondena har invandringen inte bara ökat utan också ändrat karaktär. Till Finland flyttar man särskilt av familjescäl (31 %) och för att studera (25 %). De senaste åren, framför allt före den ekonomiska recessionen, har den arbetsrelaterade invandringen ökat. År 2010 fick 17 procent av dem som ansökte om uppehållstillstånd tillstånd på grund av arbete och näringsutövning. År 2010 var andelen asylsökande cirka 10 procent.

Invandrarnas åldersstruktur är ung jämfört med den finländska ursprungsbefolkningen. År 2009 var andelen som fyllt 65 år sex procent. Majoriteten, 81 procent, var 15–64-åringar i arbetsför ålder. Av dem som hör till den andra generationen är en stor del fortfarande i skolåldern eller på väg in i arbetslivet. Andelen barn i åldern för förskoleundervisning och grundläggande utbildning har likaså ökat de senaste årtiondena. Enligt Utbildningsstyrelsens uppgifter omfattades cirka 2 500 barn av förskoleundervisning 2009.

I tabell 4 beskrivs antalet elever och studerande som talar främmande språk inom de olika utbildningsformerna 2010. Nästan 23 000 elever med invandrarbakgrund omfattas av grundläggande utbildning eller undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen. Cirka 16 000 studerande omfattas av grundläggande yrkesutbildning eller utbildning som förbereder för grundläggande yrkesutbildning. Minst elever med invandrarbakgrund, cirka 3 800, finns inom gymnasieutbildningen. I högskolorna studerar cirka 19 000 studerande med invandrarbakgrund.

Tabell 4. Elever och studerande som talar ett främmande språk inom de olika utbildningsformerna 2010.

Utbildningsform	Antal som talar ett främmande språk (n)	Andel som talar ett främmande språk (%)
Utbildning som förbereder för grundläggande utbildning	2 147	
Grundläggande utbildning	20 801	3,9
Gymnasieutbildning, sammanlagt	3 799	3,4
Utbildning för unga	2 872	2,8
Utbildning för vuxna	927	8,7
Utbildning som förbereder för grundläggande yrkesutbildning	1 587	
Grundläggande yrkesutbildning, sammanlagt	14 115	5,0
Grundexamen	5 665	4,2
Fristående examen	5 008	7,8
Yrkes- och specialyrkesexamen	3 442	4,2
Utbildning som förbereder för yrkeshögskolor	132	
Yrkeshögskolor, sammanlagt	9 602	6,9
Grundläggande utbildning	9 302	7,0
Högre höskolexamen	300	4,6
Utbildning som förbereder för universitet	0	
Universitet, sammanlagt	9 639	5,7
Grundläggande utbildning	6 689	4,6
Fortsatt utbildning	2 950	12,1

Källor: WERA-rapporterings tjänsten, Statistikcentralen, UVM.

Arbetslöshetsgraden bland invandrare är tre gånger högre (25 %) än bland den finländska ursprungsbefolkningen (8 %). Till invandrarnas sämre ställning på arbetsmarknaden bidrar flera personliga och sociala faktorer: språkkunskaperna (finska, svenska, engelska), yrkesskickligheten och utbildningen, nationaliteten, familjeformen, orsaken till invandringen, den tid man bott i landet, arbetsmarknadssituationen och den finländska ursprungsbefolkningens attityder (TKTH 2009; Jaakkola & Reuter 2007). Sysselsättningen bland kvinnor är i genomsnitt lägre än bland männen och det räcker längre för dem att hitta sysselsättning än för männen (Forsander 2007).

Befrielse och följderna av den

Med stöd av 18 § i lagen om grundläggande utbildning kan en elev befrias från att studera ett ämne, om det med hänsyn till elevens förhållanden och tidigare studier är oskäligt att eleven ska genomgå den aktuella lärokursen. Enligt Utbildningsstyrelsens uppgifter befrias varje år cirka 3 000 elever från studierna i svenska (för alla gemensamt B1-språk). Antalet har hållit sig stabilt under de senaste tio åren.

I fråga om elever med invandrabakgrund har befrielse från svenskstudierna ansetts motiverat i synnerhet när eleven har kommit till landet högst tre år innan studierna i B1-språket börjar eller eleven i övrigt har särskilda inlärningssvårigheter. Det är rektor som fattar beslutet om befrielse, som baserar sig på att vårdnadshavarna har hörts och gjort en skriftlig framställning.

I januari 2011 samlade Utbildningsstyrelsen via kommunernas koordinators för invandrarundervisningen information om i vilken mån elever som talade ett främmande språk var befriade från undervisningen i det andra inhemska språket (B1-lärokurs). Förfrågan skickades till de kommuner (36) som har utsett en koordinator för invandrarundervisningen. Förfrågan besvarades av 10 kommuner, varför resultaten kan anses som riktgivande. Antalet elever som talade ett främmande språk och som var

befriade från studier i det andra inhemska språket varierade mycket mellan kommunerna. Till exempel i Vasa var inte en enda elev befriad, medan man i Punkalaidun, där alla elever hade bott i Finland 0–2 år, hade befriat dem från svenskstudierna. I de kommuner som svarade på förfrågan var andelen elever som var befriade från svenskstudierna i allmänhet 10–25 procent. I tvåspråkiga kommuner tycktes färre än medeltalet eller inga alls vara befriade. Det är sannlikare med befrielse om eleven borde börja i årskurserna 7–9 när han eller hon kommit till landet, om eleven inte kan läsa och skriva och/eller inte just har gått i skola tidigare.

Med stöd av 13 § i gymnasielagen kan studierna ordnas på annat sätt än vad som bestäms i gymnasielagen, om det med hänsyn till studerandens tidigare studier till någon del är oskäligt att studeranden ska genomgå gymnasiets lärokurs. Om en studerande har befriats från studierna i svenska (B1-lärokursen) inom den grundläggande utbildningen, måste han eller hon i praktiken också befrias från dem inom gymnasieutbildningen, för inom gymnasieutbildningen finns ingen lärokurs för nybörjare i det andra inhemska språket (B3).

Inom yrkesutbildningen kan befrielse från studierna i svenska beviljas med stöd av 21 § i lagen om yrkesutbildning. Inom yrkesutbildningen behöver inte en studerande befrias automatiskt, fast han eller hon inte skulle ha studerat svenska inom den grundläggande utbildningen. Utbildningsanordnaren kan ta hänsyn till nivån på studerandens språkkunskaper och vid behov ordna nybörjarundervisning i svenska. I grunderna för yrkesinriktad grundexamen konstateras att särskilt i servicebranscherna (social- och hälsoområdet, företagsekonomi, hotell-, inkvarterings- och restaurangbranschen) bör studeranden kunna sköta en servicesituation utöver utbildningsspråket även på finska eller svenska samt ett annat språk.

Om svenska inte alls ingått i invandrarens studier, kan befrielsen fortsätta i högskolorna. Detta kan ha följder med tanke på tjänster inom den offentliga förvaltningen, men inte nödvändigtvis utgöra något direkt hinder för att sysselsättas hos till exempel en kommun. Kommunen beslutar själv om kraven på språkkunskaper i olika kommunala uppgifter (med undantag av kraven på polisers och lärares språkkunskaper). Utgångspunkt för kraven är kommunens skyldighet enligt språklagen att se till att alla dokument och handlingar som en kund behöver finns tillgängliga på nationalspråken och att kommunen inom sin organisation kan anvisa en person som kan betjäna kunden på kundens modersmål. Däremot förutsätter inte språklagen att alla arbetstagare ska klara av sina arbetsuppgifter på bägge språken. En invandrare kan således i princip utan dispens vara verksam i en uppgift inom kommunen utan att kunna svenska eller finska.

Enligt uppgifter från justitieministeriet har inte alla kommuner uppställt behörighetsvillkor i allmänhet eller särskilt för språkkunskaperna ens i tvåspråkiga kommuner. Enligt statsrådets språkberättelse (2009) har en tredjedel av de tvåspråkiga kommunerna en separat instruktion som gäller språkkunskaperna och där krav på språkkunskaperna har angetts för vissa tjänster. Dessa kommuner finns i första hand i huvudstadsregionen och Österbotten. Nästan hälften av kommunerna fastställer kraven på språkkunskaper först när tjänsten inrättas eller ännu senare när uppgiftsbeskrivningen upprättas.

Med tanke på invandrarnas sysselsättning kan vad som är tillräckliga språkkunskaper granskas med avseende på inte bara de villkor som lagstiftningen ställer utan också integrationen på arbetsplatsen och i yrkeslivet. Även om det inte finns något egentligt hinder för att bli sysselsatt inom en organisation där svenska är ett arbetsspråk, kan man klara av arbetet sämre och trivas sämre om man saknar kunskaper i svenska. För att man ska komma in i arbetsgemenskapen (inofficiell information och växelverkan) och göra karriär kan det krävas att man visar prov på mycket goda språkkunskaper.

Undersökningsresultat visar att sociala nätverk med företrädare för den finländska ursprungsbefolkningen och rutiner som stödjer språkinläring på arbetsplatserna spelar stor betydelse för integrationen på arbetsplatsen (Suni 2010; Hoffman 2007). På det hela taget kan vad som är tillräckliga språkkunskaper tolkas på olika sätt beroende på om man granskar dem ur utbildningsanordnarnas, myndigheternas, arbetslivsföreträdarnas eller invandrarnas synvinkel (Tarnanen & Pöyhönen 2011).

Svenskan i integrationsutbildningen för vuxna invandrare

Integrationsutbildningen för vuxna invandrare är vanligtvis arbetskraftspolitisk vuxenutbildning, som upphandlas genom konkurrensutsättning och som erbjuds av vuxenutbildningsorganisationer, till exempel yrkesutbildningscentraler för vuxna och läroanstalter för fritt bildningsarbete. Värdegrunden inom integrationsutbildningen för vuxna invandrare överensstämmer med den finländska utbildningens värdegrund när det gäller jämlika och likvärdiga rättigheter. Målet för integrationsutbildningen är att ge vuxna invandrare sådana språkliga och sociala färdigheter samt färdigheter i anslutning till livskontroll med vilkas hjälp de kan klara av vardagssituationer i sin nya omgivning, fungera i arbetslivet och söka sig till fortsatta studier. Nivåmålet för integrationsutbildningen är B1.1, alltså fungerande grundläggande språkkunskaper. Utbildningens omfattning och innehåll varierar beroende på studerandens individuella behov. Som mest kan utbildningen omfatta 60 studieveckor.

Enligt en utredning som gjorts av inrikesministeriets migrationsavdelning (2011) ordnas integrationsutbildning för vuxna invandrare i huvudsak på finska, men särskilt inom området för NTM-centralen i Österbotten är det också möjligt att studera inom integrationsutbildning på svenska, även om situationen varierar också inom NTM-centralen i Österbotten. NTM-centralen i Nyland har beredskap att upphandla integrationsutbildning även på svenska, och när anbud har begärts har man efterfrågat utbildningsanordnarnas beredskap att erbjuda utbildning på svenska. Utbildning ordnas ifall det i invandrarens integrationsplan konstateras att det är motiverat att genomföra utbildningen på svenska. Det avgörande vid valet mellan svenska och finska är vilketdera språket som anses mera nödvändigt att lära sig för att få en arbetsplats. De senaste åren har det inte ordnats någon integrationsutbildning på svenska, eftersom det inte har funnits några grupper av studerande som definierats på detta sätt. Även inom området för NTM-centralen i Egentliga Finland har man konkurrenssatt integrationsutbildning på svenska, men man har varit tvungen att skjuta fram utbildningen, eftersom det inte har funnits tillräckligt med studerande. Gruppstorleken har fastställts till 16 studerande. Inom områdena för de andra NTM-centralerna har man inte upphandlat eller ansett det nödvändigt att upphandla integrationsutbildning på svenska.

Integrationsutbildning kan även ordnas i form av frivilliga studier, som kan vara av olika omfattning och ha olika innehåll. Med frivillig utbildning avses utbildning som en person har sökt sig till på eget initiativ. En stor del av den frivilliga utbildningen ordnas i vuxengymnasier och läroanstalter för fritt bildningsarbete. Frivillig nybörjarutbildning i svenska ordnas i första hand i läroanstalter för fritt bildningsarbete. Utbildningen är avsedd för alla intresserade, inte bara invandrare.

Sammandrag: svenskundervisningen för invandrare

När det gäller sysselsättningsförutsättningarna för invandrare bör man beakta även aspekter i anslutning till svenskkunskaperna. Invandrarna ska ha likvärdiga utbildnings-möjligheter som den övriga befolkningen. Det behövs flexibla rutiner, som identifierar behovet av kontinuerlig utbildning samt individens och samhällets behov.

Inom den grundläggande utbildningen befrias varje år cirka 3 000 elever från svenskundervisningen. Det finns stora skillnader mellan kommunerna när det gäller befrielse. Ett beslut om befrielse inom den grundläggande utbildningen har följder för de andra utbildningsstadierna. Exempelvis i gymnasiet är det inte möjligt att börja studera svenska som B3-språk.

En analys av nuläget visar att vuxna invandrare inte just har några valmöjligheter, utan integrationsutbildningen ordnas i huvudsak på finska. Invandrarnas möjligheter att lära sig svenska inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen tycks likaså vara dåliga. Det fria bildningsarbetet spelar en betydande roll för svenskundervisningen för invandrare.

Det är viktigt att fundera på möjligheterna att komplettera kunskaperna i det andra inhemska språket framför allt när målet är att hitta sysselsättning i en bransch där det förutsätts att man behärskar bägge inhemska språken.

8 Svensklärarytutbildningen

Ämneslärarytutbildningen

Behörighet som ämneslärare i svenska får man genom universitetsstudier i svenska antingen som huvud- eller biämne och genom pedagogiska lärarytstudier. Svensklärare utexamineras från Helsingfors, Östra Finlands, Jyväskylä, Uleåborgs, Tammerfors samt Åbo universitet.¹¹ Dessutom kan den som studerat svenska på universitetet skaffa lärarytbehörighet genom att avlägga lärarytstudier i en yrkespedagogisk lärarythögskola. Detta är emellertid jämförelsevis sällsynt.

Inom svenskstudierna varierar omfattningen av och antalet kurser i språkinläring och språkutläring mellan universiteten från enstaka kurser till inriktade studier som består av flera kurser. Gemensamt för alla universitet är att de pedagogiska lärarytstudierna omfattar 60 studiepoäng, varav 25 studiepoäng hör till grundstudierna och 35 studiepoäng till ämnesstudierna. En del av kurserna är gemensamma för alla lärarytstuderande. Dessa kurser behandlar undervisning och pedagogik i allmänhet samt administrativa frågor i anslutning till undervisningen. Utöver de gemensamma studierna genomför studerandena undervisningspraktik samt ämnesgruppsvisa studier, där man behandlar ämnespedagogiken. Kurserna i ämnespedagogik för dem som studerar till språklärare avläggs i blandgrupper för språken, där man allmänt behandlar pedagogiken för främmande språk. Frågor som gäller undervisningen och pedagogiken i fråga om enskilda språk dryftas sällan. Omfattningen av undervisningspraktiken i universitetens övningsskolor (normalskolor) och andra skolor är beroende på universitet 18–20 studiepoäng. Förutom pedagogiska lärarytstudier kan universiteten erbjuda andra studier som stödjer lärarytarbetet. Exempelvis i Östra Finlands universitet kan de som studerar till språklärare avlägga studiehelheten Yrkesinriktad språkundervisning (25 sp), som ger beredskap att arbeta som språklärare inom den grundläggande yrkesutbildningen, yrkeshögskolor och universitet.

För examensstuderande har i universiteten reserverats cirka 110 nybörjarplatser per år för pedagogiska lärarytstudier i svenska. Dessutom har det anvisats drygt tio platser för separata sökande (redan utexaminerade). Med undantag av Tammerfors universitet har alla universitet de senaste åren haft färre sökande till de pedagogiska lärarytstudierna för svensklärare än antalet nybörjarplatser, så för att komma in på utbildningen har det bara krävs att man klarat lämplighetsprovet. Varje år har i medeltal drygt 90 studerande sökt

¹¹ Åren 1998–2009 utbildades svensklärare också inom språkbädlärarytutbildning vid Vasa universitet och Uleåborgs universitets lärarytutbildningsenhet i Kajana. De som genomgått den fick förutom klassläraryt- och språkbädlärarytbehörighet även behörighet som ämneslärare i svenska. Lärare som genomgått denna utbildning utexamineras ända till 2013.

till studierna (110 nybörjarplatser) och av de sökande har knappt 90 studerande (2011 något över 70) antagits efter att blivit godkända i lämplighetsprovet. Man kan vinna behörighet som svensklärare också genom att avlägga pedagogiska lärarstudier i något annat läroämne än svenska, så det finns inte några exakta siffror för hur många behöriga svensklärare som utexamineras från universiteten.

De lärarutbildare vid universiteten som svarade på e-postförfrågan om utbildningen av svensklärare bedömde att det beror på flera orsaker att kvoterna inte blir fyllda. Enligt dem upplever studerandena att arbetet som svensklärare är mycket utmanande jämfört med till exempel arbetet som lärare i andra språk. Diskussionen i medierna om svenska språkets ställning har inte undgått att påverka detta. Svenskläraren kan också bli tvungen att försvara sin ställning inför såväl eleverna och deras föräldrar som kollegerna och rektorn. Det ställs stora förväntningar på svensklärarna, både att de ska göra läroämnet intressantare och i hopp om bättre inlärningsresultat.

I ämneslärarutbildningen för svensklärare satsar man på en undervisning som ska motivera eleverna. Ett exempel på detta är den europeiska språkportföljen, som framför allt i fråga om svenskan har visat sig vara ett utmärkt redskap, eftersom den erbjuder goda möjligheter till differentiering och till att använda aktuellt material. Den reflektion som hör nära samman med språkportföljen hjälper eleverna att fundera på sin egen inläring, men också sina känslor, tankar och attityder. På så sätt kan man analysera de negativa känslor som vissa elever har när det gäller svenskstudier. Språkportföljarbetet är också ett bra hjälpmedel som stödjer utvecklingen av elevens självkänedom och självkänsla. Även inlärningsmiljöerna med varierande läromedel och undervisningsmetoder är centrala inom såväl grundutbildningen som fortbildningen för lärare.

Utbildningen av språkbadslärare i svenska

Under 1998–2009 utbildade enheten för nordiska språk vid Vasa universitet och Uleåborgs universitets lärarutbildningsenhet i Kajana i samarbete med enheterna inom Vasa stads skolväsende pedagogie magistrar, som fick behörighet som klasslärare, språkbadslärare i svenska och ämneslärare i svenska. Utbildningen var tvåspråkig och en del av studierna genomfördes i Kajana och en del i Vasa. I studierna ingick förutom pedagogik undervisningsövningar på både finska och svenska och en omfattande biämnesshelhet av studier i svenska och flerspråkighet (120 sp). Det sista antagningsåret till utbildningen var 2009 och de sista lärarna väntas bli färdiga 2013. Orsaken till att utbildningen upphör är att lärarutbildningsenheten i Kajana läggs ner. Hittills har ungefär 50 lärare som genomgått utbildningen utexaminerats och de arbetar som klasslärare inom antingen språkbad eller enspråkig allmän undervisning eller som ämneslärare i svenska på olika utbildningsstadier. Enligt språkbadsutredningen (Kangasvieri m.fl. 2011a) är behovet av språkbadslärare i svenska fortfarande stort inom utbildningen av förskolelärare, klasslärare och ämneslärare för språkbad. År 2011 startade Vasa universitet det svenskspråkiga utbildningsprogrammet MAISS (Magisterprogrammet för svenska och språkbad), som ger språklig behörighet att undervisa i språkbad åt dem som har lärarbehörighet när studierna inleds eller skaffar den efter utbildningen. Dessutom diskuterar Vasa universitet och Åbo Akademis lärarutbildningsenhet i Vasa en samarbetsutbildning, där man skulle få behörighet som språkbadslärare i svenska redan i grundexamensfasen (TUFF 2011).

12 I siffrorna ingår både examensstuderande och separata sökande.

Svensklärarnas behörighet och behovet av lärarutbildning

Av lektorerna och timlärarna i svenska med huvudtjänst (svenska är det ämne man mest undervisar i) inom den grundläggande utbildningen är största delen formellt behöriga för sin uppgift. År 2005 var 90,5 procent och 2010 en så stor andel som 95,4 procent av lärarna behöriga för uppgiften. Andelen behöriga har alltså stigit på fem år. (Kumpulainen & Saari 2006; Kumpulainen 2011.)

Inom den grundläggande utbildningen är svensklärarna oftare behöriga för sin uppgift än alla lektorer och timlärare med huvudtjänst inom den grundläggande utbildningen, av vilka 88,9 procent var behöriga 2010. Inom gymnasieutbildningen har de formellt behöriga lektorerna och timlärarna i svenska med huvudtjänst hållit sig på ungefär samma nivå de senaste åren (2005 97,2 % och 2010 97,7 %). Även inom gymnasieutbildningen är svensklärarna oftare behöriga för sin uppgift än alla lärare inom gymnasieutbildningen. Inom yrkesutbildningen är behörighetssituationen för svensklärarna sämre än inom den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen: 2010 var 87,1 procent av lärarna i svenska med huvudtjänst behöriga för sin uppgift. Situationen beträffande svensklärarna är ändå bättre än i fråga om alla lärare inom de gemensamma studierna, varav 79,0 procent var behöriga 2010.

I den utredning som Pedagogiska forskningsinstitutet låtit göra (Nissinen & Välijärvi 2011) förutspås lärarutbildningsbehoven utgående från det uppskattade lärarbehovet i olika läroämnena inom den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet 2025. Det anses vara en utmanande uppgift att exakt uppskatta utbildningsbehovet av lärare i främmande språk och svenska, eftersom de som genomgår ämneslärarutbildning i allmänhet blir behöriga att undervisa i åtminstone två språk. Uppskattningarna i utredningen baserar sig på det ämne som lärarna undervisar mest i.

Behovet av svensklärare inom den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen uppskattas 2025 vara 1 622 lärare (baserar sig på antalet lärare 2010). Lärarreserven, som består av de lärare som är kvar 2025 av de nuvarande lärarna och av dem som studerar till lärare är enligt prognosen 1084 lärare. Lärarreserven inom den allmänbildande utbildningen behöver alltså kompletteras med 538 lärare och enligt prognosen räcker det med 98 nybörjarplatser per år inom ämneslärarutbildningen i svenska. Inom yrkesutbildningen beräknas det 2025 behövas 121 svensklärare. De som är kvar av de nuvarande lärarna och de som studerar i yrkespedagogiska lärarhögskolor bildar en lärarreserv som enligt uppskattning är 60 lärare 2025, så kompletteringsbehovet är 61 lärare. Enligt prognosen skulle behovet fyllas med 12 nybörjarplatser i svenska per år i lärarhögskolorna. I de yrkespedagogiska lärarhögskolorna anvisas dock inga läroämnesspecifika kvoter för lärare inom de gemensamma studierna, så inte heller för svenska fastställs det något antal nybörjarplatser.

Den allmänbildande utbildningen och yrkesutbildningen behöver varje år sammanlagt 110 nybörjarplatser inom ämneslärarutbildningen i svenska. De nuvarande nybörjarplatserna räcker i princip till för att täcka behovet, men utmaningen är att en del av nybörjarplatserna inom ämneslärarutbildningen i svenska i universiteten inte tillsätts. Detta kan betyda att det utexamineras för få svensklärare och att det blir brist på dem i framtiden.

Fortbildningen för svensklärare

För lärarna ordnas både fortbildning som finansieras av staten och fortbildning som lärarna bekostar själva. Statsfinansierade fortbildningsprojekt för lärare får finansiering

från antingen Utbildningsstyrelsen, undervisnings- och kulturministeriet eller regionförvaltningsverken. Det är i första hand Utbildningsstyrelsen som finansierar fortbildning för språklärare.

Under 2008–2011 beviljade Utbildningsstyrelsen finansiering för fyra fortbildningsprojekt för svensklärare. I de tre projekt som redan avslutats deltog sammanlagt nästan 500 lärare. Det fjärde projektet, som fortfarande pågår, är Svensklärarna i Finland rf:s fortbildningsprojekt Framåt med svenskan.¹³ Utbildningen, som pågår från hösten 2011 till våren 2013, riktar sig till svensklärare i årskurserna 7–9 och gymnasiet. De tre huvudmålen för utbildningen är att skapa ett fast kontinuum av svenskstudierna i årskurserna 7–9 och gymnasiet, att förenhetliga och fördjupa undervisningen i och utvärderingen av muntliga språkkunskaper samt att utnyttja bra praxis från språkbadsundervisningen i studierna i svenska. Utbildningen ordnas i Tammerfors, Helsingfors, Kuopio, Uleåborg och Jyväskylä och i den första kursdagen deltog sammanlagt 177 svensklärare i grundskolan och gymnasiet på olika orter. Antalet deltagare kommer emellertid att öka när nya lärare deltar i de kursdagar som ordnas hösten 2012 och våren 2013.

Under 2008–2011 fattade Utbildningsstyrelsen finansieringsbeslut om sammanlagt åtta fortbildningsprojekt, som riktar sig till lärarna i alla främmande språk. I de fem projekt som redan avslutats deltog sammanlagt cirka 1 300 lärare. Det vanligaste temat för den fortbildning som är avsedd för både lärare i alla främmande språk och svensklärare har de senaste åren varit undervisning i och utvärdering av muntliga språkkunskaper. Fortbildning för lärare i svenska och främmande språk som finansieras av Utbildningsstyrelsen ordnas i huvudsak av universitetens utbildnings- och utvecklingscentraler.

De didaktiker inom svenskundervisningen som svarade på e-postförfrågan upplever att frågor om attityder och inlärningsmotivation kunde behandlas ännu mera i lärarutbildningen. Erfarna svensklärare som arbetar på fältet anser åter att de nuvarande läroplanerna ger näring åt en läroboks- och strukturcentrerad undervisning. Läroböckerna åter berör inte alltid den vardag där dagens ungdomar lever. Fortbildningen når bara en liten del av svensklärarna. Särskilt i små skolor utanför tillväxtcentrumen finns ett akut behov av fortbildning. De lärare som inte deltar i fortbildning vågar inte frigöra sig från läroböckerna, vilket åter syns i inlärningsresultaten och i elevernas kommunikativa språkkunskaper. Läraren spelar en viktig roll för att väcka studiemotivationen. Om läraren är verkligt engagerad och intresserad av sitt ämne och sina elever, förmedlas detta även till eleverna. Att utveckla svenskundervisningen kan dock inte vila enbart på en enskild lärares axlar, utan för detta behövs hela det pedagogiska samfundet. Denna syn stöds av de senaste forskningsresultaten från de gymnasier där resultaten i studentskrivningarna har varit utmärkta.

Vasa universitet har erbjudit forskollärare, klasslärare och ämneslärare som arbetar med språkbad i svenska fortbildning sedan slutet av 1980-talet i form av både omfattande studiehelheter i flerspråkighet och didaktik (20 sv) och enskilda seminarier och kortkurser. Numera erbjuds ett årligt riksomfattande seminarium (språkbadslärardagar) på våren och en introduktionskurs i språkbad på hösten, som ordnas av Vasa universitet och Folkhälsan. Dessutom ordnas beställningsutbildning för kommuner eller enskilda daghem och skolor. En mera omfattande studiehelhet i språkbad och flerspråkighet (20 eller 40 sp) kan avläggas som en del av magisterprogrammet MAISS eller som så kallade Päivi-studier via Vasa universitets öppna universitet.

¹³ www.suomenruotsinopettajat.fi

DEL II. SLUTSATSER

Svenskan som ett nationalspråk är centralt inom alla områden i samhället. I denna arbetsgrupp, som koncentrerar sig på undervisning i svenska, har behovet och användningen av svenskan granskats utgående från arbetslivet, eftersom målet för den nationella utbildningspolitiken är tillgång till kompetent arbetskraft såväl inom den offentliga som den privata sektorn.

Inom den offentliga sektorn grundar sig behovet av det svenska språket på de i grundlagen och i språklagen fastställda rättigheterna att använda sitt eget språk hos myndigheterna. Kartläggningarna av kunskaperna i svenska språket och statsrådets språkberättelser visar dock att kunskaperna i svenska i allmänhet inte ligger på en sådan nivå att rätten att använda svenska enligt 17 § i grundlagen till alla delar tillgodoses.

Inom den privata sektorn, särskilt inom företagsvärlden, är svenska enligt utredningar och studier det viktigaste språket efter finska och engelska. Bland företagen betonar särskilt arbetsgivare inom servicebranschen svenskans betydelse som rekryteringskriterium. I sakkunnig- i tjänstemannauppgifter lägger man större vikt vid kunskaper i svenska än i arbetstagaruppgifter.

De svagare kunskaperna i svenska språket beror på flera orsaker. Studierna i svenska har blivit färre och mera ensidiga i den grundläggande utbildningen. År 2010 studerade 89,9 procent av eleverna svenska som B1-språk och 8,3 procent som A1- och A2-språk. B1-lärokursen har till sin omfattning minskat med hälften jämfört med 1970-talet. Efter studentexamensreformen blev det andra inhemska språket ett frivilligt ämne i studentskrivningarna 2004. Detta beslut har lett till att antalet studenter som valt att skriva svenska sjunkit så att de 2009 uppgick till endast 68 procent. Det finns också regional variation och skillnader mellan könen när man ser på vem som väljer att skriva svenska.

Dessa ändringar i struktur och mängd inverkar oundvikligen på kvaliteten på språkutbildningen och leder till att det inte med de nuvarande resurserna och förfaringsätten går att uppnå ett kontinuum i utbildningen i svenska från småbarnsfostran till vuxenutbildning. Inlärningsresultaten är inte tillfredsställande och skillnaderna mellan könen vad gäller kunnande och attityder verkar öka.

Särskilt kritiska är övergången mellan grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet och högskolor. Ungefär en femtedel av högskolestuderandena uppnår inte en nöjaktig nivå eller motsvarande enligt statsförvaltningens språkexamen. Den nuvarande situationen på de lägre stadierna har lett till att högskolorna är tvungna att åtgärda bristerna i kunskaperna i svenska, vilket i sin tur leder till att högskolornas resurser för att utveckla de studerandes färdigheter för arbetslivet blir ännu mindre.

Man har med goda resultat utvecklat inlärande och undervisning i svenska i olika projekt. Undervisningen i svenska har anslutits till studerandenas vardagsliv och erfarenheter, språkundervisningen har blivit mera mångsidig och olika utbytesprogram har medfört positiva inlärningserfarenheter och fördjupat intresset för det svenska språket. Resultaten från språkbadsundervisningen är också mycket uppmuntrande.

Praxis i eller forskningsresultat från utvecklingsprojekt har dock inte i större grad ändrat utgångspunkterna, vilket innebär att det inte skett någon långsiktig och helhetsomfattande utveckling av undervisningen i svenska. Administrativa och strukturella lösningar har lett till att man inte kunnat genomföra pedagogiskt hållbara modeller. Detta ses bland annat i att man inte har tidigare lagt undervisningen i svenska och att riksomfattande utbytesprogram inte har genomförts. Man har inte heller gjort substansen i läroämnena tydligare i samband med att man utarbetat grunderna för läroplanerna.

Attityder och motivation har stor betydelse för inläring. Forskningsresultaten visar att en undervisning i svenska som håller hög kvalitet ökar de positiva attityderna. Enbart detta är dock inte tillräckligt, eftersom den sociala miljön för inläring borde stöda och uppmuntra till kunskaper i svenska. Barn och unga behöver realistisk och rätt information om svenskans betydelse för fortsatta studier och arbetslivet. Att i undervisningen ta barns och ungas erfarenheter och kommunikationsbehov i beaktande och att erbjuda dem möjligheter att använda språket i deras egen vardag är av lika stor vikt.

I invandrades möjlighet till sysselsättning ska man även se på synpunkter som hör samman med kunskaper i svenska. Invandrare ska ha jämlika möjligheter till utbildning som all övrig befolkning. Det behövs flexibel praxis, som identifierar kontinuiteten i undervisningen samt individens och samhällets behov. Internationellt sett har Finland ännu en relativt kort invandrarhistoria. Invandrare är en växande del av Finlands befolkning, vilket också syns i utbildningen och i arbetslivet.

De utmaningar som inlärandet av svenska innebär hör också samman med lärarutbildningen. Vid institutionerna för lärarutbildning har man noterat att studerandekvoten för ämneslärarutbildningen i svenska inte blivit fullsatt de senaste åren vid många universitet. Det finns ingen enskild orsak till detta, men sakkunniga inom lärarutbildningen anser att studerandena upplever arbetet som lärare i svenska som mycket utmanande jämfört med till exempel arbetet som lärare i andra språk. Den diskussion om svenskans ställning som förts i medierna har oundvikligt inverkat på detta. En lärare i svenska kan också bli tvungen att försvara sin egen ställning såväl mot elever och deras föräldrar som mot kollegor och rektorer. Det ställs höga förväntningar på lärare i svenska, både vad gäller att göra läroämnet mera intressant och att förbättra inlärningsresultaten.

I ämneslärarutbildningen och i fortbildningen för lärare i svenska betonar man en undervisning som motiverar eleverna. Ett exempel på detta är den europeiska språkportfolion. Även inlärningsmiljön med allt sitt undervisningsmaterial och -metoder är centrala såväl i grund- som fortbildning för lärare.

9 Arbetsgruppens förslag på hur kunskaperna i svenska kan utvecklas

Arbetsgruppen anser att det utgående från den situation som ovan beskrivits och de slutsatser som fattats i varje kapitel är absolut nödvändigt att utvecklingen av undervisningen i svenska granskas från tre olika synvinklar. Dessa synvinklar är principerna för utbildningskontinuum och tryggnad av jämlikt lärande, utveckling av läroplaner och undervisningsmetoder samt utveckling av invandrares möjligheter att lära sig svenska. Som följande presenteras arbetsgruppens förslag på hur undervisningen i svenska kan utvecklas. Enligt dessa förslag behövs förutom undervisningsmyndigheternas insats även insatser från kommunerna, läroanstalterna och högskolorna samt från deras ledning, från arbetsgivare inom den offentliga och privata sektorn samt från de som naturligtvis är de allra viktigaste, lärarna och eleverna.

I Förslag på åtgärder för principen om utbildningskontinuum och tryggnad av jämlikt lärande

De huvudsakliga förslagen från arbetsgruppen grundar sig på den synpunkten att den finländska utbildningspolitiken starkt baserar sig på principen om utbildningskontinuum. Enligt principen får det inte i lagstiftning och på individens utbildningsstig förekomma hinder för fortsatta studier. Som ett exempel på detta kan 37 § i universitetslagen nämnas. Enligt denna kan till studier som leder till högskoleexamen antas förutom den som har avlagt studentexamen också den som avlagt yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen eller specialyrkesexamen. Bristfälliga studier i svenska på alla utbildningsstadier har dock lett till att förutsättningarna för att verkställa språklagstiftningen har blivit svåra att uppfylla i slutet av utbildningsstigen, på högskolenivå.

En av de centrala slutsatser som arbetsgruppen dragit utgående från forskningsresultat och kartläggningar av kunskapsnivå är att det på många sätt är en problematisk tidpunkt att på sjunde klassen inleda studierna i svenska. På grund av detta anser arbetsgruppen att det är viktigt att i fortsättningen granska tidpunkten för när studierna i svenska inleds. För att trygga utbildningskontinuum på olika utbildningsstadier anser arbetsgruppen att följande åtgärder ska vidtas:

- 1 Kontinuiteten för språkundervisningen betonas i språkprogram på lokal nivå och mera omfattande studier i lärokursen i B1-svenska möjliggörs i den grundläggande utbildningen.

- 2 Möjligheterna att på ett tidigt stadium välja svenska tryggas till exempel genom riktat statsunderstöd för undervisning i frivillig A2-svenska.
- 3 Undervisnings- och kulturministeriet bedömer möjligheterna att tidigarelägga undervisningen i svenska som en del av målen för regeringsperioden, att utveckla den nationella språkresursen.
- 4 Undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen skapar möjligheter för att göra läroämnesindelningen i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen mindre avgränsad, så att det är möjligt att integrera innehållet i svenska språket och kulturen i de övriga läroämnena i årskurs 1–6 i den grundläggande utbildningen.
- 5 Utbildningsanordnare tar i bruk olika former av praktiskt inriktade studier i svenska i yrkesutbildningen, till exempel genom att ta med svenska i yrkesinriktad undervisning samt att utnyttja inläring i arbetet och valbarhet.
- 6 Studiehandledningen utvecklas så att den som funderar på fortsatta studier får den rätta bilden av kunskapskraven i svenska på följande utbildningsstadium och i olika yrken. Undervisnings- och kulturministeriet, Utbildningsstyrelsen, utbildningsanordnaren och högskolorna ansvarar för detta.
- 7 Högskolorna ordnar, särskilt i tvåspråkiga kommuner, utbildningsutbudet i kors och gemensamt i finsk- och svenskspråkiga högskolor för finsk- och svenskspråkiga studerande, så att den frivilliga användningen av svenska under högskolestudierna ökar.
- 8 Högskolorna utvecklar metoder med vilka man säkrar att de språkkunskaper som krävs enligt förordningarna om högskolornas examenssystem uppnås. Undervisnings- och kulturministeriet stöder detta med särskild finansiering.

II Förslag på åtgärder för att utveckla läroplaner och undervisningsmetoder

De faktorer som starkast hör samman med studiemotivationen i svenska har konstaterats vara undervisningsmetoder samt den studerandes egen framgång i studierna i svenska. En lämplig nivå på utmaning i lärandet, erfarenheter av att studierna är trevliga och till nytta samt attityder är avgörande faktorer. Man kan delvis inverka på dessa med olika undervisningsarrangemang. Följande förslag som gäller utveckling av undervisning i svenska betonar därför en revidering av läroplanerna och förnyelse av undervisningsmetoderna samt kontinuitet i grund- och fortbildningen i lärarutbildningen.

Småbarnsfostran och förskoleundervisningen i Finland gör det möjligt att växa upp i en flerspråkig miljö. Ett viktigt övergångsskede i fostran och utbildning är övergången till den grundläggande utbildningen. Vad gäller språkbild innebär detta att språkbild som inletts i småbarnsfostran ska vara möjligt att fortsätta i den grundläggande utbildningen.

- 9 Utbildningsstyrelsen i samarbete med undervisnings- och utbildningsordnarna utvecklar läroplanerna för undervisning i svenska i den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen på andra stadiet så att man i målen betonar funktionella språkfärdigheter och språkundervisningen som en del av elevens vardag. Studerande och elever inkluderas i utvecklingsarbetet.

- 10 Undervisnings- och kulturministeriet inleder i samarbete med Utbildningsstyrelsen ett projekt för att utveckla studiematerialet i svenska. I projektet skapas, för undervisning och studier i svenska, en riksomfattande digital lärmiljö för alla utbildningsstadier, som lämpar sig för de inlärningsplattformar som redan är tillgängliga. Syftet är att stöda den pedagogiska utvecklingen av undervisningen och bildandet av nätverk mellan skolor. När den digitala lärmiljön byggs upp fästs särskild uppmärksamhet vid intressanta språkanvändningssituationer och övningar, som stöder en funktionell språkfärdighet som utgår från inläraren.
- 11 Utbildningsstyrelsen utarbetar riksomfattande grunder för läroplanen för språkbadsundervisning som en del av den revidering av läroplanen som ska inledas. I grunderna fäster man uppmärksamhet vid språkbadsundervisningens kontinuitet och språkbadets särdrag, särskilt vad gäller undervisning i och inlärningsmål för språkbadsspråket och modersmålet.
- 12 Undervisnings- och kulturministeriet definierar behovet av antalet språkbadslärare utgående från efterfrågan på språkbad som en del av prognostiseringen av utbildningen. Ministeriet skapar tillsammans med högskolorna en väg för barnträdgårdslärare, klasslärare och ämneslärare att specialisera sig som språkbadslärare.
- 13 Centret för utbildningsevaluering, särskilt Rådet för utvärdering av högskolorna gör en utvärdering av ämneslärarutbildningen i svenska och av utbildningen för klasslärare i svenska med beaktande av regionala skillnader samt de ovan nämnda specialfrågorna inom utbildningsnivå och inläring.
- 14 Universiteten ser till att den praktik som ingår i utbildningen för lärare i svenska är mångsidig och betonar funktionell språkfärdighet och att det finns tillgång till praktikplatser på olika utbildningsnivåer.
- 15 Undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen riktar resurser för fortbildning av lärare och klasslärare i svenska. I fortbildningen är multimedialt lärande och funktionell språkfärdighet centralt.
- 16 Undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen riktar resurser till språkbadsdidaktisk fortbildning av språkbadslärare inom småbarnsfostran, förskoleundervisning och den grundläggande utbildningen.
- 17 Utbildningsstyrelsen och CIMO inleder i samarbete med läroanstalterna och högskolorna ett riksomfattande finska-svenska -utbytesprogram och en kampanj. Syftet är att öka samarbetet mellan svensk- och finskspråkiga skolor samt elev- och lärarutbyte. CIMO främjar via de program som det administrerar möjligheterna att studera och undervisa i svenska på alla utbildningsstadier. För att utveckla informeringen börjar CIMO samarbeta tätare med andra nordiska finansörer inom utbildningsbranschen.

III Förslag på åtgärder för att utveckla möjligheterna för invandrare att lära sig svenska

Arbetsgruppen fäste uppmärksamhet vid invandrares bristfälliga möjligheter att uppnå de språkkunskaper i svenska som behövs i arbetslivet. Invandrare ska ha jämlika möjligheter till utbildning som all övrig befolkning. I den grundläggande utbildningen befrias varje år ungefär 3 000 elever från undervisning i svenska. Beslutet om befrielse i den grundläggande utbildningen medför följderna på de övriga utbildningsstadierna.

varje år ungefär 3 000 elever från undervisning i svenska. Beslutet om befrielse i den grundläggande utbildningen medför följder på de övriga utbildningsstadierna.

- 18 Undervisnings- och kulturministeriet bereder ändringar som gör det möjligt att påbörja studier i det andra inhemska språket (B3) i utbildning på andra stadiet.
- 19 Upphandlare av integrationsutbildning för vuxna invandrare, särskilt i tvåspråkiga kommuner, ska vid upphandlingen fästa uppmärksamhet vid behoven av utbildning i svenska, så att invandraren har möjlighet att lära sig svenska utgående från arbetslivet.
- 20 Högskolor erbjuder studerande med invandrabakgrund och studerande från andra länder undervisning i svenska, så att de har möjlighet att bli sysselsatta på den finländska arbetsmarknaden.
- 21 Undervisnings- och kulturministeriet utvärderar och utarbetar vid behov anvisningar för hur de möjligheter att befria från undervisning som fastställs i 18 § i lagen om grundläggande utbildning ska tillämpas på invandrare. I utredningen fäster man uppmärksamhet vid vilka följder beslut om befrielse har för eleven på övriga utbildningsstadier.

Källor

Studier, rapporter, utredningar, statistik

- Aalto, E. 2008. Mihin koulun tekstit sosiaalistavat? S2-oppijan haasteita. I: M. Garant, I. Helin & H. Yli-Jokipii (red.), *Kieli ja globalisaatio – Language and Globalization*. AFinLAN vuosikirja 2008. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 66, 71–95.
- Backman, H. & Westerholm, A. 2009. Yrke 2020. En prognos över behovet av svenskspråkig arbetskraft och yrkes- och högskoleutbildning för svenskspråkiga. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/112962_yrke2020.pdf.
- Barner-Rasmussen, W. 2011. Affärer eller business. En studie av språkanvändning i det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige. Finlands svenska tankesmedja Magma. Magma-studie 5, 2011. Tillgänglig på http://www.magma.fi/images/stories/reports/ms1105_biz.pdf.
- Bergroth, M. 2007. Kielikylpyoppilaat ylioppilaskirjoituksissa kolme vuotta kielikylvyn jälkeen. I: S. Björklund, K. Mård-Miettinen & H. Turpeinen (red.), *Kielikylpykirja – språkbadsboken*. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levon-instituutti.
- Björklund, S., Mård-Miettinen, K. & Turpeinen, H. 2007. Språkbud 20 år: i går, idag och i morgon. *Kielikylpy 20 vuotta: eilen, tänään ja huomenna*. I: S. Björklund, K. Mård-Miettinen & H. Turpeinen (red.), *Kielikylpykirja – språkbadsboken*. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levon-instituutti, 9–18.
- Borenus, A. 2009. Ett företag – men hur många språk? En kartläggning av den språkliga vardagen på internationella företag i Finland med fokus på tvåspråkighet. En opublicerad pro gradu -avhandling. Svenska Handelshögskolan, Institutionen för Företagsledning och organisation.
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2005. Työelämän murros heijastuu osaamistarpeisiin: Osaavaa henkilöstöä yrityksiin. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto. Tillgänglig på http://www.hpl.fi/ek_suomeksi/tulevaisuusluotain/dokumentit/linkki_pdf/osaavaa_henkilostoa_yrityksiin.pdf.
- Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2010. Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto. Tillgänglig på http://www.ek.fi/ek/fi/yrityskyselyt/liitteet/Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kieliä.pdf.
- Elsinen, R. & Juurakko-Paavola, T. 2006. Korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen taidon arviointi. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 4/2006.
- Forsander, A. 2007. Kotoutuminen sukupuolituneille työmarkkinoille? Maahanmuuttajien työmarkkina-asema yli vuosikymmen Suomeen muuton jälkeen. I: T. Martikainen & M. Tiilikainen (red.), *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimussarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto. Tillgänglig på http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/fdfe36026bdab077f72abb7e362c80a9/1335163009/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf.

- Green-Vänttinen, M., Korkman, C. & Lehti-Eklund, H. 2010. Svenska i finska gymnasier. Helsingfors: Helsingfors universitet, Nordica Helsingiensia 22.
- Grunderna för gymnasiet läroplan 2003. Grunderna för läroplanen i gymnasieutbildning för ungdomar. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på <http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlp.pdf>.
- Grundexamen inom företagsekonomi. Föreskrift 34/011/2009. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/118187_Grundexamen_inom_foretagsekonomi_Merkonom.pdf.
- Handlingsprogram för ett Finland med två levande nationalspråk. 2011. Helsingfors: Svenska Finlands folkting. Tillgänglig på http://ft.huset.fi/Site/Widget/Editor/137/files/Ft_Handlingsprogram_SVE.pdf.
- Hautamäki, J., Säkkinen, T., Tenhunen, M.-L., Ursin, J., Vuorinen, J., Kamppi, P. & Knubb-Manninen, G. 2012. Lukion tuottamat jatkokoulutusvalmiudet korkeakoulutuksen näkökulmasta. Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 59.
- Hoffman, D. 2007. The career potential of migrant scholars in Finnish higher education: Emerging perspectives and dynamics. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 318. Tillgänglig på <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3369-2>.
- Huhta, M. 1999. Language/Communication Skills in Industry and Business – Report for Prolang/Finland. Helsinki: National Board of Education. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/47735_skills42.pdf.
- Huhtala L. 2008. Kielikylpykoulutus – valttikortti tulevaisuuteen. Tutkimus yhdeksäsluokkalaisten kielikylpynuorten kielikylpykokemuksista ja tulevaisuuden näkymistä. Kasvatustieteen pro gradu tutkielma. Oulun yliopisto. Kajaanin opettajankoulutusyksikkö.
- Härmälä, M. 2006. Selvitys näyttötutkintojen kielitaitovaatimuksista. Opublicerad rapport för Utbildningsstyrelsen.
- Härmälä, M. 2008. Riittääkö Ett ögonblick näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa. Jyväskylä Studies in Humanities 101. Tillgänglig på <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-3340-1>.
- Jaakkola, M. & Reuter, A. 2007. Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta. Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. I: T. Martikainen & M. Tiilikainen (red.), Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimussarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto. Tillgänglig på http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/fdfe36026bdab077f72abb7e362c80a9/1335163009/application/pdf/386433/Maahanmuuttajanaiset_e.pdf.
- Jauhojärvi-Koskela, C. & Palviainen, Å. 2011. "Jag studerar gärna svenska med är inte nöjd med det jag kan". I: T. Juurakko-Paavola & Å. Palviainen (red.), Svenskan i den finska skolan och högre utbildningen. Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 11/2011, 81–102.
- Jukarainen, K. 2010. Perusopetuksen tuntijaon ja yleisten tavoitteiden uudistaminen. Utlåtande från SUKOL. Diskussionsmöte 18.2.2010, Utbildningsstyrelsen.
- Juurakko, T. & Takala, S. 2001. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden käsityksiä AMKKIA-pilottikoikeista. I: T. Juurakko (red.), Kielitaidon arvioinnin yhdenmukaistaminen ammattikorkeakouluissa (AMKKIA). Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja A:16, 153–168.
- Juurakko-Paavola, T. 2011. Yrkehögskolestudenters kunskaper i och motivation för att studera svenska. I: T. Juurakko-Paavola & Å. Palviainen (red.), Svenskan i den finska skolan och högre utbildningen. Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 11/2011, 81–80.

- Kangasvieri, T., Miettinen, E., Palviainen, H., Saarinen, T. & Ala-Vähälä, T. 2011a. Selvitys kotimaisten kielten kielikylpyopetuksen ja vieraskielisen opetuksen tilanteesta Suomessa. Kuntatason tarkastelu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Kangasvieri, T., Miettinen, E., Kukkohovi, P. & Härmälä, M. 2011b. Kielten tarjonta ja kielivalintojen perusteet perusopetuksessa. Tilannekatsaus joulukuu 2011. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/138072_Kielten_tarjonta_ja_kielivalintojen_perusteet_perusopetuksessa.pdf.
- Kantelinen, R. & Kettunen, S. (red.) 2004. Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 89.
- Kantelinen, R. 2011. Kan yrkesstuderande svenska och vill de alls lära sig det? I: T. Juurakko-Paavola & Å. Palviainen (red.), Svenska i den finska skolan och högre utbildningen. Om kunskaper och motivation genom olika utbildningsstadier. Hämeen ammattikorkeakoulun julkaisuja 11/2011, 41–60.
- Kauppinen, M. 2008. Omakieliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut kaksikielisissä kunnissa. Social- ja hälsovårdstjänster på eget språk i tvåspråkiga kommuner. Stakesin raportteja – Rapporter 4/2008. Tillgänglig på <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R4-2008-VERKKO.pdf>.
- Kovanen, J. 2004. Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta peruskoulussa. I: R. Kantelinen & S. Kettunen (red.), Ruotsin kielen opiskelumotivaatiosta yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia N:o 89, 43–52.
- Kumpulainen, T. & Saari, S. (red.) 2006. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2006. Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2006. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/47302_Indikaattorit_2006.pdf.
- Kumpulainen, T. & Saari, S. (red.) 2006. Opettajat Suomessa 2005. Lärarna i Finland 2005. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/47234_PDF_VERSION_Opettajat_Suomessa_2005.pdf.
- Kumpulainen, T. & Saari, S. (red.) 2003. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2003. Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2003. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/47916_Indikaattorit_2003.pdf.
- Kumpulainen, T. & Saari, S. (red.) 2010. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2010. Kvantitativa indikatorer för utbildningen 2010. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/130716_Koulutuksen_määrälliset_indikaattorit_2010.pdf.
- Kumpulainen, T. & Saari, S. (red.) 2011. Opettajat Suomessa 2010. Lärarna i Finland 2010. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/131532_Opettajat_Suomessa_2010.pdf.
- Kyllönen, T. & Saarinen, T. 2010. Kielikoulutuspolitiikkaa kunnissa. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, elokuu 2010. Kielikoulutuspolitiikan verkoston verkkolehti. Tillgänglig på <http://www.kieliverkosto.fi/journal/article/23/kielikoulutuspolitiikkaa-kunnissa>.
- Lauren, C. 2000. Kielten taitajaksi – kielikylpy käytännössä. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Lehti-Eklund, H. & Green-Vänttinen, M. 2011. Svenska i finska grundskolor. Helsingfors: Helsingfors universitet. Nordica Helsingensia 27.
- Linna, M. 2011. Koulualan pohjoismaisen yhteistyön kehittäminen. Selvitys 2011. Helsinki: CIMO. Tillgänglig på http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/22802_Koulualan_pohjoisamaisen_yhteistyön_kehittäminen_2011_nettiin.pdf.
- Mård-Miettinen, K. & Björklund, S. 2007. Kielikasvatus ja kielikoulutus varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa: alkuperäiselle kielinopettamiselle. I: S. Pöyhönen & M.-R. Luukka (red.), Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 45–55. Tillgänglig på https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/projektin_loppuraportti/KIEPON_loppuraportti.pdf.

- Mård-Miettinen, K. 2010. Kielikylpylasten kaksikielisyyden (suomi-ruotsi) kehittyminen. I: S. Stolt, M. Lehtihalmes, S. Tarvainen & K. Launonen (red.), Suomalainen monikielisyys ja sen haasteet. Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja 42, 34–44.
- Niemi, H. 2008. Korkeakoulututkintoihin kuuluvan ruotsin kielen taidon osoittaminen. Korkeakoulujen ruotsinopettajien käsityksiä virkamiesruotsin merkityssisällöistä ja sen taitotasovaatimuksen toteutumisesta. Oulun yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta. Acta Universitatis Ouluensis Scientiae Rerum Socialium E 99. Tillgänglig på <http://urn.fi/urn:isbn:9789514287046>.
- Nissinen, K. & Välijärvi, J. 2011. Opettaja- ja opettajankoulutustarpeiden ennakoinnin tuloksia. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 43. Tillgänglig på <http://ktl.jyu.fi/img/portal/21745/G043.pdf?cs=1326125091>.
- Palviainen, Å. 2010. The Proficiency in Swedish of Finnish-speaking University Students: Status and Directions for the Future. Apples – Journal of Applied Language Studies, 4 (1), 3–23. Tillgänglig på http://apples.jyu.fi/article_files/Articles_2010a_Palviainen.pdf.
- Palviainen, Å. 2011. Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser. Finlands svenska tankesmedja Magma. Magma-studie 3, 2011. Tillgänglig på http://www.magma.fi/images/stories/reports/ms1103_frisv.pdf.
- Rahikainen, K. 2009. Kokemuksia pohjoismaisista oppilas- ja opettajavaihtoista. Arviointitutkimus. Helsinki: CIMO.
- Rossi, P. 2012. Till nytta och nöje? Intresset för svenska språket och kulturen i finska skolor. Presentation på seminariet Bättre inlärningsresultat som mål, Hanaholmen 30.3.2012.
- Sartoneva, P. 2007. Aikuiskoulutuksen tarjoamista kieltenopiskelumahdollisuuksista. I: S. Pöyhönen & M.-R. Luukka (red.), Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. 221–232. Tillgänglig på https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/projektin_loppuraportti/KIEPON_loppuraportti.pdf.
- Statsminister Jyrki Katainens regeringsprogram 22.6.2011. Statsrådets kansli. Tillgänglig på <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi332892.pdf>.
- Suni, Minna 2010. Työssä opittua. Työntekijän näkökulma ammatilliseen kielitaitoonsa. I: M. Garant & M. Kinnunen (red.), AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2. Jyväskylä: AFinLA, 45–58. Tillgänglig på <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/viewFile/3875/3657>.
- Takala, S. 2005. Ylioppilastutkinnon B-ruotsin arvosanojen ja kielten eurooppalaisen viitekehyksen vastaavuutta koskeva tutkimus. Memorandum 1.2.2005.
- Tarnanen, M. Huhta, A. & Pohjala, K. 2007. Mitä on osaaminen? Kielitaidon arviointi vastaajana. I: S. Pöyhönen & M.-R. Luukka (red.), Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta. Kielikoulutuspoliittisen projektin loppuraportti. Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. 381–412. Tillgänglig på https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/projektin_loppuraportti/KIEPON_loppuraportti.pdf.
- Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. 2011. Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. Puhe ja kieli, 31 (4), 139–152. Tillgänglig på <http://ojs.tsv.fi/index.php/pk/article/download/4750/4468>.
- TKTH 2009. Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tillgänglig på http://www.minedu.fi/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_9-2009.pdf.
- TOKI 2011. Opetushallituksen TOKI-hankkeen 2007–2010 loppuraportti. Slutrapport över Utbildningsstyrelsens TOKI-projekt 2007–2010. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/133686_Opetushallituksen_TOKI-hankkeen_2007_-_2010_loppuraportti.pdf.

- TUFF 2011. Ett språk, två språk, flera språk – tväruniversellt utbildningssamarbete för flerspråkighet (TUFF). Preliminär rapport 22.12.2011.
- Tuokko, E. 2002. Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen oppimistulosten kansallinen arviointi 2001. Oppimistulosten arviointi 3/2002. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/115543_perusopetuksen_paattovaiheen_ruotsin_kielen_oppimistulosten_kansallinen_arviointi_2001.pdf.
- Tuokko, E. 2009. Miten ruotsia osataan peruskoulussa? Perusopetuksen päättövaiheen ruotsin kielen B-oppimäärän oppimistulosten kansallinen arviointi 2008. Oppimistulosten arviointi 2/2009. Helsinki: Opetushallitus. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/116603_miten_ruotsia_osataan_peruskoulussa.pdf.
- UBS 2011. Nationalspråkutredningen. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Rapporter och utredningar 2011:2. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/131546_Nationalsprakutredningen.pdf.
- Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009. Tillgänglig på <http://www.om.fi/sv/Etusivu/1236880953561>.
- Ylioppilastutkinnon koevalinnat. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Ylioppilastutkintolautakunta 14.12.2010. Tillgänglig på http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2010/12/ylioppilastutkinto.html?lang=fi&extra_locale=fi.

Läroplaner och strategier

- Eurooppalainen viitekehys. 2003. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Helsinki: WSOY.
- Grunderna för förskoleundervisningens läroplan 2010. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/131117_Grunderna_for_forskoleundervisningens_laroplan_2010.pdf.
- Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Tillgänglig på <http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf>.
- Grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare 2012. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. Föreskrifter och anvisningar 2012:1. Tillgänglig på http://www.oph.fi/download/139625_grunderna_for_laroplanen_for_integrationsutbildning_av_vuxna_invandrare_2012.pdf.
- Grunderna för planen för småbarnsfostran 2005. Handböcker 61. Helsingfors: Stakes. Tillgänglig på <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/2e130087-8320-4be7-b07d-218aa17e6873>.
- Internationaliseringsstrategi för högskolorna 2009–2015. Helsingfors: Undervisningsministeriets publikationer 2009:22. Tillgänglig på <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm22.pdf?lang=sv>.

Lagar, förordningar, avtal, betänkande

- Grundlagsutskottets betänkande (GrUB 1/2010 rd) Tillgänglig på [http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?\\${APPL}=utpub&\\${BASE}=utpub&\\${THWIDS}=0.2/1336475642_143617&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/trip?${APPL}=utpub&${BASE}=utpub&${THWIDS}=0.2/1336475642_143617&${TRIPPIFE}=PDF.pdf).
- Finlands grundlag (731/1999) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>.
- Språklag (423/2003) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>.
- Lag om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda (424/2003) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030424>.

Statsrådets förordning om bedömning av kunskaper i finska och svenska inom statsförvaltningen (481/2003) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030481>.

Lag om likabehandling (21/2004) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20040021>.

Förundersökningslag (449/1987) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870449>.

Kyrkolag (1054/1993) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931054>.

Barnskyddslag (417/2007) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Postlag (415/2011) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2011/20110415>.

Socialvårdslag (710/1982) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1982/19820710>.

Hälsö- och sjukvårdslag (1326/2010)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2010/20101326>.

Den nordiska språkkonventionen
Tillgänglig på <http://www.om.fi/sv/Etusivu/Julkaisut/Esitteet/Pohjoismaisenkielisopimus>.

Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter (1995)
Tillgänglig på <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=89006>.

Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk (1992)
Tillgänglig på <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=89005>.

Lag om grundläggande utbildning (628/1998)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (1435/2001)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2001/20011435>.

Gymnasielag (629/1998) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980629>.

Statsrådets förordning om allmänna riksomfattande mål för gymnasieutbildningen och om timfördelningen i gymnasieundervisningen (955/2002)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2002/20020955>.

Lag om yrkesutbildning (630/1998)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980630>.

Statsrådets beslut om examinas uppbyggnad och de gemensamma studierna i den grundläggande yrkesutbildningen (213/1999) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990213>.

Förordning om yrkesutbildning (811/1998)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980811>.

Lag om yrkesinriktad vuxenutbildning (631/1998)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980631>.

Förordning om yrkesinriktad vuxenutbildning (812/1998)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980812>.

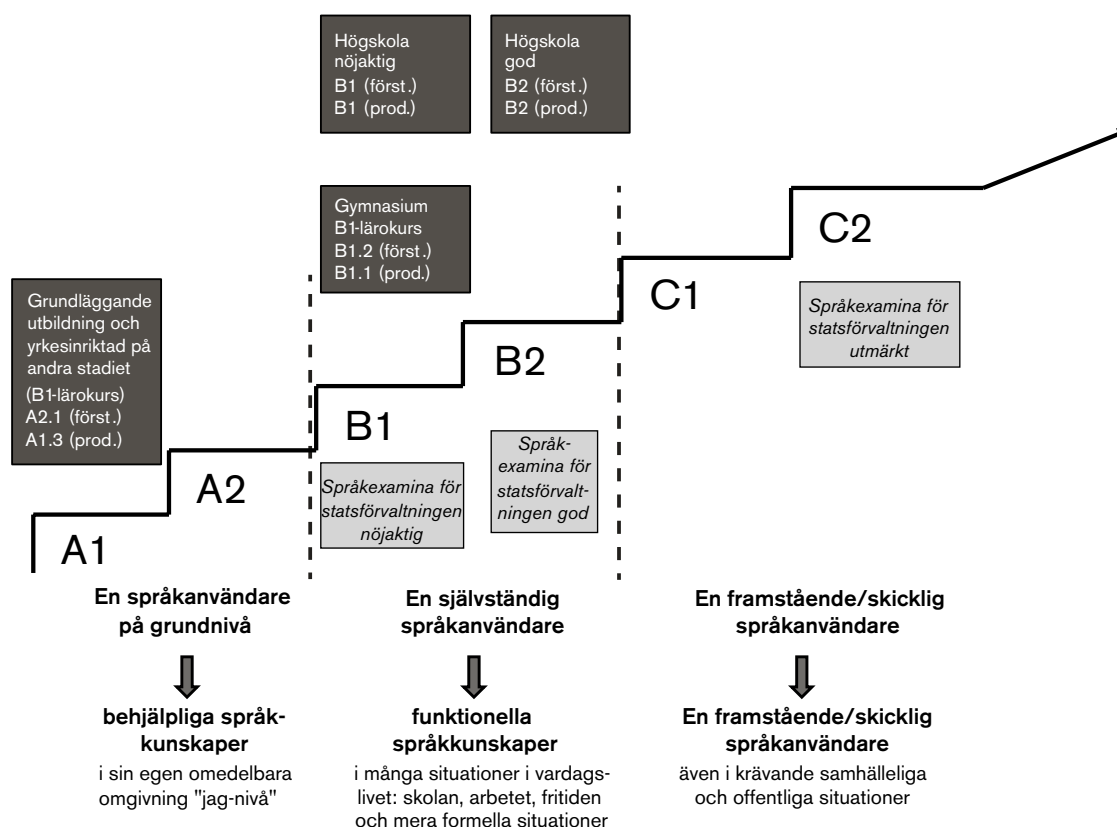
Statsrådets förordning om yrkeshögskolor (352/2003)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030352>.

Statsrådets förordning om universitetsexamina (794/2004)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2004/20040794>.

Lag om ändring av grundskolelagen (261/1991)
Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1991/19910261>.

Universitetslag (558/2009) Tillgänglig på <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2009/20090558>.

Utbildningsstig för den som lär sig svenska och språkutbildningens kontinuitet

I den grundläggande utbildningen, gymnasieutbildningen och yrkesutbildningen på andra stadiet är kriteriet för färdighetsnivån *goda kunskaper*, vilket innebär att man inte förväntar sig att alla ska uppnå denna färdighetsnivå.

Källor

Europeiska referensramen 2004

Nivåskala för språkkunskaper http://oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-och_examensgrunder/grundlaggande_utbildningen

Grunderna för språkexamina i statsförvaltningen

Elsinen & Juurakko-Paavola (2006)

Tillämpad: Aalto (2008)

Utkommit år 2012 i serien Undervisningsministeriets publikationer

- 1 Instituutista toimintakeskukseksi; Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin asemaa ja tehtäviä koskeva selvitys
- 2 Tekijänoikeustoimikunnan mietintö; Ratkaisuja digiajan haasteisiin
- 3 Ammatillisen lisäkoulutuksen työelämän kehittämis- ja palvelutoiminnan kehittämishankkeen loppuraportti
- 4 Puolustusvoimien liikenneopettajakoulutuksen kehittäminen
- 5 Rakkaudesta kulttuuriperintöön; Paikallismuseotoiminnan kehittämistyöryhmän loppuraportti
- 6 Tulevaisuuden perusopetus – valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako
- 7 Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi
- 8 Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukortteja valmistelevan työryhmän muistio
- 9 Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-146-6 (PDF)

ISSN-L 1799-0327

ISSN 1799-0335 (Online)